

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
Министерство образования и науки Республики Казахстан

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы
Национальная академия образования имени И. Алтынсарина

**Экстернат формасындағы оқытуды ұйымдастыру бойынша
әдістемелік ұсынымдар**

**Методические рекомендаций
по организации обучения в форме экстерната**

Астана
2019

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы Ғылыми кеңесінің шешімімен баспаға ұсынылды (2019 жылғы 28 ақпан № 2 хаттама)

Рекомендовано к изданию Ученым советом Национальной академии образования им. И. Алтынсарина (протокол № 2 от 28 февраля 2019 года)

Экстернат формасындағы оқытуды ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар. Әдістемелік ұсынымдар. - Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2019. – 64 б.

Методические рекомендации по организации обучения в форме экстерната. Методические рекомендации. - Астана: НАО имени И. Алтынсарина, 2019. – 64 с.

Әдістемелік ұсынымдарда экстернат формасындағы оқытудың нормативтік құқықтық негіздері, негізгі және жалпы орта білім беру ұйымдарындағы экстернаттық формадағы оқытудың ерекшеліктері қарастырылған және аталған бағыт бойынша халықаралық тәжірибелер зерделенген. Сонымен қатар экстернат формасындағы оқытуды ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсыныстар берілген.

Бұл әдістемелік ұсынымдар экстернаттық оқыту формасы бар білім беру ұйымдарының басшыларына, мектеп директорларының оқу-әдістемелік жұмыс бойынша орынбасарларына, білім беру басқармаларының басшылары мен әдіскерлеріне, білім беру мекемелерінің қызметкерлеріне арналған.

В методических рекомендациях рассмотрены нормативные правовые основы обучения в форме экстерната, особенности экстернатного обучения в организациях основного и общего среднего образования, проанализирован международный опыт по организации этой формы обучения. Даны методические рекомендации по организации обучения в форме экстерната.

Данные методические рекомендации предназначены руководителям, заместителям директоров школ по учебно-воспитательной работе с экстернатной формой обучения, начальникам и методистам управлений образования, работникам организаций образования.

© Ы. Алтынсарин атындағы
Ұлттық білім академиясы, 2019.

© Национальная академия образования
им. И. Алтынсарина, 2019.

Кіріспе

Адам өміріндегі негізгі аспектілердің бірі – білім. Заманауи адам тұтыну дәуірінде өмір сүруде. Білім мен білікті тұрақты даму барысында ғана алу мүмкін. Сондықтан заманауи мектеп білім алушылардың өзін-өзі тануына, өздігінен тәрбиелеуіне, білім алуына, ойларын жүзеге асыруға және қоғамға өзін-өзі танытуына мүмкіндік жасауы тиіс.

Оқытудың ең тиімді түрлерінің бірі – экстернат немесе өздігінен білім алу болып табылады. Осы уақытқа дейін мұндай оқыту түрі аз танымал және аз таралған болып келді, ал қазіргі уақытта ол кеңінен таралуда.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңына сәйкес азаматтар өздерінің қажеттіліктері мен мүмкіндіктеріне сәйкес экстернат түрінде білім алуға құқылы [1].

Елімізде экстернат түріндегі білім беру қызметі бірқатар заңнамалық актілермен реттелген:

– «Экстернат нысанында оқыту қағидалары» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 5 қазандағы № 540 бұйрығымен бекітілген;

– «Орта білім беру саласында жергілікті атқарушы органдармен мемлекеттік көрсетілетін қызметтер стандарттарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2015 жылғы 8 сәуірдегі № 179 бұйрығы;

– «Білім беру ұйымдары білім беру қызметінде пайдаланатын қатаң есептіліктегі құжаттардың нысанын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 29 тамыздағы № 531 бұйрығы (04.02.2019 жылғы өзгерістер және толықтырулармен);

– «Білім туралы мемлекеттік үлгідегі құжаттардың түрлері мен нысандарын және оларды беру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2015 жылғы 28 қаңтардағы № 39 бұйрығы (27.09.2018 жылғы өзгерістер және толықтырулармен);

– «Білім алушылардың білімін бағалау өлшемшарттарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 21 қаңтардағы № 52 бұйрығы (16.05.2018 жылғы өзгерістер және толықтырулармен);

– «Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру саласында көрсетілетін мемлекеттік қызмет стандарттарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2015 жылғы 9 сәуірдегі № 186 бұйрығы (11.01.2018 жылғы өзгерістер және толықтырулармен) [2-7].

Экстернат – білім алушы сабаққа үнемі қатыспай-ақ, тиісті білім беру бағдарламасының оқу пәндерін өз бетімен оқитын оқыту нысандарының бірі [2].

Экстернат нысанында оқытудың өзіндік артықшылықтары бар. Олар:

– оқушы сабаққа қатысудан босатылады; оның оқуды қосымша сабақтармен ұштастыруға мүмкіндігі болады;

- оқу бағдарламаларын өз бетінше және мүмкіндігі болатын уақытта игереді;
- толығымен еркіндігі болады;
- өзіндік жұмыс тәртібі бар, яғни оқушыға оқытудың бөлек графигі қойылады және емтихандарды тапсыру үшін өзіндік жоспар құрылады.

Бүгінде мектептің жалпы білім беру қызметін ұйымдастырудың түрлері арасында экстерн – жаңа білім алу түрлерінің бірі ретінде анықталған.

Аймақтардан алынған ақпараттар бойынша 2018-2019 оқу жылында экстернат нысанында оқыту республикамыздың 98 мектебінде ұйымдастырылған (1-2 қосымшалар).

Онда барлығы 393 оқушы бар (1-кесте).

1-кесте – Республика бойынша экстернат нысанында білім алушылар

Ақмола облысы	Ақтөбе облысы	Алматы облысы	Атырау облысы	БҚО	Жамбыл облысы	Қарағанды облысы	Қызылорда облысы	Қостанай облысы	Маңғыстау облысы	Павлодар облысы	СҚО	Түркістан облысы	ШҚО	Астана қаласы	Алматы қаласы	Шымкент қаласы
6	22	2	7	18	2	2	2	1	1	73	4	2	32	168	41	10

1-кестеден экстернат нысанында оқитын оқушылардың санына қарай бірінші орында Астана қаласы, екінші орында Павлодар облысы, үшінші орында Алматы қаласы екенін көруге болады.

393 білім алушының 127-і қазақ тілінде, 266-ы орыс тілінде оқытатын мектептің оқушылары. Оқушылар негізгі орта және жалпы орта деңгейлерінде білім алады (2-кесте).

2-кесте – Экстернат нысанында білім алушылардың сыныптар бойынша саны

5-сынып	6-сынып	7-сынып	8-сынып	9-сынып	10-сынып	11-сынып
10	9	14	19	44	67	240

2-кестеден экстернат нысанында оқитын оқушылардың ең көп саны 11-сыныпқа келетінін байқаймыз.

Экстернат формасында білім алушылардың 117-і денсаулығы туралы дәрігерлік-консультативтік комиссияның қорытындысы бар оқушылар, 239-ы уақытша шетелде тұратын Қазақстан Республикасы азаматтарының балалары болса, ал басқалары түрлі себептер бойынша 37-сі экстернат нысанында

оқытуға тіркелген. Олардың ішінде сабақты «4» пен «5» оқитын оқушылар да бар.

Экстернат жалпы білім алудың түрі ретінде білім алушыларға шығармашылықпен тереңірек айналысып, спортпен, ғылыми зерттеулермен шұғылдануға уақыт табуға, жоғары оқу орындарына түсуге дайындалуға күшін жұмылдыруға мүмкіндік береді.

«Экстернат нысанында оқыту қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 22 қаңтардағы № 61 бұйрығымен бекітілген қағидаға Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 5 қазандағы № 540 бұйрығымен толықтырулар мен өзгерістер енгізілген.

Осыған орай Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының 2017 жылы әзірлеген «Негізгі және жалпы орта білім беру ұйымдары үшін оқытудың экстернат формасын ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар» құралын өңдеу қажеттігі туындап, қайта қаралды.

1 Экстернат формасындағы оқытудың нормативтік құқықтық негіздері

Білім алу құқығы – Қазақстан Республикасының әр азаматының конституциялық құқығы болып табылады. Еліміздің заңнамасына сәйкес әр баланың білім алуы мен білімді қалай алуға өзіндік шешімі бар. Оқу қызметі түрлерін ұйымдастыру, жалпы білім берудің вариативтілігін және даралануын есепке алу, білім беруді жетілдірудің басым бағыттарының бірі болып саналады.

«Білім туралы» Қазақстан Республикасының Заңында білім алу нысандары туралы 27-бапта «Жеке адамның қажеттіліктері мен мүмкіндіктері ескеріле отырып, білім беру бағдарламаларының мазмұнына, білім берудің әрбір деңгейін алуға қол жеткізу жағдайларының жасалуына қарай оқыту күндізгі, кешкі, сырттай оқу, экстернат және ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар адамдар (балалар) үшін қашықтықтан оқыту нысанында жүзеге асырылады», – деп көрсетілген [1].

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 22 қаңтардағы № 61 бұйрығымен бекітілген «Экстернат нысанында оқыту қағидалары» (бұдан әрі – Қағида) Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 5 қазанда № 540 бұйрығымен жаңа редакцияда ұсынылды [2].

Жаңа редакциядағы Қағидаға енгізілгенін толықтырулар мен өзгерістерге тоқталайық.

1. Қағида негізгі орта, жалпы орта, жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдарында (бұдан әрі – білім беру ұйымдары) экстернат нысанында оқыту тәртібін айқындайды. Алдыңғы Қағида тек орта білім беру ұйымдарында экстернат нысанында оқыту тәртібін айқындаған болатын.

Демек, енді экстернат формасында білім алу жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру деңгейлерінде жүзеге асырылатын болады.

2. 2-тармақпен толықтырылды. Осы пункт салыстырмалы түрде 3-кестеде көрсетілген.

3-кесте – Қағидалардағы ұғымдардың салыстырмалы кестесі

2016 жыл	2018 жыл
	<i>консультация – білім беру ұйымы белгілейтін экстерндермен жұмыс жүргізу нысаны</i>
экстерн - денсаулығына байланысты орта білім беру ұйымдарында оқуға мүмкіндігі жоқ және/немесе шетелде уақытша тұратын тұлға	экстерн - денсаулығына байланысты білім беру ұйымдарында оқуға мүмкіндігі жоқ және/немесе шетелде уақытша тұратын, сондай-ақ <i>тиісті</i> білім беру бағдарламасының оқу пәндерін өзі дербес меңгерген тұлға

Екінші тармаққа сәйкес:

- білім беру ұйымдарында экстернат нысанында білім алушыларға консультациялар ұйымдастырылады;

- кез келген тұлға экстернат формасында білім алуына құқылы.

3. Қағида кез келген тұлғаның тиісті білім беру бағдарламаларын дербес меңгеруін немесе қашықтан оқыту технологияларын қолданып меңгеруді қарастырады. Алдыңғы Қағидада қашықтықтан оқыту уақытша шетелде тұратын Қазақстан Республикасы азаматтарының балаларына арналған болатын.

4. Жаңа нұсқада экстернат нысанында білім алуына болатын категориялар қатары толықтырылды (4-кесте).

4-кесте – Экстернат формасындағы оқитын білім алушылардың категориялары

2016 жыл	2018 жыл
Экстернат нысанында оқу мынадай санаттарға ұсынылады: денсаулығы туралы дәрігерлік-консультативтік комиссияның қорытындысы бар білім алушыға; уақытша шетелде тұратын Қазақстан Республикасы азаматтарының балаларына	Экстернат нысанында оқу: негізгі орта, жалпы орта білім беру ұйымдарында: 1) денсаулығы туралы дәрігерлік-консультативтік комиссияның қорытындысы бар білім алушыға; 2) уақытша шетелде тұратын Қазақстан Республикасы азаматтарының балалары болып табылатын білім алушыларға; 3) барлық білім алу кезеңі аралығында оқытылған пәндер бойынша «4» және «5» деген бағалар алған білім алушыларға; жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдарында: 1) денсаулығына байланысты білім беру ұйымына ұзақ уақыт бойы келе алмайтын ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар білім алушыларға және мүгедек білім алушыларға; 2) білім беру ұйымдарының білім алушылары алдыңғы оқу кезеңінде «жақсы» және «үздік» оқитын орташа балы 4,5 және одан жоғары болған жағдайда; 3) күндізгі оқу нысанында, «Болашақ» халықаралық

	стипендиясының иегерлерінен басқа бір жылға дейінгі ауысу бағдарламасы бойынша шетелде оқитын білім алушыларға ұсынылады.
--	---

Атап айтқанда,

- негізгі орта, жалпы орта білім беру ұйымдарында пәндер бойынша «4» және «5» деген бағалар алған білім алушылармен толықтырылған;
- экстернат нысанында оқу негізгі орта, жалпы орта білім беру, жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдарында оқитын білім алушыларға ұсынылған.

5. Қағида 5-7 тармақтармен толықтырылған (5-кесте).

5-кесте – Экстернат формасында оқуға рұқсат ету туралы

2016 жыл	2018 жыл
	<p>5. Негізгі орта, жалпы орта білім беру ұйымдарында экстернат нысанында:</p> <p>1) осы Қағидалардың 4-тармағының 1) және 2) тармақшаларында көрсетілген білім алушыларға ағымдағы бір оқу жылында бір сыныптың;</p> <p>2) осы Қағидалардың 4-тармағының 3) тармақшасында көрсетілген білім алушыларға ағымдағы бір оқу жылында бір немесе екі сыныптың негізгі орта, жалпы орта білімнің жалпы білім беретін оқу бағдарламаларын меңгеруге рұқсат етіледі.</p>
	<p>6. Ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар білім алушыларға және мүгедек білім алушыларға экстернат нысанында білім беру оқытудың барлық кезеңінде ұсынылады.</p>
	<p>7. Жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдарында экстернат нысанында оқу екінші және одан жоғары курстардың «үздік» оқитын білім алушыларына бір академиялық кезеңде, бірақ бір оқу жылынан аспайтын кезеңде ұсынылады.</p>

5-тармақ бойынша ағымдағы оқу жылында білім алушылар қанша сыныптың оқу бағдарламаларын меңгеруге рұқсат берілгені көрсетілген (5-кесте).

Экстернат нысанында білім алу «Білім берудің барлық деңгейінің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 31 қазандағы № 604 бұйрығымен бекітілген Жалпы орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартына сәйкес әзірленген негізгі орта және жалпы орта білімнің жалпы білім беру бағдарламалары шегінде жүзеге асырылады [8].

«Білім туралы» 2007 жылдың 27 шілдедегі № 319-III Қазақстан Республикасы Заңының 6-бабындағы 25-7) тармағының 2-тармақшасына сәйкес облыстың жергілікті атқарушы органы негізгі орта, жалпы орта білім беру ұйымдарында, сондай-ақ мамандандырылған және арнайы жалпы білім беретін оқу бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарында экстернат нысанында оқытуды жүргізуге рұқсат беріледі.

Білім алушылардың тиісті деңгейдегі жалпы білім беру бағдарламаларын уақытылы меңгеруі үшін экстернат нысанында оқуға рұқсат алуға өтініштер:

1) осы Қағидалардың 4-тармағының 1) тармақшасында көрсетілген білім алушылар денсаулығы туралы дәрігерлік-консультациялық комиссияның қорытындысын алған күннен бастап;

2) осы Қағидалардың 4-тармағының 2) тармақшасында көрсетілген білім алушылар олардың кету күні жеткенге дейін күнтізбелік жиырма күннен кешіктірмей;

3) осы Қағидалардың 4-тармағының 3) тармақшасында көрсетілген білім алушылар ағымдағы оқу жылы басталғанға дейін күнтізбелік жиырма күннен кешіктірмей беріледі.

Экстернат нысанында оқуға өтініштерді қабылдау және оған рұқсат беру, қажетті құжаттар тізбесі «Орта білім беру саласында жергілікті атқарушы органдармен мемлекеттік көрсетілетін қызметтер стандарттарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2015 жылғы 8 сәуірдегі № 179 бұйрығына сәйкес ресімделеді [3].

Экстернат нысанында оқыту үшін негізгі орта, жалпы орта білім беру ұйымдары білім алушының денсаулық жағдайын және ағымдық, қорытынды аттестаттау нәтижелерін ескере отырып оқу жұмыс жоспарына сәйкес жеке оқу бағдарламасын және консультация беру кестесін құрады.

Экстернатерді аттестаттау Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығымен бекітілген «Білім алушылардың үлгеріміне ағымдық бақылау, аралық және қорытынды аттестаттау өткізудің үлгілік қағидаларына» сәйкес жүргізіледі.

Негізгі орта, жалпы орта білім беру ұйымдарының экстернатерін ағымдық, қорытынды аттестаттауға жіберу туралы шешімді педагогикалық кеңес қабылдайды. Экстернатерді ағымдық, қорытынды аттестаттауға жіберу туралы бұйрықты негізгі орта, жалпы орта білім беру ұйымының басшысы ағымдағы оқу жылының 10 мамырынан кешіктірмей жариялайды.

Ағымдық, қорытынды аттестаттау нысаны мен мерзімдерін білім беру ұйымының басшысы белгілейді.

Жалпы білім беретін пәндер бойынша консультациялар мен аралық аттестаттаулар ағымдағы оқу жылының қаңтар-сәуір айларында негізгі орта, жалпы орта білім беру ұйымдарының басшысы бекіткен кестеге сәйкес жүргізіледі.

Негізгі орта, жалпы орта білім беру ұйымдарының аралық аттестаттау мен (немесе) қорытынды аттестаттаудан өтпеген экстерндері экстернат нысанынан басқа нысанда жүзеге асырылатын қайта оқу жылына қалдырылады.

Негізгі мектеп курсы бойынша экстерндер негізгі орта білімі туралы куәлікке енгізілетін пәндер бойынша, орта мектеп курсы бойынша жалпы орта білімі туралы аттестатқа енгізілетін пәндер бойынша аттестатталады.

Дене тәрбиесі, технология, алғашқы әскери дайындық, музыка, сызу бойынша аттестаттау өткізілмейді, ал білімі туралы құжатта «оқылған жоқ» деген жазу жазылады.

Экстерндерді аралық және қорытынды аттестаттау нәтижелері «Экстернат» белгісі бар хаттамамен ресімделеді және оған емтихан комиссиясының мүшелері қол қойып, орта білім беру ұйымының басшысымен бекітіледі.

Хаттамаға аралық және қорытынды мемлекеттік аттестаттаудан өту нәтижелерінің жазбаша материалдары қоса тігіледі.

Аралық аттестаттаудан өткен экстерндерге тиісті оқу бағдарламалары бойынша оқуды экстернат нысанында аяқтағаны туралы белгісі бар қорытынды бағаларымен белгіленген үлгідегі құжат беріледі.

Экстерндерді аралық және қорытынды мемлекеттік аттестаттау емтихан комиссиясының барлық мүшелері қол қойған және орта білім беру ұйымының басшысы бекіткен «Экстернат» белгісі бар хаттамаларда көрсетіледі.

Хаттамаға аралық және қорытынды мемлекеттік аттестаттаудан өту нәтижелерінің жазбаша материалдары қоса тігіледі.

Аралық аттестаттаудан өткен экстерндерге тиісті оқу бағдарламалары бойынша оқуды экстернат нысанында аяқтағаны туралы белгісі бар қорытынды бағаларымен белгіленген үлгідегі құжат беріледі.

Қорытынды аттестаттаудан өткен экстерндерге «Мемлекеттік үлгідегі білім беру туралы құжаттардың түрлері мен нысандарын және оларды беру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2015 жылғы 28 қаңтардағы № 39 бұйрығына сәйкес білім деңгейі (сатысы) туралы мемлекеттік үлгідегі құжат беріледі [5].

Негізгі орта, жалпы орта білім беру ұйымдарында өзін өзі тану, дене тәрбиесі, технология, алғашқы әскери дайындық, музыка, сызу бойынша аттестаттау өткізілмейді, ал білімі туралы құжатта «оқылған жоқ» деген жазу жазылады.

Негізгі орта, жалпы орта білім беру ұйымдарының аралық аттестаттау мен (немесе) қорытынды аттестаттаудан өтпеген экстерндері экстернат

нысанынан басқа нысанда жүзеге асырылатын қайта оқу жылына қалдырылады.

Негізгі орта, жалпы орта білім беру ұйымдарында экстернат нысанында оқытуға рұқсат беру мемлекеттік көрсетілетін қызмет болып табылады. Мемлекеттік көрсетілетін қызмет «Орта білім беру саласында жергілікті атқарушы органдармен мемлекеттік көрсетілетін қызметтер стандарттарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2015 жылғы 8 сәуірдегі № 179 бұйрығы және оқу бағдарламалары арқылы, сонымен қатар аталған қызмет түрін Астана, Алматы және Шымкент қалаларының, аудандардың және облыстық маңызы бар қалалардың жергілікті атқарушы органдары жүзеге асырады. Экстернат формасында білім алуға өтініштерді қабылдау және мемлекеттік қызмет көрсетудің нәтижелерін беру «Халыққа қызмет көрсету орталығы» мемлекеттік кәсіпорны (ХҚКО) арқылы орындалады.

Мемлекеттік қызметті көрсету үшін қажетті құжаттар тізбесі:

1) білім алушының ата-анасының немесе оның заңды өкілінің өтініші (3-қосымша);

2) білім алушының туу туралы куәлігінің немес төлқұжатының көшірмесі;

3) дәрігерлік кәсіби-консультативтік қорытынды, «Денсаулық сақтау ұйымдарының бастапқы медициналық құжаттама нысандарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің міндетін атқарушының 2010 жылғы 23 қарашадағы № 907 бұйрығымен бекітілген № 086/е нысан;

4) білім алушы ата-анасымен немесе оларды алмастыратын адамдармен бірге шетелге көшкен жағдайда көрсетілетін қызметті алушының ата-анасының немесе оларды алмастыратын адамдардың уақытша шетелде тұруы туралы анықтаманың электронды көшірмесі;

5) білім алушы шетелге ата-анасының немесе оларды алмастыратын адамдардың жетегінсіз шығатын болса, көрсетілетін қызметті алушының шетелде оқитындығын растайтын құжаттың электронды көшірмесі;

6) 3x4 см өлшемдегі 2 дана фотосурет;

7) педагогикалық-медициналық-психологиялық комиссияның қорытындысы (болған жағдайда) [2].

Сонымен қатар, көрсетілген қызметті алушыға құжаттары алынғаны туралы мемлекеттік қызмет көрсету стандартының арнайы формасына сәйкес қолхат беріледі.

Өтініш алынғаннан кейін белгілі мерзім ішінде жергілікті атқарушы орган өтініш берген адамға негізгі орта, жалпы орта білім беру ұйымында экстернат нысанында оқытуға рұқсат беру туралы бұйрықтан үзіндіні береді (4-қосымша) [3].

Бұйрық негізінде білім алушы қаланың (ауданның) экстернат түрінде оқытатын білім ұйымына қабылдануы тиіс.

Тапсырылатын құжаттар тізіміндегі құжаттар толық болмаған жағдайда жергілікті атқарушы орган құжаттарды қабылдамайды және ол туралы қолхат береді (5-қосымша).

Экстернат нысанында білім алу жалпы орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты «Білім туралы» 2007 жылғы 27 шілдедегі Қазақстан Республикасының Заңының 56-бабына сәйкес әзірленген және білім алушылар мен тәрбиеленушілердің дайындық деңгейіне, білім берудің мазмұнына, оқу жүктемесінің ең жоғары көлеміне қойылатын талаптарды айқындайтын Жалпы ережелерге сәйкес әзірленген:

- негізгі орта және жалпы орта білім берудің оқу пәндері бойынша оқу бағдарламалары;

- оқу пәндері бойынша оқулықтар мен оқу-әдістемелік кешендері;

- оқу пәндері бойынша білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалау өлшемшарттары;

- білім беру ұйымдарында оқыту мен тәрбиелеуден күтілетін нәтижелерге қол жеткізуді қамтамасыз ететін басқару жүйесі;

- жалпы орта білім беру ұйымдарында бітіру емтихандарына және жоғары оқу орындарына қабылдауды ұйымдастыруға арналған бақылау-өлшеуіш материалдарын әзірлеу шегінде жүзеге асырылады [8].

Экстернат нысанында оқитын экстерндерге білім беру «Жалпы білім беру ұйымдарына арналған жалпы білім беретін пәндердің, таңдау курстарының және факультативтердің үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі № 115 бұйрығымен бекітілген негізгі орта және жалпы орта білім берудің оқу пәндері бойынша оқу бағдарламалары негізінде жүргізіледі.

Экстерндер «Оқулықтардың, оқу-әдістемелік кешендердің, оқу құралдарының және басқа да қосымша әдебиеттердің, оның ішінде электрондық жеткізгіштердегі тізбесін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің міндетін атқарушының 2013 жылғы 27 қыркүйектегі № 400 бұйрығына толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 24 шілдедегі № 372 бұйрығымен бекітілген оқу басылымдарын, яғни оқулықтар тізбесіндегі оқулықтарды мектеп кітапханасынан алып пайдаланады.

Халыққа қызмет көрсету орталығы берген рұқсат бұйрығының көшірмесі негізінде білім басқармасында білім алушының оқитын мектебі белгіленеді және бұйрық шығарылады, білім басқармасы бұйрығының негізінде мектеп оқушыны қабылдау туралы бұйрық шығарады.

Мектепте сыныптар бойынша білім алушылар тізімі құрастырылады, экстернат нысанында білім алатын экстерндерді тіркеу журналына тіркейді және сынып оқушылары топтарға бөлінеді (6-қосымша).

Экстернат оқу нысанының ағымдағы оқу жылына арналған жұмыс жоспары жасалады, педагогикалық кеңесте талқыланады және оны мектеп директоры бекітеді.

Жылдық жұмыс жоспарына сәйкес экстернат нысанының жеке педагогикалық кеңестері және әдістемелік бірлестіктердің отырыстары өткізіледі және олар хаттамалармен ресімделеді.

Сонымен қатар педагогикалық кеңесте экстернат нысанында жұмыс істейтін пән мұғалімдерінің, аралық және қорытынды аттестаттау комиссиясының құрамы анықталады және бұйрықпен бекітіледі.

Экстернаттық әдістемелік бірлестіктерінің отырыстарында негізгі орта және жалпы орта мектеп курсы бойынша оқу жылына арналған аралық және қорытынды аттестаттау материалдарын әзірлеу мәселесі қарастырылады және хаттамада көрсетіледі.

Қараша айының басында экстерндерді топтарға бөлу, аралық аттестаттауға келетін экстерндерді анықтап, консультация және емтихан кестелерін құрастыру жұмыстары жүргізіледі.

Экстерндерді аралық және қорытынды аттестаттау «Бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білімнің білім беретін оқу бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарындағы білім алушылардың үлгеріміне ағымдық бақылаудың, оларды аралық және қорытынды аттестаттау жүргізудің үлгі ережесі» туралы Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 16 қарашадағы № 660 бұйрығына қосымша негізінде жүзеге асырылады [9].

Негізгі орта мектептің 5-8-сыныптары және жалпы орта мектептің 10-сынып экстерндері үшін аралық аттестаттау оқу жылының аяғына дейін (сәуір-мамыр) жүргізіледі. Аралық аттестаттау пәндерінің тізбесі (екіден артық емес), нысандары мен өткізу мерзімдері мектептегі педагогикалық кеңестің шешімімен белгіленеді.

Бір немесе екі пәннен қанағаттанарлықсыз қорытынды бағасы бар білім алушылар осы пәндер бойынша қайта аралық аттестаттаудан өтеді. Жазғы каникул кезеңінде осы білім алушыларға тиісті пәндер бойынша оқу тапсырмалары беріледі.

Қайта аттестаттау аралық аттестаттау аяқталғаннан кейін 3 аптадан соң жүргізіледі. Қайта аттестаттау кезінде қанағаттанарлықсыз қорытынды баға алған жағдайда білім алушылар қайта оқу жылына қалдырылады.

Сыныптан келесі сыныпқа барлық оқу пәндері бойынша жылдық және қорытынды бағалары «3», «4», «5» болған білім алушылар көшіріледі.

Негізгі орта және жалпы орта мектепті бітіретін экстерндер Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 16 қарашадағы № 660 бұйрығының «Білім алушыларды қорытынды аттестаттаудан өткізуден тәртібі» 3-тарауына сәйкес қорытынды аттестаттаудан өтеді.

Оқу жылын ұйымдасқан түрде аяқтау мақсатында білім беру ұйымының педагогикалық кеңесі өткізіледі және кеңес шешімі хаттамамен ресімделеді.

Білім алушыларды денсаулық жағдайына байланысты қорытынды аттестаттаудан босату туралы бұйрықтар келесі құжаттар негізінде шығарылады:

осы Ереженің 30-тармағының 1) және 2) тармақшаларында көрсетілген білім алушылардың санаты үшін «Денсаулық сақтау ұйымдарының бастапқы медициналық құжаттама нысандарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің міндетін атқарушының 2010 жылғы 23 қарашадағы № 907 бұйрығымен бекітілген № 035-1/е нысанына сәйкес дәрігерлік-консультациялық комиссияның қорытындысы.

Мектептің педагогикалық кеңесінде дәрігерлік-консультациялық комиссияның қорытындысы негізінде білім алушыны қорытынды аттестаттаудан босату туралы шешім шығарылып, хаттамаға енгізіледі.

Негізгі орта, жалпы орта білімнің білім беру оқу бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарындағы білім алушылардың үлгеріміне ағымдық бақылаудың, оларды аралық және қорытынды аттестаттаудың үлгі ережесіне сәйкес экстернат нысанында білім алатын экстерндерді аралық және қорытынды аттестаттау Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 16 қарашадағы № 660 бұйрығының 1-қосымшасында берілген хаттамасына сәйкес ресімделеді (7-қосымша). Сонымен қатар, мектеп бітіруші экстерндерді қорытынды аттестаттау барысындағы тестілеу жұмыстарының балдарын бағаға ауыстыру осы Ереженің 2-қосымшасына сәйкес жүзеге асырылады.

Негізгі орта және жалпы орта мектеп курсы бойынша қойылған бағалардың дұрыстығын және нақтылығын тексеру мақсатында мектепшілік бұйрықпен комиссия құрылады және шешім хаттамамен ресімделеді.

Экстернат нысанында білім беретін ұйымдар «Білім беру ұйымдары білім беру қызметінде пайдаланатын қатаң есептіліктегі құжаттардың нысанын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 29 тамыздағы № 531 бұйрығына сәйкес негізгі орта және жалпы орта мектепті бітіргендігі туралы аттестаттарды беру және есепке алу кітабына енгізеді. Экстернаттың қатаң есептілік құжаттарын есепке алу және беруге арналған жеке тіркеу кітабы болмайды, себебі экстернат нысаны бекітілген мектептің кітабында тіркеледі (8-қосымша) [4].

Ескерту: Жалпы орта білім туралы аттестатты есепке алу және беру кітабының ұқсас электрондық нұсқасы қағаз түріндегі нұсқасы бірдей қолданылады [4].

Қорытынды аттестаттаудан өткен білім алушыларға негізгі орта білім туралы аттестат, жалпы орта білім туралы аттестат беру үшін тиісті (емтихан, біліктілік, аттестаттау) комиссияның шешімі негіздеме болып табылады. «Білім туралы мемлекеттік үлгідегі құжаттардың түрлері мен нысандарын және оларды беру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2015 жылғы 28 қаңтардағы № 39 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2017 жылғы 14 наурыздағы № 118 бұйрығымен бекітілген құжаттар нұсқасын төменде ұсынып отырмыз [5] (1 және 2-суреттер).

Негізгі орта білім туралы АТТЕСТАТ НОБ № _____	АТТЕСТАТ Об основном среднем образовании НОБ № _____
Осы аттестат _____	Настоящий аттестат выдан _____
(тегі, аты, әкесінің аты) (болған жағдайда) _____	_____
берілді Ол _____ жылы _____	(фамилия, имя, отчество) (при его наличии) в том, что он (-а) в _____ году _____
_____	окончил (а) _____
(білім беру ұйымының толық атауы) _____	_____
бітірді және негізгі орта білімнің жалпы білім беретін оқу бағдарламасын меңгерді Директор _____ / _____ / Директордың орынбасары _____ / _____ /	(полное наименование организации образования) и освоил (-а) _____
Сынып жетекшісі _____ / _____ /	общеобразовательную учебную программу основного среднего образования Директор _____ / _____ / Заместитель директора _____ / _____ /
М.О. _____ жылғы " ____ " _____	Классный руководитель _____ / _____ /
берілді Елдімекен _____	М.П. Выдан " ____ " _____ года Населенный пункт _____
Тіркеу нөмірі № _____	Регистрационный номер № _____

1-сурет. Негізгі орта білім туралы аттестат

Жалпы орта білім туралы АТТЕСТАТ ЖОБ № _____	АТТЕСТАТ об общем среднем образовании ЖОБ № _____
Осы аттестат _____	Настоящий аттестат выдан _____
_____	_____
(тегі, аты, әкесінің аты)	(фамилия, имя, отчество)

<p>(болған жағдайда)</p> <p>_____ берілді. ол _____ жылы _____</p> <p>(білім беру ұйымының толық атауы) бітірді және жалпы орта білімнің жалпы білім беретін оқу бағдарламасын меңгерді. Директор _____ / _____ / Директордың орынбасары _____ / _____ / Сынып жетекшісі _____ / _____ / М.О. _____ жылғы " ____ " _____ берілді. Елдімекен _____ Тіркеу нөмірі № _____</p>	<p>(при его наличии)</p> <p>_____ в том, что он (-а) в _____ году окончил (-а) _____</p> <p>(полное наименование организации образования) и освоил (-а) _____ общеобразовательную учебную программу общего среднего образования. Директор _____ / _____ / Заместитель директора _____ / _____ / Классный руководитель _____ / _____ / М.П. Выдан " ____ " _____ года Населенный пункт _____ Регистрационный номер № _____</p>
---	---

2-сурет. Жалпы орта білім туралы аттестат

Шетелде оқып жүрген экстерндер әртүрлі (дәлелді) себептермен қорытынды аттестаттауға келе алмайтын болса, ата-аналардың алдын ала берген өтініші негізінде мектеп қалалық немесе облыстық білім басқармасына қорытынды аттестаттауды кейінірек өткізу туралы (білім алушылардың аты-жөні және қорытынды аттестаттау мерзімін ауыстыру себебі көрсетілген) өтініш хат жолдайды. Білім басқармасының бұйрығы негізінде мектептің педагогикалық кеңесінің шешімімен қорытынды аттестаттау мерзімі ауыстырылады.

Экстерннің өтініші бойынша педагогикалық кеңестің хаттамалық шешімі бойынша білім басқармасының бұйрығы негізінде қорытынды аттестаттауды тапсыруға мүмкіндік береді.

Сонымен қатар, Қазақстанда жоғары сынып оқушыларымен алмасу бағдарламасының бірнеше түрі қызмет атқарады, атап айтқанда:

- Қазақстан-Америка арасындағы үкіметаралық ынтымақтастықтың АСПРЯЛ/АКСЕЛС халықаралық білім беру бағдарламасы;

- FLEX («The Future Leaders Exchange Program», «Болашақ көшбасшылармен алмасу бағдарламасы»).

- Бағдарлама толықтай АҚШ үкіметінің АҚШ Мемлекеттік департаменті арқылы қаржыландырылады, яғни жоғары сынып оқушыларымен алмасу бағдарламасы бойынша шетелге оқуға баратын білім алушылар, «Орта білім беру саласында жергілікті атқарушы органдармен мемлекеттік көрсетілетін қызметтер стандарттарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2015 жылғы 8 сәуірдегі № 179 бұйрығының 2-қосымшасына сәйкес:

білім алушы шетелге ата-анасының немесе оларды алмастыратын адамдардың жетегінсіз шығатын болса, көрсетілетін қызметті алушының шетелде оқитындығын растайтын құжат негізінде экстернат формасында білім алу құқықтары бар.

Аталған бұйрыққа сәйкес 2016-2017 оқу жылында Солтүстік Қазақстан облысынан АСПРЯЛ/АКСЕЛС халықаралық бағдарламасы бойынша бірнеше білім алушы экстернат нысанында оқыған.

Жоғары сынып оқушыларымен алмасу бағдарламалары бойынша экстернат нысанында оқу үшін білім алушының ата-анасы немесе заңды тұлға, оқуға баратын елдің анықтама-шақыру қағазының негізінде Халыққа қызмет көрсету орталығына өтініш береді және қажетті құжаттарды ұсынады.

Білім алушылардың халықаралық алмасу желісі бойынша шетелге оқуға баратын және сол жақта білім беру мекемелерін аяқтайтын 11-сыныпты бітірушілер Қазақстан Республикасының мектептерінде 11-сынып үшін қорытынды аттестаттаудан өтеді. Қорытынды аттестаттаудан өткеннен кейін оларға шетелде оқыған пәндерден алған бағаларын, Қазақстан Республикасының мектептерінде алдыңғы сыныптарда алған жылдық және қорытынды бағаларын есепке ала отырып, «Мемлекеттік үлгідегі білім беру туралы құжаттардың түрлері мен нысандарын және оларды беру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2015 жылғы 28 қаңтардағы № 39 бұйрығымен бекітілген жалпы орта білім туралы аттестат беріледі.

Білім алушылардың халықаралық алмасу желісі бойынша шетелге оқуға баратын білім алушылар үшін емтихан материалдарын дайындауды мектеп жүзеге асырады.

Экстернат нысанында жұмыс істейтін мұғалімдердің еңбекақысы «Азаматтық қызметшілерге, мемлекеттік бюджеттік қаражат есебінен ұсталатын ұйымдардың қызметкерлеріне, қазыналық кәсіпорындардың қызметкерлеріне еңбекақы төлеу жүйесі туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2015 жылғы 31 желтоқсандағы № 1139 қаулысының негізінде жүзеге асырылады.

Оқу жылының басында экстернат нысанында жұмыс істейтін мұғалімдер құрамы анықталғаннан және мектептің бұйрығымен бекітілгеннен кейін аталған қаулының негізінде еңбекақыны төлеу үшін экстернат нысанында жұмыс істейтін мұғалімдердің тізімі білім басқармасына беріледі.

Өздерінің еңбек демалыстары кезінде экстерндерден емтихан алуға қатысқан мектеп мұғалімдерінің еңбегін ынталандыру мақсатында экстернат директорының орынбасары мектеп директорының атына қызметтік хат жазып, мұғалімдерге қосымша демалыс күндерін сұрайды.

Директор қызметтік хат негізінде мұғалімдерге қосымша демалыс күндерін беру туралы бұйрық шығарады.

Шетелдік білім беру тәжірибесін зерделеу нәтижесінде экстернат білім берудің бір түрі болып табылатындығы анықталды.

1. Ресей.

Дүниежүзілік экономикалық кеңістікке кірігуіне байланысты Ресейде болып жатқан өзгерістер адамдардың заманауи білім алғанын, алғыр және іскер болуын талап етеді. Экстернат жалпы білім алудың бір формасы ретінде білім алушылардың шығармашылық, спорт, ғылыми зерттеулер сабақтарымен тереңірек айналысуына немесе бар күшін жоғары оқу орнына түсуге бағыттауға мүмкіндік береді.

Ресей Федерациясы «Білім туралы» Заңының 10-бабына және Ресей Федерациясы Үкіметінің 2001 жылғы 19 наурыздағы №196 бұйрығымен бекітілген «Білім мекемелері туралы типтік ережесіне» сәйкес Ресей Федерациясының азаматтары жалпы білім беру мекемесінде білім беру бағдарламаларын меңгеретін нысанды таңдауға құқықтары бар.

Жалпы орта білімді экстернат нысанында алудың тәртібін айқындайтын құжат «Жалпы білімді экстернат нысанында алу ережесі туралы» Ресей Федерациясы Білім министрлігінің 2000 жылғы 23 маусымдағы №1884 бұйрығы және «Ресей Федерациясы Білім министрлігінің 2000 жылғы 23 маусымдағы №1884 бұйрығына толықтырулар мен өзгерістер енгізу туралы» 2001 жылғы 17 сәуірдегі №1728 бұйрық болып табылады.

Экстернат формасында жалпы білім алу туралы ережеге сәйкес білім алушылар оқу бағдарламаларын өздігінен меңгереді, ал жалпы білім беру мекемелеріне алдын ала құрылған кесте бойынша аралық және қорытынды аттестаттаудан өту үшін ғана келеді. Сонымен қатар экстернат тегін білім алу түрі болып табылады [10].

Экстернат түрінде білім алуға ауысқан әр параллельдің экстерндерін топтарға (25 оқушыдан) бөледі, олар аттестациялық топтарға біріктіріледі. Экстерн топтары үшін бірінші және екінші жартыжылдықтарға арналған консультациялардың және аралық аттестаттау емтихандарының кестесі құрастырылады. Аралық аттестаттаудың тәртібін, формасын және мерзімін білім беру мекемесі өзі құрастырады. Аралық аттестаттау ауызша емтихандар, жазбаша жұмыстар, сынақтар, реферат немесе шығармашылық, жобалық жұмыстарды қорғау, тестілеу түрінде болуы мүмкін [10].

Аралық аттестаттаудан өту үшін экстерндерден құжаттар 1 наурызға дейін немесе қорытынды аттестаттау басталуынан үш ай бұрын қабылданады. Емтихандар 1-сыныптан 11-сыныпқа дейінгі оқушылар үшін жүргізіледі.

Аралық және мемлекеттік (қорытынды) аттестаттау Мемлекеттік (қорытынды) аттестаттауды өткізу туралы ережеге сәйкес ұйымдастырылады

(РФ Білім министрлігінің 2000 жылғы 23 маусымдағы № 1884 бұйрығы). Аралық аттестаттауға базистік оқу жоспарында қамтылған пәндер алынады, бірақ олардың саны 12-ден артық болмауы тиіс. Сонымен бірге бір жылдың ішінде 7, 8, 9-сыныпты немесе 10, 11-сыныптарды аяқтағысы келген экстерндер 7-8-9 немесе 10-11-сынып курстары бойынша аттестатталады [11].

Экстерндер мен олардың ата-аналарының әлеуметтік тапсырысы зерделенеді және мектеп бітіру сыныптарындағы аралық аттестаттау олардың тапсырысын есепке алу арқылы жүзеге асырылады.

10-11-сынып экстерндері үшін аралық аттестаттау 30 сәуірге дейін созылады. Мемлекеттік (қорытынды) аттестаттау жылына бір рет Ресей Федерациясы Білім министрлігінің белгілеген мерзімдерінде өткізіледі.

Ресейлік экстерндердің құқықтары:

1. Экстерннің кез келген пәннен консультация алуға құқығы бар. Консультацияның ұзақтығы жылына 15 минуттан 2 сағатқа дейін болуы мүмкін.

2. Практикалық дағдыларды меңгеру үшін экстерн практикалық және зертханалық жұмыстарға қатысуына болады.

3. Білім алушыға мектеп кітапханасында бар анықтамалық және оқу әдебиеттері берілуі тиіс.

4. Экстерн олимпиадалар мен сайыстарға қатысуға құқылы. Сонымен қатар экстернат түрінде оқу үшін болашақ экстерн немесе оның заңды тұлғалары келесі жағдайларды ескеруі тиіс:

– таңдауы бойынша Мәскеу және басқа да қалалардағы экстернаттық білім беретін мекемелердің тізімімен танысу;

– экстернат нысанында білім алу мүмкіндігі туралы мектеп директорымен сөйлесу;

– анықталған нақты формада өтініш жазу;

– қажетті құжаттарды ұсыну;

– жеке оқыту кестесін құрастыру және бекіту;

– оқуға қажетті оқулықтарды және оқу-әдістемелік құралдарын, материалдарды алу [11].

Ресей Федерациясында экстернаттың келесі түрлері қызмет көрсетеді:

Экстернат-мектептер. Бұл – оқушылар 4 айлық мерзімде бағдарламалық бірнеше пән бойынша аттестаттаудан өтетін білім берудің арнайы мекемелері. Мысалы, білім алушылар бірінші екі аптада химия курсы бойынша дәріс тыңдайды, соңынан осы пәннен сынақ тапсырады. Осылайша негізгі пәндерді оқып шығады. Жоғары сынып оқушылары оқу жылының қалған уақытында мектептің тізімінен шығарылмайды, яғни олар формалды түрде мектептің білім алушысы болып саналады және емтиханға асықпай дайындалу мүмкіндігіне ие болады. Көптеген мектеп бітірушілердің ата-аналары бұл нұсқаны өте жақсы деп санайды [12].

Өз мектебіндегі экстернат. Оқушы барлық пәндерді өз бетінше меңгереді және белгіленген уақытта мектепке келіп, сынақ немесе емтихан тапсырады.

Ішінара экстернат. Атауының өзінен түсінікті, яғни оқушы кейбір пәндерді мектепте оқиды, кейбір пәндерді өздігінен меңгереді. Экстернаттың бұл түрінде мемлекеттік бірыңғай емтиханда тапсырылатын пәндерді және дене шынықтыруды өздігінен оқуға болмайды. Ішінара экстернат бар мектептерде оқу жылының соңында өтетін педагогикалық кеңесте келесі оқу жылында оқытудың бұл нысанының болуы, болмауы туралы мәселе қарастырылады.

Ішінара экстернатта оқитын білім алушы кейбір пәндердің сабақтарына қатысады, бақылау жұмыстарын орындайды және үй тапсырмасы бойынша жауап береді. Сонымен қатар, жоғары сынып оқушысы экстернаттық пәндер бойынша емтиханды оқу жылының аяғында (мамыр айында) тапсыра алады [12].

Экстернат мектептерде жақсы жабдықталған пән кабинеттері, жеткілікті оқулық қоры бар мектеп кітапханасы болуы тиіс. Мектептердегі ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету жүйелері оқушылардың аттестаттау процесіндегі кемшіліктерді уақытында анықтауға және жоюға жағдай жасайды. Экстернаттың әлеуметтанушылары жалпы процестің тиімділігін арттыру үшін емтихандардың нәтижелерін жүйелейді, емтиханға келмеу себебін анықтайды.

Оқу процесін ұйымдастыру барысында экстерндердің ата-аналарымен жұмысты мектеп директоры және директордың экстернат жөніндегі орынбасары, экстернат мамандары жүргізеді. Мектепке түсердің алдында ата-аналарды және оқушыларды білім берудің экстернаттық түрінің ерекшеліктерімен кездесу барысында немесе ата-аналар жиналысында таныстырады. Экстернаттың әлеуметтанушылары экстерндердің оқу үлгерімін және емтихан тапсыру кестесінің орындалуын бақылап отырады. Олар үлгермеуші және емтиханға себепсіз келмеген оқушылар туралы ата-аналарға хабарлайды.

Экстернат нысанында білім алу үшін оқушының ата-анасы немесе заңды тұлға мектеп әкімшілігіне келесі құжаттарды тапсырулары тиіс:

1. Мектеп директорының атына жазылған өтініш.
2. Жеке іс-қағаздары (алдыңғы сыныптардағы қорытынды бағалары мен сынып жетекшісінің, ата-анасының, директордың қолы қойылған және білім беру мекемесінің мөрі басылған табельдері; колледж бітірген оқушылар – академиялық анықтама, негізгі орта білімі туралы құжат).
3. Туу туралы куәліктің немесе төлқұжаттың ксерокөшірмесі.
4. 3x4 фотосуреттер.
5. Медициналық анықтама.

Сонымен қатар экстернат нысанында білім беретін мектептерде экстернат жүйесіне байланысты құжаттарды ресімдеудің тәртібі бар:

- экстернат бойынша ісқағаздары жеке жүргізіледі;
- аралық және қорытынды аттестаттау хаттамаларына «экстернат» деген белгі қойылады;

– жалпы білім беретін мектепте оқитын оқушы қандай да бір себептермен пән бойынша экстернат нысанында аралық аттестаттаудан өтсе, оқушының аралық аттестаттаудан өткендігі туралы хаттама жеке ресімделеді;

– бұл жағдайда аралық аттестаттау туралы анықтама оқушының жеке ісқағазында сақталады, ал сынып журналының пән бетінде, оның аты-жөнінің жанында «экстерн түрінде тапсырды» деген жазу жазылады, емтихан және қорытынды бағалары қойылады [12].

2. Украина

Украинадағы экстернат нысанында жалпы білім алу тәртібін келесі құжаттар айқындайды:

- «Білім туралы» Заңы (13.03.2017 жылғы № 369);
- Украинаның Білім және ғылым министрлігінің 2008 жылғы 19 мамырдағы № 43 бұйрығымен бекітілген «Жалпы білім беретін оқу орындарында экстернат туралы ереже»;
- «Жалпы білім беру жүйесінде оқушыларды (тәрбиеленушілерді) мемлекеттік аттестаттау бойынша ережені бекіту туралы» Украинаның Білім және ғылым министрлігінің 2008 жылғы 18 ақпандағы № 94 бұйрығы (Украинаның Білім және ғылым министрлігінің 21.12.2009 жылғы № 1151 бұйрығының редакциясында);
- «Жалпы орта білім беру жүйесінде оқушыларды (тәрбиеленушілерді) мемлекеттік қорытынды аттестаттау туралы ережесінің VI бөліміне өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Украинаның Білім және ғылым министрлігінің 2010 жылғы 23 қарашадағы бұйрығы;
- «Педагог қызметкерлердің экстерндерді аттестаттаудан өткізу үшін еңбекақысын төлеу туралы» Украинаның Білім және ғылым министрлігінің 2001 жылғы 19 мамырдағы № 127 бұйрығы.

Ережеде «экстернат» және «экстерн» терминдеріне анықтама берілген. Сонымен қатар, экстерннің білім алуына жас бойынша шектеу қойылмайтындығы белгіленген [13].

Оқыған сыныбына сәйкес жылдық бағалаудан және бастауыш, базалық, толық жалпы орта білім деңгейіне сәйкес аттестаттаудан өту мүмкіндігі бар:

- кез келген дәлелді себептерге байланысты білім беру мекемелерінің оқу сабақтарына қатысу мүмкіндігі жоқ;
- білім деңгейінің сәйкес сыныбының оқу материалын жеделдетіп меңгерген;
- жалпы орта білім беру жүйесінің оқу мекемелеріндегі оқуды аяқтамаған;
- жалпы орта білім беру мекемелерінің күндізгі нысанында оқитын оқушы болып саналатын, өздеріне байланысты емес себептермен екі пәннен көп емес пәндерден жылдық бағалау мен аттестаттаудан өте алмаған;
- кез келген пәннен жылдық баға алмаған және аттестаттаудан өтпеген жалпы білім беретін оқу мекемелерінің бұрынғы жылдардағы түлектері болып табылатын тұлғалар экстернат түрінде білім ала алады, сонымен қатар тілек білдірушінің өтініші негізінде мектепті жеделдетіп аяқтау құқығы беріледі және емтихандарды экстерн түрінде тапсыруға жағдайлар жасалады.

Экстернат формасында білім алу үшін экстернат туралы ережеге сәйкес 1 наурызға дейін келесі құжаттарды ұсынуы қажет:

– кәмелеттік жасқа толмаған оқушылар үшін – ата-аналардың немесе олардың орнындағы заңды тұлғалардың өтініші, кәмелеттік жастағы оқушылар үшін – өздері жазған өтініші;

– білім деңгейі туралы мәліметтер;

– тууы туралы куәліктің немесе төлқұжаттың көшірмесі (жергілікті жерде тіркелгендігі туралы мәлімет болуы тиіс);

– жеке мәліметтерді жинауға және өңдеуге келісім беру.

Ағымдағы жылдың 1 наурызынан Мемлекеттік Қорытынды Аттестаттауға (МҚА) дейінгі аралықта мектеп бітірушілерді экстернат нысанында оқыту жүргізіледі. Оқыту аяқталғаннан кейін оқу жоспарының инвариант бөлімінің пәндері бойынша жылдық бағалар қойылады, жылдық бағалаудың қорытындысы бойынша оқушы МҚА-ға жіберіледі.

Мамыр айында Мемлекеттік Қорытынды Аттестаттау жүргізіледі.

Мамыр-маусым айларында деңгейге сәйкес білім туралы құжат беру жүргізіледі.

Қазіргі уақытта Украинада мектептік білім берудің көптеген түрлері жүзеге асырылады, мысалы.

1) Күндізгі – мектепке толық көлемді бару:

2) Жеке оқыту – мұғалімдермен дербес оқу бастауыш мектепте аптасына – 5 сағат, негізгі мектепте – 8 сағат және 10-11-сыныптарда – 14 сағат, яғни мұғалім сыныпта оқушыға жаңа тақырыпты түсіндіреді, оқушы үйде сол тақырып бойынша жұмыс істейді, ал келесі сабақта үй тапсырмасын көрсетеді және бақылау жұмысын жазады.

3) Экстернаттық оқыту – оқушылар оқитын сыныбына сәйкес әр пән бойынша жылына бір рет аттестаттаудан өтулері тиіс [13].

3. Беларусь Республикасы

Беларусь Республикасында экстернат оқу процесіне сәйкес сертификаттау Беларусь Республикасы Білім беру кодексіне және Беларусь Республикасы Білім министрлігінің 2005 жылғы 25 шілдедегі № 130 қаулысымен бекітілген экстернат оқу процесінде сертификаттау жөніндегі нұсқаулыққа сәйкес жүзеге асырылады [14].

Экстерн деп мемлекеттік аккредиттеуден өткен оқу орнындағы білім беру бағдарламасының мазмұнын толығымен қабылдай алмайтын және бұл бағдарламаларды оқу орнында ішінара өз бетінше меңгерген білім алушыны атаймыз.

Экстернат – білім беру бағдарламасының мазмұнын білім алушы сабаққа үнемі қатыспай-ақ тиісті негізгі орта, жалпы орта білім беру бағдарламасының оқу пәндерін өз бетімен оқитын оқыту нысандарының бірі.

Емтихан – экстернат бойынша аттестаттау тәртібі болып табылады. Оқу пәндері бойынша үлгілік оқу жоспарының базалық білім мазмұнын игеру барысында типтік оқу жоспарына сай аралық аттестаттау мен қорытынды аттестаттау емтихандарын тапсырады. Қорытындылау барысында бағалар аттестаттау емтихандарының бағалары мен оқу үлгерімі туралы анықтамасынан алынып, қойылады.

Экстернатқа рұқсат беру шарттары: экстернат тәртібі бойынша аттестаттауға жіберу туралы шешімді тұлғаның өтініші негізінде (кәмелетке толмаған адамның заңды өкілінің өтініші негізінде) жергілікті атқарушы орган немесе жергілікті білім басқармасы шешім қабылдайды.

Білім беру мекемесінде орта білім берудің ішінара базалық білім беру мазмұнын меңгеру, аттестаттау кезінде белгіленген тәртіппен (академиялық анықтама, үлгерімі туралы анықтама) экстернат қабылдануы мүмкін.

Емтихан, соның ішінде қорытынды емтихан – экстернат бойынша аттестаттау тәртібі болып табылады. Экстернат бойынша аттестаттау нәтижелері тәртіп бойынша 0 (нөлден) 10 (онға) дейінгі балл көлемінде бағаланады немесе «оқылмады» деген жазба жазылады. 1 (бір) балдан 10 (он) балға дейін және «оқылмады» деген жазбалар жақсы бағалаулардың бірі болып табылады.

«Дене шынықтыру және денсаулық», «Еңбекке баулу», «Әскерге дейінгі және медициналық дайындық» оқу пәндері бойынша қорытынды аттестаттау экстерннің қалауы бойынша жүргізіледі. Егер осы оқу пәндері бойынша аттестатталмаған болса, онда жалпы базалық білімі туралы куәлікте немесе жалпы орта білімі туралы аттестатта бұл пәндер «оқылмады» деп жазылады.

Бір немесе бірнеше оқу пәндері бойынша емтиханнан, соның ішінде қорытынды емтиханнан 0 (нөл) балл алған экстернге, оқығандығы туралы анықтама беріледі.

Экстернат тәртібі бойынша аттестаттаудан сәтті өткен экстернге білімі туралы құжат беріледі (жалпы базалық білімі туралы куәлік, жалпы орта білімі туралы аттестат).

Экстернат тәртібі бойынша аттестаттауға жіберуге шешім қабылдау үшін ұсынылатын құжаттар тізімі:

- өтініш;
- жалпы базалық білімі туралы куәлік;
- білімі туралы анықтама (академиялық анықтама, үлгерімі туралы анықтама) немесе білім алушының жеке ісі;
- тұрғылықты жерінен анықтама;
- жеке төлқұжаттың көшірмесі ұсынылады;

Құжаттарды тапсыру ағымдағы жылдың 25 сәуіріне дейін жүзеге асады. 25 сәуірден кейін дәлелді себептері бар тұлғалардың құжаттары қарауға Беларусь Республикасының Білім министрлігінің келісімімен қабылданады.

Экстерн оқу пәндері бойынша кеңес алуға және оқу құралдарымен, оқулықтармен пайдалануға құқығы бар.

Экстернат тәртібі бойынша аттестаттау мамыр-маусым айларында жүргізіледі.

Заманауи мектеп білім алушыларға өздігінен білім алуларына, жетілулеріне, өзін-өзі танытуына жағдай жасауы тиіс.

Экстернаттық нысанда білім алу білім алушылардың шығармашылық жұмыспен, ғылыми зерттеулермен тереңірек айналысуына, жоғары оқу орнына түсуге дайындалуына жағдай жасайды.

2 Негізгі және жалпы орта білім беру ұйымдарындағы экстернаттық оқытудың ерекшеліктері

Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2018 жылғы 24 шілдедегі № 460 Жарлығымен бекітілген Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасына сәйкес білім сапасын арттыру жөніндегі жұмыстың негізгі бағыттары білім беру процесіне қатысушылардың үздік білім беру ресурстары мен технологияларына бірдей қолжетімділікті қамтамасыз ету, жылдам өзгермелі әлемде табыстылығын қамтамасыз ететін білім алуға деген білім алушылардың сұраныстарын қанағаттандыру, Қазақстан Республикасы азаматтарының жалпы білім беретін мектептерде интеллектуалдық, рухани және дене бітімі дамуын қалыптастыру болып табылады.

Білім алушыны өмір сүруге дайындау үшін академиялық білім, функционалдық дағдылар, жеке тұлғалық қарым-қатынастар мен құзыреттіліктер жеткіліксіз. Мүлдем жаңа сапа – метабілімділік, метақұзыреттілік қажет.

Озық экономика білім беру мақсаттарын «білетін адамнан» «шығармашылықпен ойлайтын, әрекет ететін, өзін-өзі дамытатын адамға» ауыстыруды талап етеді.

Оқушыларға білім беру қажеттіліктерін қанағаттандыруда экстернаттың мүмкіндіктері мәселелердің туындауын жоққа шығармайды. Ең көкейкесті мәселелерге салдары білімді меңгеру сапасы болатын дидактикалық деңгейдегі мәселелер жатады. Бүгінгі жалпы білім беретін экстернат тексеру эталонын ашық немесе жасырын түрде төмендету жағдайында немесе жүйелік дидактикалық қолдау арқылы қызмет ете алады (В.Н.Вершинин, Е.Б.Рыкова). Сондықтан экстернат нысанында оқытудың нәтижелілігін қамтамасыз ететін жағдайлар жасауға жаңа тәсілдер қажет. Оқыту сапасы оқушының өзіне байланысты болғандықтан, өздігінен білім алу әрекетінің субъектісіне қатысты жағдайлар ең үлкен әлеует болып табылады. Осындай жағдай ретінде оқушының экстернат нысанында оқытуға дайындығы, яғни өздігінен білім алудағы оқу құзыреті болады [15].

«Оқушының өздігінен білім алудағы оқу құзыреттілігі» түсінігі «құзыреттілік», «оқу құзыреттілігі» ұғымдарының және экстернат нысанында білім алушы – субъектінің негізгі қасиеттерінің негізінде анықталады. Экстерн білім алушыға білім беру мазмұны мен оның дереккөздеріне қатысты жолдаудың мәні мен мақсатын түсінуде көрінетін ақпараттық сұралымның саналылығы; білім беру процесіне ерікті саналы түрде қосылуды қарастыратын ангажирлеу; оқыту барысын тиісті бағалауға және түзетуге мүмкіндік беретін сыни тұрғыда ойлау; жағымды білім беру нәтижелеріне жетудегі өзбеттілік тән (И.Р.Шнайдер).

Әлемдік білім беру тәжірибесінде «құзыреттілік» басты түсінік ретінде қолданылады. Себебі, біріншіден, ол өзіне білім берудің дағдылық және зияткерлік құрамдарын біріктіреді; екіншіден, «құзыреттілік» түсінігінің өзінде

«нәтижеден» қалыптасатын білім беру мазмұнын түсіндіру идеологиясы жатыр; үшіншіден, құзыреттілік мәдениет пен әрекеттің кең саласына қатысты релеванттық бірқатар білім мен іскерліктерден тұратын болғандықтан кіріктірілген табиғаты бар [16].

«Жалпы білім беру мазмұнын жаңғырту стратегиясына» сәйкес білім беру ұйымы қызметінің негізгі нәтижелері тек білім, білік және дағдылардың жүйесі болмауы керек. Бұнда оқушылардың зияткерлік, құқықтық, ақпараттық және басқа салалардағы басты құзыреттерінің жиынтығы туралы сөз болып отыр. Құжатта әр түрлі ақпарат көздерінен, соның ішінде мектептен тыс білімді меңгеру әдістерін игеруге негізделген өзіндік таным әрекетінің саласындағы құзыреттілік меңзеледі.

Оқу әрекеті тұлғаның барлық қасиеттері, оның мінездемесі қалыптасатын, білінетін және көрінетін экстерннің оқу субъектісі ретінде тіршілік ету формасы болып табылады. Оқи алу мен белгілі бір пәндік саладағы міндеттерді шеше алу – бұл әртүрлі біліктер. Экстерн – оқушының өздігінен білім алудағы оқу құзыреттілігі барлық пәндер бірігуінің, түпкі нәтижеде үздіксіз, дамытып оқудың негізі болып табылатын көптеген әмбебап оқу біліктері ретінде оқу біліктерін шоғырландырады.

Осылайша, оқу құзыреттілігі білім беру міндеттерін нәтижелі шешуге, жаңа білімді игеріп құруға, әрекеттің жаңа әдістерін меңгеруге мүмкіндік беретін біліктер, қабілеттер, уәждемелік құрылымның белгілі бір деңгейі ретінде түсіндіріледі.

Өздігінен білім алу – бұл замандастардың тәжірибесін меңгеру бойынша өзін дамытуға бағытталған ішкі өзін-өзі ұйымдастыру жүйесі. Өздігінен білім алудың белгілері: мазмұнды, әдістер мен формаларды таңдаудағы саналылық; танымдық әрекеттің еріктілігі, оған жағымды қарым-қатынас; таным процесінің жекелігі.

Оқу құзыреттілігі, өздігінен білім алудың сипаттамалары мен экстерннің белгілерін назарға ала отырып, экстерн-оқушының өздігінен білім алудағы оқу құзыреттілігінің анықтамасы танымдық әрекеттің еріктілігі, оған жағымды қарым-қатынасы негізінде пәндік құзыреттіліктерді игеруге қабілетін анықтайтын өздігінен оқу әрекетіне теориялық және тәжірибелік дайындығы бар тұлғаның біріктірілген қасиеті ретінде берілген [17].

Оқу құзыреттілігінің қарастырылып жатқан түрін қалыптастыру мақсаттарын анықтау үшін оның құрылымдық-мазмұндық моделі әзірленген (6-кесте).

6-кесте. Экстерн – оқушының өздігінен білім алудағы оқу құзыреттілігінің құрылымдық-мазмұндық моделі

Құзыреттіліктің компоненті	Компонент мазмұны
Когнитивтік	өздігінен білім алу танымдық әрекеттің негізі, іргетасы, көбінесе, тіпті әдісі ретінде қолданылатын

	жалпы білім көлемі
Уәждемелік	оқу әрекетіне, дүниетанымын кеңейтуге, білімін үздіксіз толықтыруға және жалпымәдени деңгейді арттыруға қарым-қатынасы
Әрекеттік	- әртүрлі дереккөздерді қолдануда және өздігінен білім алудың түрлі формаларында (оқу, тыңдау, бақылау, тәжірибе және басқа) танымдық білік пен білімді өздігінен меңгеру <i>білігі</i> ; - ақыл-ой әрекетінің <i>білігі</i> (сезімдік таным, «ойлау тәсілдері»), оның ішінде мәселені көру және оны шешу жолдарын таңдау; - танымдық әрекетке өзіндік ұйымдастыру <i>білігі</i> (таным көздерін және өздігінен білім алу түрлерін таңдау, жоспарлау, жұмыс орнын ұйымдастыру, әрекетін өзіндік ұйымдастыру, өзіндік есепке алу, өзін өзі бақылау және т.б.)
Тұлғалық	<i>қасиеттер</i> : өзін-өзі сәйкес бағалау; өзіне сенімділік; саналы түрде қойылған мақсатқа жетуге бағытталған әрекеттерді орындау және ойланып әрекет ету, нақты эмоционалдық жағдайларды басқару <i>білігі</i>

Жалпы білім беретін мектеп білім алушыларға терең білім берумен қатар, олардың ауызекі тілі мен жазбаша тілін дамыту, ойын жүйелі айтып орамды сөйлеп, әрі дұрыс жаза білуді талап етеді. Сондықтан да экстернаттық нысанда оқитын білім алушылардың да жазбаша тіл мәдениетін дамытып, жүйелі жазу дәрежесін көтеру мақсаты қойылуы тиіс.

1. «Қазақ тілі мен әдебиеті» пәндері

Қазақ тілі мен әдебиеті пәндерінен жазба жұмыстары қарастырылуы тиіс, экстернат нысанында оқитын экстерндердің көркем сөйлеу тілін дамыту мақсатында шығармашылық тапсырмалар беруді дұрыс ұйымдастыра білу ең негізгі мәселенің бірі болып табылады [18].

Осы мәселені шешу үшін қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімдеріне экстерндерге онлайн режимінде шығарма, эссе жұмыстарының тақырыбын беруді ұсынамыз, яғни шетелде оқып жүрген білім алушы ұсынылған тақырыптардан өз таңдауымен бір жылдың ішінде бірнеше жазба жұмысын орындап мұғалімге жібереді.

Орындалатын тапсырмалар негізгі орта мектептің 5-7-сыныптарындағы «Қазақ әдебиеті» оқу пәнінің бағдарламалық мазмұнын тереңдетіп меңгертуді көздейді.

Берілген тапсырмаларды орындауда білім алушылар өздіктерінен ізденеді, тапсырмаларды орындап мектеп мұғаліміне онлайн түрінде тапсырады. Тапсырмалар білім алушының ой-өрісін кеңейтіп, есте сақтауын дамытады, байқағыштығын қалыптастырады, эвристикалық қабілеті

шыңдалады. Теориялық білімдерінің кеңейіп, оны практикада қолдануына ықпал етеді. Логикалық ойының дамуы өздігінен ізденіп жұмыс жасауына мүмкіндік береді. Берілген тапсырмалар білім алушының интеллектуалдық деңгейін көтереді. Тапсырмалар білім алушының жас ерекшелігін ескере отырып құрастырылды.

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту үшін қазақ тілі, орыс тілі және ағылшын тілі пәндерінен жазба жұмыстарын, соның ішінде эссе жазу ұсынылады. Жұмыстың бұл түрі оқушылардың сын тұрғысынан ойлауын және жазылым дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді. Мысалы, 6-сынып оқушысына суреттегі адам туралы бірнеше сөйлем жазуды ұсынуға болады, оқушы осы адамның есімін, тегін мекенжайын және т.б. ойлап жазуы мүмкін. 9-сынып білім алушысына бейнематериал көрсетіп осы бейнематериал бойынша өз пікірін білдіруді ұсынуға болады.

2. «Ағылшын тілі» пәні

Ағылшын тілі айтылым дағдыларын (диалогтік және монологтік сөйлеу) дамыту үшін репродуктивті өнімді жаттығулар қолданылады: диалог түріндегі сөзге үлгі-диалогтерді дыбыстау, фразалар, клишелер, идиомалық сөз тіркестері, сөйлеу құрылымы (грамматика), лексикалық бірліктер (лексика) қолданылуы мүмкін. Жаттығулар шығармашылық сипатта болуы мүмкін. Монологтік сөйлеу дағдыларын дамыту тірек сөздер, жоспар, логикалық сызба, ассоциациядан тұратын өнімді, репродуктивті және продуктивті өнімді деңгейде жүзеге асырылады. Оқу материалын жақсы меңгеру үшін жаттығуларды алдымен жазбаша, кейін ауызша түрде орындауға болады.

Шетел тілі бойынша білім алушыларды қорытынды аттестаттаудың негізгі ережелері:

- шетел тілін бесінші пән ретінде таңдаған 9-сынып түлектері қорытынды аттестаттауды емтихан түрінде тапсырады;

- емтихан шет тілінде алған білімдері, біліктері мен дағдыларын қорытынды бақылау ретінде қарастырады.

Шет тілі бойынша емтихан үш кезеңнен тұрады: лексикалық-грамматикалық тест, таңдау бойынша бір тақырыпқа айтылым және мәтінді мазмұндау.

Лексика-грамматикалық тест 25 сұрақтан тұрады, оның 11 меңгерілген лексиканы қамтиды, 11 сұрағы грамматика бойынша және 3 сұрақ оқып жатқан тілдің елі, тарихы туралы болуы мүмкін. Лексика-грамматикалық тест тапсырмаларын орындауға 25-30 минут беріледі.

«Айтылым» кезеңіне тақырыптар оқып жатқан оқу бағдарламасынан алынады. Тақырыптар саны шетел тілін таңдап алған оқушылар санына байланысты, яғни бір оқушы – бір тақырып. Емтихан тапсырушылар саны аз болса 10-нан кем емес тақырып таңдалады, ал одан артық болса, 25 тақырыптан көп емес. Емтихан тапсыратын білім алушы айтылым сөйлемдері арасында логикалық байланысы бар, идиомалық тіркестерді, мақал-мәтелдер мен нақыл сөздерді қолданатын, сөздерді дұрыс айтатын, емтихан алушының сұрақтарына еркін жауап бере алатын, салалас және сабақтас құрмалас сөйлемдерді қолдана

алуы тиіс.

«Мазмұндау» кезеңіне арналған мәтіндер, оқытылатын тіл бойынша оқу бағдарламасын толық қамтитын қосымша дереккөздерден алынады. Мәтін көлемі 500-700 сөзден аспау керек. Мазмұндауға арналған мәтін әдеби үзінді – әңгіме, тарихи дерек, мақала, өмірбаян және т.б. Мазмұндауға дайындалуға 10 минут беріледі. Емтихан тапсырушы мәтінді кемінде 2 рет оқып шығып, мазмұндап беруі керек [18].

3. «Математика» пәні

«Математика» оқу пәнін оқыту барысында әртүрлі адами іс-әрекеттер саласында кездесетін кең ауқымды өмірлік есептерді шешу үшін білім мен біліктерді пайдалану дағдыларын кеңейтуге, яғни функционалдық сауаттылықты дамыту бойынша жұмыстарға көңіл аудару керек.

«Математика» пәнін оқыту барысында математикалық сауаттылықты қалыптастыру мақсатымен:

- оқушыларға анықтамалықтарды қолдану, оқу, әдістемелік және анықтамалық әдебиеттерден анықтамаларды, формулалар және басқа да тұжырымдарды іздеу;

- математикалық формулаларды қолдану, дербес жағдайларды жалпылау негізінде шамалар арасындағы тәуелділіктің формулаларын өздігінен құрастыру;

- игерілген математикалық білім, білік, есептеу, өлшеу және графикалық дағдыларды пайдаланып практикаға бағытталған тапсырмаларды шешу;

- дәлелдемелі пайымдау жүргізу, талқылауға қатысу және логикалық негізделген қорытындылар жасау;

- математикалық мәтінмен жұмыс жасау (талдау, қажетті ақпаратты алу), математикалық терминология мен символдарды қолдана отырып, өз ойын ауызша және жазбаша түрде анық және нақты түсіндіру іскерліктерін үйрету ұсынылады.

Математиканы оқыту, ең бірінші, *берілген есептерді шығаруға* бағытталады. Математикаға қатысты сұрақтар, жаттығулар мен тапсырмалардың тақырыптары, күрделілігіне және педагогикалық бағыттылығы бойынша әртүрлі болып келеді. Сондықтан берілетін тапсырмалар математиканы оқытуда жеке оқытудың басты құралы болып келеді [19].

Математикалық ойлау мен қабілеттерді арттыру білім алушылардың өз бетінше берілген есеп шығару барысында ойлану арқылы жүзеге асырылады. Есеп шығара алу білігі – математиканы оқудағы жетістік критеріі. Мұғалім мен оқушы арасындағы диалог берілген тапсырмен мен оны шешу жолдарын талдау барысында жүзеге асырылады. Білім алушылардың есеп шығарудағы өз бетінше жұмыстары математиканы оқытуда басты орын алады және осы арқылы ақпараттық-түсіндіру, белсенді емес әдістер мен тәсілдер аясын барынша тарылады.

Бақылау жұмысы – зерттеу не тексеру әдісі. Бақылау арнайы жоспар бойынша жүргізіледі. Жоспарда бақылаудың мақсаты мен міндеттері, жүргізу

әдісі мен жолдары дұрыс көрсетілуі тиіс. Бақылаудың бірнеше түрлері бар: тақырыптық бақылау жұмысы, тараулар бойынша жүргізілетін бақылау жұмысы, қорытынды бақылау жұмысы, сыныптан сыныпқа көшіру емтиханында алынатын бақылау жұмысын да қорытынды бақылау жұмысы деп айтуға болады.

Қорытынды бақылау жұмысы жыл аяғында өткізіледі. Мұнда тақырыптық және тараулар бойынша жүргізілетін бақылау нәтижелері есепке алынады. Білім алушылардың жыл бойына алған теориялық және практикалық білім деңгейі анықталады. Қорытынды бақылаудың негізі емтихан және білім алушылардың жылдық үлгерімін бағалау болып есептеледі.

Оқыту процесінде бақылау жұмысының жаппай, топтық және дербес формалары бар. Жаппай бақылау жұмысының барлық оқушыларға мазмұны бірдей сұрақтар немесе тапсырмалар беріледі. Бақылаудың дербес формасы әрбір оқушының білімін, іскерлігін және дағдысын анықтайды.

4. «Жаратылыстану» пәні

«Жаратылыстану» білімі саласының құрамына ғылыми жаратылыстану бағытының пәндері: жаратылыстану, география, физика, химия және биология пәндері кіреді.

5-сыныптағы «Жаратылыстану» оқу пәнін оқытудың ерекшеліктері: білім алушы тұлғасының функционалдық сауаттылығын қалыптастыру, оның негізгі компоненттерінің бірі – ғылыми-жаратылыстану сауаттылығы болып саналады. Білім алушылардың:

- жаратылыстану ғылымындағы процестер мен құбылыстарды суреттеу, түсіндіру және болжау біліктілігін;
- дәлелдер мен шешімдерді түсіндіру біліктілігін;
- ғылыми әдістердің көмегімен зерттеу әдістерін түсінуге, шешілетін сұрақтар мен мәселелерді анықтауды дамытуға қажетті жағдайлар жасалуы тиіс [18].

«Жаратылыстану» білім саласы пәндерін оқытудың ерекшеліктері:

- жаратылыстану ғылымдарының қоршаған ортаға, адам қызметінің экономикаға, технологияға, әлеуметтік және этикалық ортаға әсерін түсіну; әртүрлі іс-әрекеттер барысында қауіпсіздікті сақтау дағдыларын қалыптастыру;
- білім алушылардың өздігінен білім алуға ұмтылулары үшін қажетті жағдайлар жасау;
- білім алушылар жаратылыстану ғылымының заңдары мен заңдылықтары туралы білімін күнделікті іс-әрекетінде қолдану дағдыларын қалыптастыру.

Білім алушылардың ғылыми-жаратылыстану біліктілігінің қалыптасуына, өз білімдері мен біліктілігін күнделікті өмірде қолдануларына жағдай жасайтын есептер, тапсырмалар оқытудың жан-жақты құралы болып табылады [18].

Мектеп оқушыларының ғылыми-жаратылыстану біліктілігі табысты қалыптасуы үшін, мұғалім білім алушылардың білімдері мен біліктілігін кешенді қолдануы бойынша өздігінен іс-әрекет жасауға бағыттайтын

тапсырмалар беруі тиіс.

Экстернат нысанында оқитын білім алушыларға аралық аттестаттау тапсырмаларын оқу-зерттеушілік және өмірлік жағдаяттарда география, физика, химия және биология пәндерінен алған білімдерін қолдану біліктілігін дамытатын есептерді, тапсырмаларды және жаттығуларды (өздіктерінен орындай алатын) кеңінен қолдану ұсынылады.

Мысалы, «Физика» пәнінен жоғары деңгейлі тапсырма: Балжанда екі магнит (А мен В) және бірдей екі темір шеге бар. Ол үстелдің бойымен А магнитін шеге магнитке жабысқанға дейін қозғады. Ол үстелдің бойымен В магнитін шеге магнитке жабысқанға дейін қозғады. Балжан А магниті шегені 15 см қашықтықтан, ал В магниті шегені 10 см қашықтықтан тартып алғанын байқады. Сырым «екі магниттің де күші бірдей күшті» деді. Сіз Сырыммен келісесіз бе?

Бұл сұрақ оқушылардан өз білімін қолдану, ойлау және қорытынды жасау біліктерін талап етеді. Тапсырма оқушылардың тәжірибе нәтижесін саралау, тәжірибенің нәтижесі негізінде жасалған қорытындыдағы қателікті табу және өз жауабын негіздеу біліктерін тексереді. Бұл тапсырманы орындауда жетістікке жету үшін оқушылар магниттің шегені тарту күші қашықтыққа байланысты анықталатынын түсінулері қажет [20].

«География» пәнінен келесідей тапсырмалар ұсынуға болады: Оңтүстік және Орталық Американың шөлейттерінде 6-7 ай, кей кезде тіпті 20 айға дейін де созылатын қуаңшылығы мен аяусыз ыстығына тек ксерофиттер – кактустар, агавалар ғана төзе алады. Эхинокактустар, ферокактустар және басқа да шар тәріздес кактустар Америкада жалпы «баррель-кэнтай» – кактус-бөшке деген атпен таныс. Бұл кактустар шөлейттерде адасқан саяхатшыларды өлімнен алып қалады.

Сұрақ. Кактус шөлейттерде адасқан саяхатшыларға қалайша көмектеседі?

Жауап:

Кактустардың «органо» деп аталатын түрі тікенді бағана тәріздес (6-сурет). Оның бұтақтары жердің бетіне өсіп шығысымен жоғары қарай өсе бастайды. Органо кактусының ерекшелігі жан-жаққа кеңінен жайылмайтындығында, бірақ бір-біріне жақын орналасып өскендіктен олар қалың, «ит тұмысығы батпас» кедергі тудырады.

1-сұрақ. Ертеде Мексикада бұл кактустарды не үшін өсірген?

2-сұрақ. Тірі қорғаныс-дуал ретінде өсірілетін тағы қандай кактустарды білесіздер?

Жауабы:

Экстернат нысанында оқитын білім алушыларға «Жаратылыстану», «География», «Биология», «Физика», «Химия» пәндерінен өздіктерінен білім алулары үшін пайдалануға ұсынылатын ресурстар:

1. «Қазатомөнеркәсіп» ҰАК» АҚ <http://www.kazatomprom.kz/>

2. Қазақстан Республикасының Энергетика министрлігі: <http://energo.gov.kz/>

3. «Қазақстан Ғарыш Сапары» Ұлттық компаниясы <http://gharysh.kz/news/>

4. «Эврика» – білім беру мекемелерінде авторлық эксперименталдық бағдарламаларды жүзеге асыратын, 650-ден астам мектеп ұжымдарын біріктіретін эксперименттік алаңдардың инновациялық білім беру желісі: <http://www.eurekanet.ru>

5. Bookz.ru – электрондық кітаптар, журналдар және сөздіктер. Навигацияның ыңғайлы болуы үшін, авторлардың әліпбилік каталогінен басқа шығармалардың әліпбилік каталогы да қолжетімді, яғни кітаптарды әліпбилік тізім бойынша іздеуге болады: www.bookz.ru.

6. EOLSS (Encyclopedia of Life Support Systems) – өмірді қамтамасыз ету жүйелерінің энциклопедиялары. Мазмұны әліпбилік ретпен берілген көптеген энциклопедияларға қарағанда EOLSS білімінің ауқымы тақырыптармен ұйымдастырылған. Пәндердің ішінде математика, физика, энергетика, табиғатты қорғау, Жер және атмосфера туралы ғылымдар; экология, азық-түлік тағамдары және ауыл шаруашылығы, адамзат ресурстары туралы, басқару және т.б. туралы ғылымдар бар, тілі – ағылшын: <http://www.eolss.net/>.

7. «Энциклопедиялар әлемі» кітапханасы: <http://www.encyclopedia.ru/>.

8. Britannica School – мазмұны және ақпараттары кең ауқымды, онда мыңдаған мақалалар, бейнелер, видео, түпдеректер, электронды кітаптар, ұсынылатын веб-сайттар, тезаурус және дүние жүзінің атласы шығады. Барлық контент оқытудың STEM жүйесі әдістемесімен негізделген. Жұмыс барысында оқушылар оқиды, жазады, зерттеулер жүргізеді және жаратылыстану ғылымдары саласындағы өздерінің сөздік қорларын байытады. Кіріктірілген «Мұғалімдерге арналған сабақ жоспары» аталған онлайн ресурстың артықшылығы болып табылады, бұл жерде мұғалім өз «Жоспарын» жасауға немесе басқа мұғалімдер құрастырған «Жоспарды» қолдануына болады. Аталған ресурсты сынып режимінде де, сонымен қатар үй тапсырмасын орындау барысында және олимпиадаларға қатысу үшін қажетті ғылыми жоба орындау үшін де қолдануға болады: (<http://school.eb.co.uk>).

9. «Сандардағы және картадағы дүниежүзі елдері». Интерактивті анықтамалықтарда дүние жүзінің алдыңғы қатарлы елдерін сипаттайтын статистикалық ақпарат және негізгі көрсеткіштер берілген: <http://www.sci.aha.ru>.

10. Рубрикон. Ірі энциклопедиялық портал. Белгілі энциклопедиялар, сөздіктер және анықтамалықтар, суреттер және карталар берілген: <http://www.rubricon.com>.

11. Оқушылар оқу бағдарламасын меңгеру барысында АКТ қолдану дағдыларын дамытады. «География» пәнінің оқу бағдарламасына сәйкес келесі веб-ресурстар ұсынылады [18]:

www.earthquakes.usgs.gov

www.geo.historic.ru

www.mygeog.ru

www.hobitus.com

www.meteosputnik.ru

www.rgo.ru

www.www.geografia.ru/

www.e-cis.info

www.imf.org

www.mfa.gov.kz

www.geo2000.nm.ru

www.geographic.org

www.geography.about.com

www.kisi.kz

www.oecd.org

www.stat.gov.kz

www.un.org

www.unesco.org

www.worldbank.org

www.theodora.com

www.undp.kz

www.unmultimedia.org

www.un.kz

www.unesco.kz

www.volcanodiscovery.com

Қазіргі қоғам мен өткенді байланыстыратын тарихи сана өскелең ұрпаққа бүгінгі күнгі оқиғалардың мәні туралы түсінік қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Тарихи сана – бұл тарихты білу, тарихи тәжірибе мен оның сабақтарын ұғынып түсіну, әлеуметтік болжау, өз іс-әрекеті үшін тарихи жауапкершілікті түсіну, тарихи білім тұлғаның, азамат пен патриоттың қалыптасуына септігін тигізеді.

«Қазақстан тарихы» және «Дүниежүзі тарихы» пәндерінің негізгі мақсаттарының бірі – білім алушылардың бойында тарихи ойлау дағдыларын қалыптастыру мен дамыту болып табылады.

Экстерндер үшін «Қазақстан тарихы» және «Дүниежүзі тарихы» пәндерінен дұрыс құрастырылған сұрақтар маңызды орын алады. Мұғалімдерге «сатылап сұрақ қою» әдісін қолдану ұсынылады. Бұл әдісте дерекке немесе белгілі бір иллюстрацияға қойылатын сұрақтар жеңілден қиынға қарай күрделенеді.

Тарих сабағында себеп-салдарлық байланыстарды анықтау кең таралған. Берілген тарихи түсініктер бойынша тапсырмалар білім алушылар тарапынан тек қана себеп пен салдарды анықтаумен шектелмей, бұл себептерді берілген белгілері бойынша жіктеу (мазмұны, уақыты және рөлі бойынша), түрлі себептер арасында өзара байланысты анықтау және оларды қатысты (маңыздылық) деңгейі бойынша орналастыруға мүмкіндік беретіндей түрде құрастырылуы қажет.

«Қазақстан тарихы» және «Дүниежүзі тарихы» пәндері бойынша экстерндердің ағымдық білімдерін бақылауға арналған тест тапсырмалары

9-сынып. Дүниежүзі тарихы. I нұсқа

1. Бірінші дүниежүзілік соғыста Германияның одақтасы болды

а) Жапония; б) Румыния; в) Сербия; г) Болгария.

2. 1908 жылғы ішкі саяси дағдарыс байланысты болды

а) Австро-Венгрияның Босния мен Герцеговинамен анексиясы; б) екінші балқан соғысының қорытындысы; в) Италия мен түрік соғысымен; г) марокандық оқиғалармен.

3. 1899-1902 жылдары болған соғыс

а) орыс-жапон; б) түрік-италия; в) ағылшын-бур; г) испан-американдық.

4. XX ғ. басында монархиялық билеу формасы болған ел

а) АҚШ; б) Франция; в) Венесуэла; г) Австро-Венгрия.

5. I дүниежүзілік соғысқа қатыспаған ел

а) Польша; б) Бельгия; в) Сербия; г) Болгария.

6. «Верден қырғыны» болған жыл

- а) 1914 ж.; б) 1915 ж.; в) 1916 ж.; г) 1917 ж..
7. Антантаға кірмеген ел
а) Румыния; б) Болгария; в) Канада; г) Оңтүстік-Африкалық одақ.
8. I дүниежүзілік соғыстың қорытындысы бойынша Франция иеленді
а) Сирияны; б) Иракты; в) Иорданияны; г) Триполияны.
9. Ұлттар лигасын құруды ұсынды
а) Клемансо; б) Вильсон; в) Рузвельт; г) Ллойд Джордж.
10. I дүние жүзілік соғыс қорытындысы бойынша Германияның жоғалтқан жері
а) Эльзас; б) Тюрингию; в) Мекленбург; г) Пфальц.
11. АҚШ I дүниежүзілік соғысқа ... кірді
а) 1914 ж.; б) 1915 ж.; в) 1916 ж.; г) 1917 ж.
12. Нобель сыйлығының лауреаты
а) Менделеев; б) Павлов; в) Жуковский; г) Циолковский.
13. Ресей мен Германия арасында сепаративтік бітім жасалды
а) 18 желтоқсан 1917 ж.; б) 23 ақпан 1918 ж.; в) 3 наурыз 1918 ж.;
г) 15 қазан 1919 ж.
14. Гэнуя конференциясы өтті
а) 1926 ж.; б) 1926 ж.; в) 1922 ж.; г) 1924 ж.
15. Версаль-Вашингтон келісімі Тынық мұхиттағы қатынасты қай елдің пайдасына шешті?
а) Жапония; б) АҚШ; в) Қытай; г) Англия.
16. Германияда Гитлер өкімет басына келді
а) 1933 ж.; б) 1932 ж.; в) 1931 ж.; г) 1930 ж.
17. 1935 жылы қазан айында Италия басып кірді
а) Сомали; б) Эфиопия; в) Ливия; г) Тунис.
18. Австрияда «Аншлюс» өтті
а) 12 наурыз 1938 ж.; б) 12 наурыз 1937 ж.; в) 12 наурыз 1936 ж.;
г) 12 наурыз 1939 ж.
19. «Жаңа бағыт» саясатын енгізген президент
а) Трумэн; б) Рузвельт; в) Вильсон; г) Гувер.
20. КСРО Ұлттар Лигасына енді
а) 1930 ж.; б) 1933 ж.; в) 1932 ж.; г) 1934 ж.
21. II дүниежүзілік соғыс Германияның қай елге басып кіруімен басталды?
а) Франция; б) Польша; в) КСРО; г) Венгрия.
22. Рузвельттің заңы ... аталады
а) МИРА; б) НИРА; в) ФИРА; г) ЗИРА.
23. «Мюнхен келісінде» қатыспаған ел
а) Чехославакия; б) Ұлыбритания; в) Франция; г) Италия.
24. Гитлерлік Германияның оккупациясына басқа елдерден бұрын ұшыраған ел
а) Чехославакия; б) Польша; в) Албания; г) Дания.
25. «Эльбадағы кездесу» болған жыл

а) 25 сәуір 1945 ж.; б) 25 сәуір 1944 ж.; в) 25 сәуір 1943 ж.; г) 25 сәуір 1942 ж.

«Қазақстан тарихы» және «Дүниежүзі тарихы» пәндері бойынша білім алушыларға өздіктерінен білім алу үшін ұсынылатын сайттар: <http://www.tarih-begalinka.kz>; <http://www.e-history.kz>; <http://bilimsite.kz/tarih/>; <http://testcenter.kz/entrants/for-ent/>.

<http://www.world-history.ru>; <http://historic.ru>; <http://historyatlas.narod.ru>; <http://testcenter.kz/entrants/for-ent/> [18].

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2016 жылдың 16 қарашасындағы № 660 бұйрығына сәйкес 2016-2017 оқу жылынан бастап мектепті бітірушілер үшін жоғары оқу орындарына түсу емтиханы болып табылатын Ұлттық бірыңғай тестілеудің жаңа форматы енгізілді. Қорытынды аттестаттау – жалпы орта білім беру ұйымдарында өткізілетін 11-сынып білім алушыларына арналған мемлекеттік бітіру емтиханы. Экстернат нысанында білім алатын экстерндерді қорытынды аттестаттауға дайындау мақсатында ана тілі және әдебиетінен (оқыту тілі) эссе нысанында тапсырылатын жазбаша емтиханның ерекшеліктерімен таныстыру жұмысын жүргізуді ұсынамыз.

Экстернат – мектепте оқудың ерекше түрі. Білім алушы жалпы білім беретін мектептің бағдарламасымен оқиды. Мектеп оқулықтары мен кітапханасына рұқсаты бар. Экстерн нысанында оқу кең еркіндіктер береді, дегенмен ата-ана мен білім алушының иығына түсетін жауапкершілік те үлкен. Білім алушы материалмен өз бетімен жұмыс істеуге үйренуі керек. Сондықтан бастапқы уақытта ата-аналар мұғалімнің рөліне еніп, балаларына білім алуға көмектесулері керек. Экстерн нысанында білім алғысы келетін оқушының нәтижеге бағытталған уәждемесі болуы қажет. Ол не себептен дербес және мақсатқа ұмтылу керектігін түсінуі тиіс.

3 Экстернат формасындағы оқытуды ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсыныстар

Экстернат нысанында оқыту қағидалары негізгі орта және жалпы орта білім беру ұйымдарында экстернат нысанында оқыту тәртібін айқындайды. Оқытудың кез келген басқа нысандары сияқты экстернаттың да өз ерекшеліктері бар. Сондықтан оқытуды экстернат нысанында ұйымдастыру бойынша ұсыныстарды ұсынамыз.

1. Экстернат нысанында оқытуды жеке әрбір жалпы білім беретін мектепте ұйымдастыру ұсынылады. Сол арқылы әрбір мектеп өз білім алушыларының оқуы туралы мәлімет алып отырады.

Өңірлердің мәліметтері бойынша республикадағы 7333 мектептің 98-і ғана экстернат түрінде оқытылады. Жалпы мұндай оқыту белгілі бір мектептерде ұйымдастырылған. Ал Астана қаласында экстернат нысанында тек бір мектепте оқытылады, яғни барлық экстерндер бір мектептен ғана шығады.

2. Экстерн мектепке Қағидаларда көрсетілген санаттарға сәйкес қабылданады. Қандай да бір шектеулер болмаса да, кез келген адам экстернат арқылы білім ала алмайды. Бұл оқытудың ерекшелігіне байланысты.

Мысалы, өңірлердің мәліметтері бойынша экстерндер қатарына тек денсаулық жағдайына байланысты білім беру ұйымдарында оқуға мүмкіндігі жоқ және (немесе) шетелде уақытша тұратын білім алушылар ғана емес, сондай-ақ бір себептермен жалпы білім беретін мектепті бітіре алмай қалған (30 жастан асқан, бала күтіміне байланысты үйде отырған және т.б.) білім алушылар жатады. Мұндай білім алушыларды кешкі мектепте оқытқан жөн.

3. Осындай нысанда оқытылатын әрбір жалпы білім беретін мектепте экстернмен жұмыс жүргізу жоспары болуы тиіс.

Мектепте осы оқу түрінің оқушылары үшін олар келуге міндетті жеке консультациялар кестесі жасалуы тиіс. Ал экстерн мұғалімнен кеңес алуға, аралық және қорытынды аттестаттауға келуге міндетті, өйткені кеңес беру кезінде экстерн қандай да бір пәнді үйрену бойынша ұсыныстар алып қана қоймай, мұғалімге өзін қызықтыратын сұрақтар да қояды.

4. Ережеге сәйкес экстернат нысанында оқыту барлық оқу кезеңінде «4» және «5» бағалары бар білім алушыларға ұсынылады. Бұл оқушыларға бір жыл ішінде бір немесе екі сынып үшін білім беру бағдарламасын бір оқу жылы ішінде меңгеруге рұқсат етіледі. Сондықтан осы оқушылармен жұмыс жүргізу жоспарлары жасалған кезде олардың әрқайсысының экстернат нысанында оқытуға көшу себептерін ескеру ұсынылады.

5. Экстерн мұғалім тарапынан бақыланбайды, оның білім сапасы аралық және қорытынды аттестаттау кезінде ғана тексеріледі, сондықтан оқу бағдарламасында қарастырылған барлық тақырыптарды білу деңгейі тексерілетін бақылау жүргізу ұсынылады.

6. Экстернат мұғалімнің толыққанды көмегін алуы үшін көбірек жеке даралық кеңес беру шараларын жүргізу ұсынылады.

7. Экстерн өз бетінше оқу барысында қажетті тәжірибелік дағдыларды алмауы мүмкін. Сондықтан, экстернге тәжірибелік және зертханалық сабақтарға қатысуға, анықтамалық және оқу әдебиеттерімен жұмыс істеуге, оқулықтар мен оқу-әдістемелік құралдарды алуға, мектептің медиа-кабинеттеріне баруға мүмкіндік беру керек.

Әрі қарай экстернат нысанында оқыту барысында критериалды бағалауды қолдану бойынша ұсыныстарға тоқталайық.

Өз бетінше шығармашыл жұмыс істейтін, өзгермелі өмір жағдайында бәсекеге қабілетті, жан-жақты дамыған, құзыретті тұлғаны тәрбиелеу – заман талабы. Осыған орай бағалаудың жаңа түрі критериалды бағалау білім алушылардың ұжымдағы қарым-қатынасы дағдысы дамытуға, шығармашыл бірлесіп жұмыс істеуін ұйымдастыруға бағытталған.

Экстернаттық оқыту барысында оқу нәтижелерін бағалау рәсімдемесі

Экстернат нысанында білім алушыларды аралық және қорытынды аттестаттау ережелері Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 05 қазандағы № 540 бұйрығымен бекітілгендігі осы әдістемелік ұсынымдаманың 1 тарауында айтылған.

Оқу бағдарламаларын жеке режимде меңгерген экстернат нысанында білім алушылардың оқу нәтижесін бағалау рәсімі келесі кезеңдерден тұрады:

- 1) аралық аттестаттау аясындағы бағалау;
- 2) қорытынды аттестаттау аясындағы бағалау.

Аралық аттестаттау аясындағы бағалау

Білім алушылардың аралық аттестаттау – білім алушылардың бір оқу пәнінің бір бөлігін немесе барлық көлемін оқып аяқтағаннан кейін, оның меңгерілу дәрежесінің сапасын бағалау мақсатында жүргізілетін рәсім.

Жалпы білім беретін бағдарламаларды экстернат нысанында кәметке толмаған білім алушы жеке немесе педагогтердің, немесе ата-анасының (заңды өкілдерінің) көмегімен меңгеріп аралық аттестациялаудан өтеді. Сынып жетекшісі экстерн-оқушыларды жеке тапсырмалар, емтихан және кеңес беру кестесімен ақпараттандырып отырады және олардың бұл ақпаратты алғандығын жазбаша түрде расталуын қамтамасыз етеді.

Экстернат нысанында білім алушыларға көмек ретінде №9 «Зерде» мектебі барлық пәндер бойынша жеке тапсырмалардың жаднамаларын әзірлеген.

Экстернат нысанында білім алушыларға барлық пәндер бойынша
_____ сыныпқа жеке тапсырмалар

ЖАДНАМАСЫ

Сіз әр пәннен орындауға тиісті тапсырмалар тест сұрақтарының екі нұсқасынан тұрады. Әр нұсқа пән бойынша оқу жылында қарастырылған барлық материалды қамтиды. Бір нұсқасы жаттығу, екіншісі бақылау үшін. Әр оқу пәнінен оқулықтағы барлық материалды талдап шығу қажет, анықтамаларды, формулаларды, ұғымдарды жаттап алу керек. Оқу пәндерін

менгеру ретін өзіңіз таңдайсыз. Оқу пәні бойынша баға алу үшін 2017 жылғы 1-мамырға дейін тест тапсырмаларының кез келген бір нұсқасын орындап салып жіберуіңіз қажет.

Тест тапсырмаларындағы дұрыс жауапты ерекшеленіз немесе таңбамен белгілеңіз.

Өзін-өзі тану пәнінен бір шығармашылық тапсырма жіберіледі. Мәтінге қол қоюды ұмытпаңыз.

Экстерндердің ата-аналарына аралық аттестаттауды өткізу ережелері туралы хабарлама немесе ескертулері бар ақпараттық хат жолданады.

Аралық аттесттау экстерн оқу жұмыс жоспарының белгілі сыныпқа арналған жеке оқу пәнін немесе барлық оқу пәндерін меңгергеннен кейін жүргізіледі. Экстерн білім алушылардың оқу нәтижесін бағалау барысында экстерн тест тапсырмаларының нәтижесіне байланысты баға алады.

Аралық аттестаттаудың тест тапсырмалары 5-6 нұсқада дайындалады, олардың 2 нұсқасы міндетті түрде орындалады. Тест тапсырмаларына 20-30 сұрақ болады.

Аралық аттестаттауды өткізу барысында тест тапсырмаларымен қатар оқу пәні бойынша жазбаша сынақ алынуы да мүмкін, бұл кезде оқу пәні бойынша сынақ сұрақтары құрастырылып білім алушыға жіберіледі.

Сынақ өтіп болғаннан кейін сынақ қорытындысы бойынша арнайы «Экстернат нысанында білім алушылардың сынақ тізімдемесі» толтырылады (7-кесте).

«№2 мектеп- гимназия» Мемлекеттік мекемесі
экстернат нысанында білім алушылардың сынақ тізімдемесі

_____ оқу жылы _____ сынып
_____ пәні бойынша

Сынақ қабылдаушы _____

7-кесте – Сынақ тізімдемесі

	Оқушының аты-жөні	Сынақ бағасы	Оқытушының қолы

Дереккөз: Ақтөбе облысы Білім басқармасының мәліметі

«__» _____ сынақ өтетін күні

Жазбаша _____ басталуы _____ аяқталуы

Ауызша _____ басталуы _____ аяқталуы

Сынақ өткізуге кеткен уақыт _____ сағ _____ мин

Сынақ қабылдаушының қолы _____

Экстернат нысанында оқытудың оқу ісінің меңгерушінің қолы _____

Экстерндерді аралық және қорытынды мемлекеттік аттестаттау емтихан комиссиясының барлық мүшелері қол қойған және орта білім беру ұйымының басшысы бекіткен «Экстернат» белгісі бар хаттамаларда көрсетіледі. Хаттамаға аралық және қорытынды мемлекеттік аттестаттаудан өту нәтижелерінің жазбаша материалдары қоса тігіледі. Хаттаманың үлгісі 1-бөлімде көрсетілген.

Оқу жылының соңында аралық аттестаттаудан өткен экстерндерге бағалар тізімдемесі мен тиісті оқу бағдарламалары бойынша оқуды экстернат нысанында аяқтағаны туралы белгісі бар қорытынды бағаларымен табель беріледі.

Емтихандық жұмыстар бес балдық жүйеде бағаланады.

Аралық аттестаттауды өткізу мерзімін экстерн-оқушы контингентінде бекітілген білім беру мекемесі анықтайды.

Экстернат нысанында білім алушыларды аралық және қорытынды аттестаттау бекітілген қағидаларының 20-тармағында: «Қорытынды мемлекеттік аттестаттаудан өткен экстерндерге «Мемлекеттік үлгідегі білім беру туралы құжаттардың түрлері мен нысандарын және оларды беру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2015 жылғы 28 қаңтардағы № 39 бұйрығына сәйкес білім деңгейі (сатысы) туралы мемлекеттік үлгідегі құжат беріледі» деп айтылған.

Экстерндердің мемлекеттік қорытынды аттесттауы ҚР БҒМ Ү. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы әзірлеген «Мектеп бітірушілердің қорытынды аттестаттауын ұйымдастыру және дайындау бойынша әдістемелік ұсынымдамасын» басшылыққа алынады [21].

Мектеп бітірушілерді қорытынды аттестаттауды ұйымдастыру

Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында анықталғандай, қолданыстағы ҰБТ форматын жетілдіру мақсатында ҰБТ рәсімін мектептегі қорытынды аттестаттау және жоғары оқу орындарына түсу емтиханына бөлу, сонымен қатар, әрі қарай оқу қабілетін, логикалық ойлау деңгейін, ағылшын тілін меңгеруін, базалық біліктілігін (функционалдық сауаттылық) анықтауға бағытталған тестілеудің қолдану шеңберін кеңейту қарастырылады.

Сол себепті, 2016-2017 оқу жылынан мектепті бітірушілер үшін жоғары оқу орындарына түсу емтиханы болып табылатын Ұлттық бірыңғай тестілеудің (бұдан әрі – ҰБТ) жаңа форматы енгізілді.

Қорытынды аттестаттау – жалпы орта білім беру ұйымдарында өткізілетін 11 (12) - сынып білім алушыларына арналған мемлекеттік бітіру емтиханы.

«Білім туралы» Қазақстан Республикасы Заңы бойынша білім алушыларды қорытынды аттестаттау - білім алушылардың тиісті білім беру

деңгейінің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартында қарастырылған оқу пәндерінің көлемін меңгеру дәрежесін анықтау мақсатында жүргізілетін рәсім деп көрсетілген.

Бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білімнің жалпы білім беретін оқу бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарындағы білім алушылардың үлгерімін ағымдық бақылауды, аралық және қорытынды аттестаттауды жүргізудің Типтік ережесіне сәйкес (16.11.2016 ж.) жалпы орта білім берудің жалпы білім беретін оқу бағдарламаларын меңгерген 11(12) - сыныптың білім алушылары қорытынды аттестаттау барысында бес емтихан, оның ішінде біреуін таңдау бойынша тапсырады.

11 (12) - сынып білім алушыларын қорытынды аттестаттау мынадай нысандарда өткізіледі:

1) ана тілі және әдебиетінен (оқыту тілі) эссе нысанында жазбаша емтихан:

2) Алгебра және анализ бастамалары бойынша жазбаша емтихан;

3) Қазақстан тарихы бойынша ауызша емтихан;

4) орыс, өзбек, ұйғыр және тәжік тілдерінде оқытатын мектептерде қазақ тілінен және қазақ тілінде оқытатын мектептерде орыс тілінен тестілеу;

5) таңдау бойынша пәннен (физика, химия, биология, география, геометрия, дүниежүзі тарихы, әдебиет, шетел тілі (ағылшын, француз, неміс), информатика) тестілеу.

Білім алушыларды қорытынды аттестаттау мазмұнына қойылатын талаптары, критериялды бағалау 9-қосымшада берілген.

Сонымен, мектептің заманауи өркендеуі кезеңінде, оқытудың басты мақсаттарының бірі – білім алушының дамуы болғандықтан, баға – оқыту процесінің оқушыға әсер етуінің, оның өзгеруінің және дамуының өлшемі болып табылады. Ал, бағалау – дамытушылық және ынталандырушылық функцияларды орындайды, сонымен қатар білім алушының өзін-өзі адекватты және позитивті бағалау дағдысын қалыптастырады.

Экстернаттық білім беру нысанындағы аралық аттестаттау жүйесінде білім алушының оқу әрекетінің сапасы мен нәтижелілігін бағалаудың тест тапсырмалары арқылы бағаланатын өз позициялары бар. Экстерн білім алушылармен жұмыс істейтін педагогтер экстерн нысанында білім берудің ерекшеліктері мен міндеттеріне сәйкес келетін бағалау критерийлері, әдістері және бағалау түрлерін табуға ұмтылулары керек.

Қарқынды білім беру мақсатында ақпараттық технологияларды қолдануға ерекше көңіл аударылуы қажет. Ғаламдық желінің білім ресурстары, электрондық оқу құралдарымен жұмыс істеу, қашықтан оқыту элементтерін қолдану білім алу нәтижесін жоғарылату және уақытты үнемдеуге ғана көмектеспейді, сонымен бірге білім алушылардың оқуға деген оң уәжін тудыруға ықпал жасайды. Оқу-әдістемелік, ұйымдастырушылық және психологиялық-педагогикалық мәселелерді кешенді шешу білім беру мекемелеріне экстерн нысанында білім алушыларға қажетті жағдайды жасау мен дер кезінде кәсіби қолдау көрсетуге де көмектеседі.

Экстернат негізінде білім алатын экстерннің құқықтары, жалпы білім беретін мектепте білім алушыларының құқықтарынан еш айырмашылығы жоқ деп айтуға болады. Экстерн мектепте өтетін зертханалық және практикалық жұмыстарға, пән олимпиадаларына, тестілеу сынақтарына және басқа да іс-шараларға қатыса алады. Мектепті аяқтағаннан кейін жоғары оқу орнына түсуге мүмкіндік беретін жалпы орта білім туралы аттестат алады.

Білім берудің экстернаттық формасын дамытудың қажеттілігі даусыз факт болып табылады. Әртүрлі себептермен жалпы орта білім беру ұйымдарында оқу мүмкіндігі жоқ, бірақ жалпы орта білім алғысы келетін тұлға үшін экстернат нысанында оқу бүгінгі күнгі білім беру жүйесінің маңызды бөлігі болып отырғаны сөзсіз. Өздігінен білім алуға дағдыландыру және болашақта үздіксіз білім алудың негізгі құзыреттілігін меңгеруде көмек көрсету – экстернат нысанында білім алғысы келетін тұлғалар үшін кешенді қызмет көрсету, мектептің алдына қоятын міндеті болып табылуы тиіс.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасының 2007 жылы 27 шілдедегі №319-III «Білім туралы» Заңы (21.02.2019 жылғы өзгерістер және толықтырулармен).
2. «Экстернат нысанында оқыту қағидалары» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 05 қазандағы № 540 бұйрығымен бекітілген.
3. Экстернат нысанында оқуға өтініштерді қабылдау және оған рұқсат беру, қажетті құжаттар тізбесі Нормативтік құқықтық актілерді мемлекеттік тіркеу тізілімінде № 11057 болып тіркелген «Орта білім беру саласында жергілікті атқарушы органдармен мемлекеттік көрсетілетін қызметтер стандарттарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2015 жылғы 8 сәуірдегі № 179 бұйрығы.
4. «Білім беру ұйымдары білім беру қызметінде пайдаланатын қатаң есептіліктегі құжаттардың нысанын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 29 тамыздағы № 531 бұйрығы (04.02.2019 жылғы өзгерістер және толықтырулармен).
5. «Білім туралы мемлекеттік үлгідегі құжаттардың түрлері мен нысандарын және оларды беру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2015 жылғы 28 қаңтарындағы №39 бұйрығы (27.09.2018 жылғы өзгерістер және толықтырулармен).
6. «Білім алушылардың білімін бағалау өлшемшарттарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 21 қаңтардағы № 52 (16.05.2018 жылғы өзгерістер және толықтырулармен).
7. «Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру саласында көрсетілетін мемлекеттік қызмет стандарттарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2015 жылғы 09 сәуірдегі № 186 бұйрығы (11.01.2018 жылғы өзгерістер және толықтырулармен).
8. «Білім берудің барлық деңгейінің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 31 қазандағы № 604 бұйрығы.
9. «Білім алушылардың үлгеріміне ағымдық бақылау, аралық және қорытынды аттестаттау өткізудің үлгілік ережелерін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығына өзгеріс енгізу туралы Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 16 қарашадағы № 660 бұйрығы.
10. Положение о получении общего образования в форме экстерната, утвержденное Приказом Минобразования России от 23.06.2000 N 1884 (зарегистрирован Минюстом России 04.07.2000, N 2300)
11. Приказ «О внесении изменений и дополнений в Приказ Министерства образования Российской Федерации от 23.06.2000 N 1884» от 17.04.2001 N 1728 (зарегистрирован Минюстом России 17.05.2001 N 2709)
12. <http://fb.ru/article/256596/obrazovanie-v-forme-eksternata-eksternat---eto>

13. http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=34913071#pos=0;0 Украинаның Білім және ғылым министрлігінің «Білім туралы» Заңы. Жалпы білім беретін оқу орындарындағы экстернат туралы Ереже (2017 жылғы 13.03. №369 бұйрық).

14. <http://rudocs.exdat.com/docs/index-402390.html> Беларусь Республикасы Білім министрлігінің 2005 жылғы 25 шілдедегі № 130 қаулысымен бекітілген экстернат оқу үрдісінде сертификаттау жөніндегі нұсқаулық.

15. Вершинин В. Н. Вершинин В. Н. Экстернат – экзаменовать или учить?: [Групповое обучение экстернов в период подготовки к экзаменам в центре обучения взрослых № 1 г. Ульяновска] // Открытая шк. 1997. № 3. С. 17-19.

16. Лопанова, Е.В. Компетентностный подход в обучении: технологии реализации: Учебно-методическое пособие / Е.В. Лопанова, Т.Б. Рабочих. – Омск: Изд-во ОмГТУ, 2007. – 120 с.

17. Самсонова Н.Н., Морозова В.В. Экстернатная форма обучения: состояние и перспективы /Вестник РГУ им.И. Канта. Вып. 15. Калининград: Изд-во РГУ им.И.Канта, 2010. – С. 3 – 7.

18. 2018-2019 оқу жылында Қазақстан Республикасының жалпы орта білім беретін ұйымдарында оқу процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері туралы: Әдістемелік нұсқау хат. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2018. – 370 б.

19. Мектептегі математикалық білім беру: жағдайы және оқыту сапасын жетілдіру жолдары. Аналитикалық жинақ. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2015. – 500 б.

20. PISA, TIMSS зерттеулерінің тапсырмалары негізінде оқушылардың ғылыми жаратылыстану сауаттылықтарын дамыту. Оқу-әдістемелік құрал. – Астана: Ы.Алтынсарин атындағы ҰБА, 2014. – 40 б.

21. Мектеп бітірушілердің қорытынды аттестаттауын ұйымдастыру және дайындау бойынша әдістемелік ұсынымдама.– Астана: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2016. – 46 б.

облыс/қала	Мектеп саны	
	Барлығы	Оның ішінде экстернат нысанында оқыту бары
Ақмола	576	6
Ақтөбе	412	14
Алматы	781	2
Атырау	202	7
Батыс Қазақстан	390	2
Жамбыл	459	2
Қарағанда	539	2
Қостанай	522	1
Қызылорда	307	1
Маңғыстау	159	1
Павлодар	371	7
Солтүстік Қазақстан	494	3
Түркістан	917	2
Шығыс Қазақстан	682	15
Астана	105	1
Алматы	271	24
Шымкент	151	8
Барлығы	7338	98

2-қосымша

облыс/қала	Сынып							Экстернат нысанында оқитын оқушылар саны	Оның ішінде		Категории			Ескерту (басқаларының себебін көрсету)
	5	6	7	8	9	10	11		қазақ тілінде	орыс тілінде	Денсаулығы жайлы құжаты барлар	Уақытша шетелде тұратындар	басқалар	
Ақмола	-	-	-	-	2	1	3	6		6	3	2	1	Баламен отырған
Ақтөбе	-	-	-	1	-	4	17	22	11	11	-	22	-	
Алматы	-	-	-	-	-	1	1	2	1	1	1	1	-	
Атырау	-	-	-	-	1	-	6	7	3	4	1	6	-	
Батыс Қазақстан	-	-	-	-	3	-	15	18	5	13	1	1	16	30-дан асқандар
Жамбыл	-	-	-	-	-	-	2	2	-	2	2			
Қарағанда	-	1	-	1	-	-	-	2	-	2	2	-	-	-
Қостанай	-	-	-	-	-	1	-	1		1			1	Шетелде оқитындар
Қызылорда	-	-	-	-	1	1	-	-	2	-	-	2	-	-
Маңғыстау	-	-	-	-	-	1	-	1	1			1		
Павлодар	-	-	-	-	11	-	62	73	16	57	72	1	-	
Солтүстік Қазақстан	-	-	-	-	-	1	3	4	1	3	-	4	-	
Түркістан	-	-	-	1	-	-	1	2	2	-	1	1	-	
Шығыс Қазақстан	-	-	-	-	3	10	19	32	9	23	14	1	17	Орта білім туралы құжаты жоқ.\
Астана	10	8	14	16	19	7	94	168	60	108	1	167		
Алматы	-	-	-	-	4	36	1	41	12	29	19	20	2	үздіктер
Шымкент	-	-	-	-	-	4	6	10	4	6	-	10		
Барлығы	10	9	14	19	44	67	240	352	127	265	117	239	37	

3-қосымша

Өтініштің үлгісі

_____ басшысы
(жергілікті атқарушы органның атауы)

Т.А.Ә.

Өтініш

(білім беру ұйымының толық атауы)

_____ сыныбында оқу үшін _____

_____ мекенжайында (елдімекен, аудан, қала немес облыс атауы)

тұратын менің балам/қызым (Т.А.Ә.)

қабылдауыңызды сұраймын.

Ақпараттық жүйеде орналасқан заңмен қорғалатын құпиялардан тұратын мәліметтерді пайдалануға келісемін.

«___» _____ 20___ ж.

(қолы) _____

Үлгі

Экстернат нысанында
оқуға рұқсат беру туралы

Қазақстан Республикасының 2013 жылғы 15 сәуірдегі «Мемлекеттік көрсілетін қызметтер туралы» Заңына және Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2015 жылғы 8 сәурдегі №179 бұйрығымен бекітілген «Негізгі орта, жалпы орта білім беру ұйымдарында экстернат нысанында оқуға рұқсат беру» мемлекеттік көрсетілетін қызмет стандартына сәйкес **БҰЙЫРАМЫН:**

1. Алматы қаласы Білім басқармасының № гимназия коммуналдық мемлекеттік мекемесінің 10-сынып оқушысы _____ жалпы орта білім беру курсы бойынша экстернат нысанында оқуға рұқсат берілсін.

2. Осы бұйрықтың орындалуын бақылау Білім басқармасы басшысы орынбасарының міндетін атқарушы _____ жүктелсін.

Басшы

(қолы)

Дереккөз: Алматы қаласы білім басқармасының мәліметтері

Құжаттарды қабылдаудан бас тарту туралы қолхат

«Мемлекеттік көрсетілетін қызметтер туралы» 2013 жылғы 15 сәуірдегі Қазақстан Республикасы Заңының 20-бабының 2) тармақшасын басшылыққа ала отырып, «Азаматтарға арналған үкімет» мемлекеттік корпорациясы» коммерциялық емес акционерлік қоғамы филиалының № ____ бөлімі (мекенжайын көрсету) Сіздің мемлекеттік көрсетілетін қызмет стандартында қарастырылған тізбеге сәйкес толық емес құжаттар топтамасын ұсынуыңызға, атап айтқанда:

(жоқ құжаттардың атауы):

1) _____;

2) _____;

3)

жоқтығына байланысты мемлекеттік көрсетілетін қызмет (мемлекеттік көрсетілетін қызмет стандартына сәйкес мемлекеттік көрсетілетін қызмет атауын көрсету) үшін құжаттар қабылдаудан бас тартады.

Осы қолхат әр тарапқа біреуден екі данада жасалды.

Т.А.Ә. (бар болса) (Мемлекеттік корпорация қызметкері)

(қолы) Орындаушы: Т.А.Ә. (бар болса)

Телефон

Қабылдады: Т.А.Ә. (бар болса)/көрсетілетін қызметті алушының қолы

« ____ » _____ 20__ жыл [9].

№ мектеп-гимназия бойынша экстернат тәртібімен тіркелген жастардың тізімі _____ оқу жылы

1-кесте – Сынып бойынша экстерндердің тізімі

Р/с	Экстерннің аты-жөні	Туған жылы, айы, күні	Оқыған мектебі	Бітірген сыныбы	Экстернатқа арыз берген уақыты	Мекенжайы	Байланыс телефоны	Электронды поштасы	Ат-анасының эл. поштасы
1									
2									

Дереккөз: Ақтөбе облысының білім басқармасы мәліметтерінен

Негізгі орта және жалпы орта білім беру деңгейлеріндегі оқыту курсы үшін емтихан (тестілеу) және қорытынды бағалардың
ХАТТАМАСЫ

_____ бойынша Қазақстан Республикасы
(оқу пәнінің атауы)

_____ (облыстың атауы)

_____ (аудан, қала (ауыл) атауы)

_____ (мектеп атауы)

Емтихан комиссиясының құрамында:

Емтихан комиссиясы төрағасының Т.А.Ә. (бар болған жағдайда)

Емтихан алушының Т.А.Ә. (бар болған жағдайда)

_____ (ассистенттің Т.А.Ә. (бар болған жағдайда)

Білім басқармасынан (Министрліктен) жіберілген емтихан материалдарының пакеті _____ сағат _____ минутта ашылды.

Пакетпен жіберілген емтихан (тест) материалдары осы хаттамаға қоса берілді.

Емтиханға (тестілеуге) келді:

Білім алушылардың Т.А.Ә. (бар болған жағдайда) (білім алушылар санын көрсетуге болады)

Емтиханға (тестілеуге) келген жоқ:

_____ Білім алушылардың Т.А.Ә. (бар болған жағдайда)

Емтихан (тестілеу) _____ сағат _____ минутта басталды.

Емтихан (тестілеу) _____ сағат _____ минутта аяқталды.

Емтихан (тестілеу) нәтижелері бойынша мынадай бағалар қойылды:

№	Емтихан тапсырушының Т.А.Ә.	Жазбаша жұмыстың тақырыбы және нұсқасы, билет №	Емтихан бағасы (жазумен)	Жылдық бағасы (жазумен)	Қорытынды бағасы (жазумен)

Емтихан комиссиясы мүшелерінің жекелеген білім алушылардың жауаптарының бағалары туралы ерекше пікірлері

Емтиханды (тестілеуді) өткізу күні: « ____ » _____ 20 ____ ж.
Бағаны хаттамаға енгізу күні: « ____ » _____ 20 ____ ж.

Комиссия төрағасы

Т.А.Ә. (бар болған жағдайда) қолы

Емтихан алушы мұғалім

Т.А.Ә. (бар болған жағдайда) қолы

Ассистенттер

Т.А.Ә. (бар болған жағдайда) қолы

Т.А.Ә. (бар болған жағдайда) қолы

Ескерту: ұқсас Хаттаманың электронды нұсқасы қағаз нұсқамен бірдей қолданылады.

облыс, республикалық маңызы бар қала және астана)

(аудан, қала (ауыл)

(орта білім беру ұйымының атауы)

_____ жылы кітап басталды

_____ жылы кітап аяқталды

2- бөлім. Негізгі орта мектепті бітіргені туралы куәліктерді есепке алу
Кітаптың ішкі беті (сол жақ беті)

№	Куәліктердің атауы және сериясы, нөмірі	9-сыныпты бітірушінің тегі, аты, әкесінің аты (болған жағдайда)	Туған жылы, айы, күні	Осы орта білім беру ұйымына қабылданған жылы	Пәндер бойынша білім бағасы
1	2	3	4	5	6

Беттің соңына дейін (оң жақ беті)

Марапаттау	Негізгі мектепті бітіргені туралы педкеңес шешімінің жылы, айы, күні	Негізгі мектепті бітіргені туралы куәлікті алу жөнінде қолхат

Кітаптың соңғы беті

Осы кітапта _____ бет (жазбаша) нөмірленген, бау
өткізілген және мөрмен бекітілген

Мектеп директоры _____ (қолы)

Мөрдің орны

_____ жылғы «_____» _____

2-бөлім. Жалпы орта білім туралы аттестаттарды беру есебі

Кітаптың ішкі беті (сол жақ беті)

№	Аттестаттың сериясы және нөмірі	Орта білім беру ұйымын бітірушінің тегі, аты, әкесінің аты	Туған жылы, айы, күні	Осы орта білім беру ұйымына қабылданған	Пәндер бойынша білім бағасы

		(болған жағдайда)		ЖЫЛЫ	
1	2	3	4	5	6

Беттің соңына дейін (оң жақ беті)

Марапаттау	Осы орта білім беру ұйымын бітіргені туралы педкеңес шешімінің жылы, айы, күні	Жалпы орта білім туралы аттестатты алу жөнінде қолхат

Кітаптың соңғы беті

Осы кітапта _____ бет (жазбаша) нөмірленген, бау өткізілген және мөрмен бекітілген

Мектеп директоры _____ (қолы)

_____ жылғы « _____ » _____

Мектеп бітірушілерді қорытынды аттестаттау мазмұнына қойылатын талаптар, бағалау өлшемдері

«Ана тілі мен әдебиеті» (оқыту тілі), «Алгебра және анализ бастамалары» және «Қазақстан тарихы» пәндері бойынша мемлекеттік бітіру емтихандарына емтихан материалдары Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің Ұлттық тестілеу орталығымен әзірленеді.

Ана тілі мен әдебиетінен (оқыту тілі) мемлекеттік емтихан белгілі құрылымға сәйкес топтастырылған әртүрлі мәселелерді құрайтын он тақырыптан тұратын эссе түрінде беріледі: бесеуі – әдеби тақырып, бесеуі – еркін тақырып болып табылады.

Эссенің әдеби тақырыбы таңдалған жағдайда авторлық ұстанымға сүйенуге және өзіндік көзқарасты тұжырымдау ұсынылады. Тезистерін әдеби туындыларға сүйене отырып, дәйектеу қажет.

Эссенің еркін тақырыбын таңдаған жағдайда өз ұстанымын көркем туындылардың мазмұнына да, сондай-ақ өз өмірлік тәжірибеге де (жеке әсерлерге, жеке ойларға, білімдерге және т.б.) сүйенумен дәйектеуге болады.

Сондай-ақ, білім алушылар үшін қысқаша нұсқаулар қоса тіркеледі.

Емтихан жұмысының құрылымы және мазмұны.

Әдеби тақырып «Әдебиет» курсының шеңберінде оқытылған көркем туындыларды талдаумен байланысты. Олар емтихан материалында екі әдеби дәуірлердің: ХІХ ғ. және ХХ ғ. әдебиеті туындылары болатындай таңдалған. Сонымен бірге көркем туындылардың әдеби түрлері және жанрлары алуан түрлі келтірілген.

Мектеп бітіруші поэзиямен байланысты эссе тақырыптарын кем дегенде екі өлеңнен мысал келтіре отырып ашуы тиіс. Кіші эпикалық нысанды туындылармен байланысты эссе тақырыптары бір-екі туындының мысалында ашылады (олардың саны бітірушінің өзінің қалауына қарай ұлғайтылуы мүмкін).

Ұсынылған эссе тақырыптарының тек біреуін таңдау қажет, содан кейін 250-300 сөз көлемінде таңдап алған тақырыпқа эссе жазу керек. Эссенің композициясын мұқият ойластыру қажет.

Эссені анық және түсінікті етіп, сөйлеу тілі нормаларын сақтай отырып жазу қажет.

Емтиханға қатысушыларға орфографиялық және түсіндірме сөздіктерді, афоризмдер жинағын қолдануға рұқсат етіледі [7].

Емтихан жұмысының ұзақтығы.

Ана тілі мен әдебиетінен емтихан жұмысын орындауға 3 астрономиялық сағат беріледі. Оқу пәндері бойынша емтихан жұмысын орындаудың ұзақтығына дайындау шараларына бөлінген уақыт енбейді (оқушыларға нұсқау беру, емтихан материалдарын тарату, емтихан жұмыстарын толтыру).

Орыс тілінен емтихан нәтижелерін бағалау (жазбаша нысан).

Емтихан жұмысын бағалау үшін тапсырмалардың белгілі бір типіне сәйкес келетін бағалау өлшемдерінің кешені пайдаланылады: әдебиет тақырыбына эссе жазу, еркін тақырыпқа эссе жазу.

Эссені тексерген кезде мынадай дағдылардың қалыптасу деңгейі бағаланады:

- мәтінді ұсынылған тақырыпқа сәйкес жазу;
- эссенің тезистік-дәлелді бөлігін өзіндік пікірін келтіре отырып, ойын логикалық баяндауы;
- дәйектелген пікірді келтіре отырып, сенімді дәйектерді таңдау; қойылған мәселелерге автордың қатысын анықтау, өз ұстанымын басқа көзқараспен салыстыру;
- эссенің түріне, жанрына және тақырыбына сәйкес тілдік құралдарды таңдауды жүзеге асыру; мәтінді әдеби тіл нормаларына сәйкес ресімдеу.

Оқыту тілінен емтихан жұмыстарын бағалауға келесі талаптар ұсынылады:

- емтихан жұмысы аталған өлшемдер бойынша бастапқы балдарды қосу және оларды бағалаудың бес балдық жүйесіне ауыстыру жолымен бағаланады;
- әдеби тақырыпқа және еркін тақырыпқа жазылған эссе төменде келтірілген кестеде көрсетілген өлшемдер бойынша бағаланады.

Емтихан жұмысының нәтижесін шығаратын балдар төмендегі ережелерге негізделіп анықталады:

- егер екі емтихан алушының қойған балдары сәйкес келсе, онда бұл балдар қорытынды балл болып табылады;
- егер екі емтихан алушының қойған балдарында болмашы айырмашылық анықталса, онда қорытынды балл сандары дөңгелектеу ережелеріне сәйкес дөңгелектеумен екі емтихан алушының орташа арифметикалық балдары ретінде анықталады;
- егер екі емтихан алушы қойған балдарда маңызды айырмашылық анықталса, онда қосымша (үшінші) тексеру тағайындалады.

Екі емтихан алушы қойған балдардағы маңызды айырмашылық – 8 және одан көп балдардағы айырмашылық болып табылады.

Эссе мазмұны төмендегі кестеде көрсетілген өлшемдер бойынша бағаланады.

Эссе бағаланатын өлшемдердің арасында бірінші өлшем (эссе тақырыбын ашу тереңдігі және пікірлердің сенімділігі) негізгі болып табылады. Егер бірінші өлшем бойынша эссе 0 ұпайға бағаланса, онда тапсырма орындалмаған болып саналады және басқа өлшемдер бойынша бағаланбайды (13, 14. 15-кестелер).

13-кесте – Әдеби тақырыпқа жазылған эссенің мазмұнын бағалау өлшемдері

Бағалау өлшемдері	балдары
Эссе тақырыбын ашу тереңдігі және пікірлердің сенімділігі	
Емтихан тапсырушы эссе тақырыбын ашады, өз көзқарасын тұжырымдайды, өз тезистерін сенімді дәлелдейді	4
Емтихан тапсырушы эссе тақырыбын ашады, өз көзқарасын тұжырымдайды, бірақ тезистер жеткіліксіз сенімді негіздемейді	2
Емтихан тапсырушы эссе тақырыбын үстірт ашады және/немесе өз тезистерін негіздемейді	1
Емтихан тапсырушы эссе тақырыбын ашпайды	0
Емтихан тапсырушының эссе тақырыбы бойынша өз пікірін дәйектеуі	
Емтихан тапсырушы эссе тақырыбына сәйкес келетін мәселе бойынша өз пікірін білдірді және осы пікірді растау үшін кем дегенде екі дәйек келтірді	3
Емтихан тапсырушы эссе тақырыбына сәйкес келетін мәселе бойынша өз пікірін білдірді және осы пікірді растау үшін тек бір ғана дәйек келтіреді	2
Емтихан тапсырушы эссе тақырыбына сәйкес келетін мәселе бойынша өз пікірін білдірді, бірақ дәйектер келтірген жоқ, немесе емтихан тапсырушының пікірі жұмыста көрсетілген жоқ, немесе емтихан тапсырушы өз пікірін эссе тақырыбына сәйкес келмейтін мәселе бойынша білдірді	1
Эссенің композициялық тұтастығы және логикалық жүйелілігі	
Эссе композициялық тұтастығымен сипатталады, пікірлердің бөліктері логикалық байланысты, ой біртіндеп дамиды, дәлелденбеген қайталаулар және логикалық жүйеліліктің бұзылулары жоқ	3
Эссенің бөліктері бір - бірімен логикалық байланысты, бірақ композициялық тұтастықтың бұзылуы орын алған: ой қайталанатын, және/немесе баяндау жүйелілігі бұзылған (оның ішінде пікірдің ішкі ой бөліктерінде), және/немесе эссе тақырыбынан ауытқу бар	1
Эсседе композициялық ой бақыланбайды, және/немесе баяндау жүйелілігінде өрескел қателер жіберілген, және/немесе эссенің бөліктерінің арасында және бөліктерінің ішінде байланыс жоқ	0
Әдеби тақырыпқа жазылған эссе үшін балдардың ең жоғары саны	10

14-кесте – Еркін тақырыпқа жазылған эссенің мазмұнын бағалау өлшемдері

Бағалау өлшемдері	Балдары
Эссе тақырыбын ашу тереңдігі және пікірлердің сенімділігі	
Емтихан тапсырушы эссе тақырыбын ашады, өз көзқарасын тұжырымдайды, өз тезистерін сенімді дәлелдейді, шығарма мәтінінен мысалдар келтіреді	3

Емтихан тапсырушы эссе тақырыбын ашады, бірақ тезистер жеткіліксіз сенімді негіздемейді, шығарма мәтінінен ұсынылған тезиспен тікелей байланысты емес мысалдар келтіреді	2
Емтихан тапсырушы эссе тақырыбын ашпайды, шығарма мәтінінен мысалдар келтірілмеген, өзіндік пікірі мәтінде негізделмеген	0
Емтихан тапсырушының эссе тақырыбы бойынша өз пікірін дәйектеуі	
Емтихан тапсырушы эссе тақырыбына сәйкес келетін мәселе бойынша өз пікірін білдірді және осы пікірді растау үшін кем дегенде екі дәйек келтірді	3
Емтихан тапсырушы эссе тақырыбына сәйкес келетін мәселе бойынша өз пікірін білдірді және осы пікірді растау үшін тек бір ғана дәйек келтіреді	2
Емтихан тапсырушы эссе тақырыбына сәйкес келетін мәселе бойынша өз пікірін білдірді, бірақ дәйектер келтірген жоқ, немесе емтихан тапсырушының пікірі жұмыста көрсетілген жоқ, немесе емтихан тапсырушы өз пікірін эссе тақырыбына сәйкес келмейтін мәселе бойынша білдірді	1
Эссенің композициялық тұтастығы және логикалық берілуі.	
Эссе композициялық тұтастығымен сипатталады, пікірлердің бөліктері логикалық байланысты, ой біртіндеп дамиды, дәлелденбеген қайталаулар мен логикалық жүйелілігінің бұзылулары жоқ	3
Эссенің бөліктері бір-бірімен логикалық байланысты, бірақ композициялық тұтастықтың бұзылуы орын алған: ой қайталанатын және/немесе баяндау жүйелілігі бұзылған (оның ішінде пікірдің ішкі ой бөліктерінің), және/немесе эссе тақырыбынан ауытқуы бар	1
Эсседе композициялық түпкі ой бақыланбайды, және/немесе жүйелі баяндауда өрескел қателіктер жіберілген, және/немесе эссенің бөліктері және ішкі бөліктердің ішінде байланыс жоқ	0
Еркін тақырыпқа жазылған эссе үшін қойылатын ұпайлардың өлшемдері бойынша ең жоғары саны	9

Әдеби тақырып және еркін тақырып бойынша сауаттылығы және сөзінің нақты дәлдігі төмендегі кестеде көрсетілген өлшемдермен бағаланады

15-кесте – Сауаттылығы және сөзінің нақты дәлдігін бағалау өлшемдері

Емтихан тапсырушының сауаттылығын және сөздерінің нақты дәлдігін бағалау өлшемдері	Балдары
Орфографиялық нормаларды сақтау	
Орфографиялық қателер жоқ, немесе бір қате ғана жіберілді	2
Екі-үш қате жіберілді	1
Төрт (ҚГБ)/ бес (ЖМБ) және одан көп қате жіберілді	0
Пунктуациялық нормаларды сақтау	

Пунктуациялық қателер жоқ, немесе екі қате ғана жіберілді	2
Үш-төрт қате жіберілді	1
Бес және одан көп қате жіберілді	0
Грамматикалық нормаларды сақтау	
Грамматикалық қателер жоқ немесе бір қате жіберілді	2
Екі қате жіберілді	1
Үш және одан көп қате жіберілді	0
Сөйлеу нормаларын сақтау	
Сөйлеу қателері жоқ немесе екі қате ғана жіберілді	2
Үш-төрт қате жіберілді	1
Бес және одан көп қате жіберілді	0
Өлшемдер бойынша эссе балдарының ең жоғары саны	8

Төменде бес балдық жүйе бойынша эссені бағалаудың қайта санау шкаласы келтірілген (16, 17-кестелер).

Әдеби тақырыптағы эссені бес балдық жүйе бойынша бағалау шкаласы

16-кесте – Әдеби эссені

Бағалудың бес балдық жүйесі бойынша баға	«2»	«3»	«4»	«5»
Мазмұны	0–3	4–6	7–8	9–10
Сауаттылығы	0-2	3-4	5-6	7-8

Еркін тақырыптағы эссені бес балдық жүйе бойынша бағалау шкаласы

17-кесте – Еркін эссені бағалау шкаласы

Бағалудың бес балдық жүйесі бойынша баға	«2»	«3»	«4»	«5»
Мазмұны	0–3	4–5	6–7	8–9
Сауаттылығы	0-2	3-4	5-6	7-8

Ана тілінен емтихан материалдарының үлгілері ұсынылады (жазбаша нысан):

1. Бай-сұлтандардың образдары М.Әуезовтің «Абай жолы» романының атауымен қандай өзара қатынаста болады?
2. Мағжан Жұмабаев өлеңдеріндегі махаббат лирикасы.
3. Мен қазақ қыздарына қайран қалам (Ғ. Мүсіреповтің «Ұлпан» романы бойынша)
4. Туыстарға көңіл бөлу маңыздылығы жөнінде толғану.
5. Өзіндік дарынға қалай қарау қажет?

«Алгебра және анализ бастамалары» пәні

Кез келген жазбаша емтиханды өткізу барысында басты назар оқыту бағытына, емтихан тапсырмаларының мазмұнына, жазбаша жұмысты рәсімдеуге және бағалауға аударылуы керек.

Алгебра және анализ бастамалары бойынша емтихан тапсырмаларының мазмұны туралы

I. Жалпы білім беретін мектептердің 10-11-сыныптарында оқыту бағыттар бойынша жүргізіледі, сонымен қатар жекелеген мектептерде (сыныптарда) математика пәні тереңдетіліп оқытылады. Сондықтан емтихан тапсырмалары оқыту бағыттарына (қоғамдық-гуманитарлық бағыт, жаратылыстану-математика бағыты, математиканы тереңдетіп оқыту) сәйкес құрастырылуы тиіс.

II. Емтихан тапсырмаларының мазмұны оқыту бағытына сәйкес «Алгебра және анализ бастамалары» пәні оқу бағдарламасының барлық тарауларын қамтуы тиіс (18-кесте) [30].

18-кесте – «Алгебра және анализ бастамалары» пәні бойынша оқу бағдарламасының тараулары

Қоғамдық-гуманитарлық бағыт	Жаратылыстану-математика бағыты	Математиканы тереңдетіп оқыту
10-сынып		
Функция, оның қасиеттері және графигі	Функция, оның қасиеттері және графигі	Функция, оның қасиеттері және графигі
Тригонометриялық функциялар	Тригонометриялық функциялар	Тригонометриялық функциялар
Тригонометриялық теңдеулер мен теңсіздіктер	Тригонометриялық теңдеулер мен теңсіздіктер	Тригонометриялық теңдеулер мен теңсіздіктер
Туынды	Туынды	Туынды
Туындыны қолдану	Туындыны қолдану	Туындыны қолдану
11-сынып		
Алғашқы функция және интеграл	Алғашқы функция және интеграл	Алғашқы функция және интеграл
Дәреже және түбір. Дәрежелік функция	Дәреже және түбір. Дәрежелік функция	Дәреже және түбір. Дәрежелік функция
Көрсеткіштік және логарифмдік функциялар	Көрсеткіштік және логарифмдік функциялар	Көрсеткіштік және логарифмдік функциялар
Көрсеткіштік және логарифмдік теңдеулер мен теңсіздіктер	Көрсеткіштік және логарифмдік теңдеулер мен теңсіздіктер	Көрсеткіштік және логарифмдік теңдеулер мен теңсіздіктер

	Теңдеулер және теңсіздіктер, теңдеулер мен теңсіздіктер жүйелері	Теңдеулер және теңсіздіктер, теңдеулер мен теңсіздіктер жүйелері
--	--	--

III. Көрсетілген тарауларды ескере отырып, емтихан жұмыстарының тапсырмаларын «Есептеулер», «Өрнектерді тепе-тең түрлендіру», «Теңдеулер мен олардың жүйелері», «Теңсіздіктер мен олардың жүйелері», «Функция және оның графигі», «Мәтінді есептер» бөлімдері бойынша құрастыру ұсынылады. Мәтіндік есептерде жазық фигураның ауданы және дене көлемін табу, ең үлкен немесе ең кіші мәнді табу есептерін және т.б. құрайды. Барлық тапсырмалар А, В, С, деңгейлеріне бөлінеді:

- А деңгейінің тапсырмаларын орындау үшін оқушыларда күрделі емес есептеулер мен түрлендірулерді, теңдеулер мен теңсіздіктерді шешудің стандарт тәсілдерін меңгеру бойынша базалық білімдері мен дағдылары болуы тиіс;

- В деңгейі – күрделілігі орташа деңгейдегі тапсырмалар;

- С деңгейі тапсырмаларын орындау үшін оқушыларда оқу бағдарламасымен бекітілген көлемде терең теориялық білімі болуы тиіс.

Оқыту бағытын ескере отырып, бақылау жұмысындағы емтихан тапсырмаларын келесідей бөлуді ұсынамыз:

1) қоғамдық-гуманитарлық бағыты үшін үш тапсырма - А деңгейі, екі тапсырма - В деңгейі, барлығы 5 тапсырма ($3A + 2B$);

2) жаратылыстану-математика бағыты үшін үш тапсырма - А деңгейі, екі тапсырма - В деңгейі, бір тапсырма - С деңгейі, барлығы 6 тапсырма ($3A + 2B + C$);

3) математика пәнін тереңдетіп оқытатын мектептер (сыныптар) үшін әр деңгейден екі тапсырмадан, барлығы 6 тапсырма ($2A + 2B + 2C$).

Алгебра және анализ бастамалары бойынша емтихан жұмысын бағалау

Математика пәнінен бағаны қою кезінде маңызды және маңызды емес қателерді атауға болады (19-кесте)

19-кесте – Қате түрлері

Маңызды	Маңызды емес
Оқушылардың формулаларды, ережелерді, негізгі қиыметтерді, теоремаларды білмейтінін және қолдана алмайтынын көрсететін қателер	Анықтамаларды, теоремаларды, теориялық материалды беруде дәлділіктің болмауы
Оқулықта қарастырылған есептерді шығару тәсілдерін білмеуі	Графиктерді салуда дәлділіктің болмауы
Функция графиктерін салу мен	Тиімсіз шешімді қолдануы

оқуды білмеуі	
Логикалық қателер	Түсініктеменің, шешуді негіздемеуінің жеткіліксіз болуы немесе болмауы
Түбірдің жоғалуы немесе жауабында бөгде түбірдің болуы	Жазуларда, сызбалар мен графиктерді салуда ұқыптылықтың болмауы
	Жауапта қысқартылатын бөлшектің, бөлімінде иррационал өрнектің жазылуы

Емтихан жұмысын бағалау кезінде маңызды және маңызды емес қателердің сипаттамасына көңіл бөлінуі керек. Маңызды және маңызды емес қателерді ажырата білу өте маңызды. Көрнекті емес жағдайларды міндетті түрде негіздеу қажет. Мысалы, теңдеудің екі жағын квадраттауды түсіндіру, квадрат теңдеудің жалпы формулаларын, тригонометрия формулаларын және т.б. жазу қажет емес. Бірақ бөгде түбірдің болуын, түбірлердің болмауын, жазық фигураның ауданын және дененің көлемін табуды суретте қосымша сызықтарды жүргізуді және т.б. міндетті түрде негіздеп көрсету қажет.

Алгебра және анализ бастамалары бойынша емтихан жұмысын бағалауға келесі ұсыныстар беріледі (20-кесте).

20-кесте – Жазба емтихан жұмысын бағалау

«5»	«4»	«3»	«2»
Жұмыс толығымен орындалған: 5 (ҚГБ), 6(ЖМБ, тереңдетіп оқыту) тапсырма	Жұмыста 4 (ҚГБ), 4 немесе 6 (ЖМБ, тереңдетіп оқыту) тапсырма дұрыс орындалған (деңгейіне байланысты емес)	Жұмыста 3 тапсырма дұрыс орындалған (деңгейіне байланысты емес)	Тапсырмалардың жартысынан көбі орындалмаған
Жұмыста математикалық қателер жоқ	Бір қате немесе түрлендірулер мен есептеулерде, суреттер мен графиктерде екі-үш кемшіліктер жіберілген	Екі-үш қате немесе түрлендірулер мен есептеулерде, суреттер мен графиктерде үш-төрт кемшіліктер жіберілген, бірақ оқушы міндетті білім мен білікті	Білім алушының тақырып бойынша міндетті білім мен біліктігін меңгермегенін көрсететін үштен артық қате жіберілген

		меңгерген	
Материал мазмұнының логикалығы және толықтығы	Материалды беруде кейбір дәлелсіздіктер жіберілген.	Материалды беруде логикалық тұрғыдан қателер жіберілген, материал толығымен ашылмаған	Материалды беруде логика сақталмаған

Алгебра және анализ бастамаларының жазба жұмысын рәсімдеу

Емтихан жұмысын рәсімдеуде емтихан тапсырмаларын орындау барысында келесі талаптар сақталуы тиіс:

- есептің шығарылуының дұрыстығы;
- есептің шығарылуының негізделуі;
- есептің шығарылуының толықтығы;
- есептің шығарылуының тиімділігі;
- емле ережесінің сақталуы.

Суреттер, кестелер, графиктер және т.б. қарындашпен салынады.

Қазақстан тарихы пәнінен ауызша емтихан билеттер арқылы жүргізіледі. Билет саны – 25. Әр билет 3 сұрақтан тұрады, оның ішінде 2 сұрақ Ежелгі Қазақстан тарихынан бастап бүгінгі күнге дейінгі негізгі тарихи оқиғалар мен кезеңдердің теориялық материалдарынан тұрады.

Емтихан билеттерінің құрылымы мен мазмұнын қарастырамыз:

1-сұрақ ежелгі және орта ғасырдағы Қазақстан тарихы материалдарын;

2-сұрақ жаңа және қазіргі замандағы Қазақстан тарихы курсын;

3-сұрақ практикалық сипаттағы тапсырмаларды (тарихи карталар, термин сөздермен жұмыстар, тұлғаларға тарихи сипаттама т.б.) қамтиды (21-кесте).

21-кесте – Емтихан билеттерінің құрылымы мен мазмұны

	Сұрақтар саны	Сұрақ бойынша ең жоғарғы балл	Жауап түрі
1 сұрақ Ежелгі немесе ортағасырлардағы Қазақстан тарихынан	1	10	Ауызша
2 сұрақ Жаңа немесе қазіргі замандағы Қазақстан тарихынан	1	10	Ауызша
3 сұрақ Практикалық сипаттағы тапсырмалар	1	10	Ауызша, жазбаша
Барлығы	3	30	

Әрқайсысы ең жоғары 10 балмен бағаланатын 1 және 2 сұрақтарды бағалауға қойылатын талаптар:

- базалық деңгейдегі жауапқа 1-6 балл;
- жоғары деңгейдегі жауапқа 7-10 балл.

Базалық деңгей:

- Қазақстан тарихындағы негізгі фактілерді, құбылыстар мен процестерді әлемдік тарихтың құрамдас бөлігі ретінде қарастыра білуі, тарихи оқиғаларды уақыт шеңберімен баяндай алуы.

Жоғары деңгей:

- тарихи білімдерін теориялық, фактологиялық, хронологиялық, картографиялық қосымша деректер арқылы және тарихи тұлғаның қоғамдық саяси қызметі мен ұлт тарихында алатын орнын салыстырмалы талдауы негізінде себеп-салдарлық байланыстарды анықтау, жағдаяттарды талдау;

- жинақтау, бағалау негізінде ой қорытынды жасау.

Тарихи карталармен; тірек-сызбалармен; хронологиялық тізбектермен; тарихи тұлғаларды сипаттау; иллюстративтік материалдарды талдау жұмыстарын жүргізу кезінде билеттің 3-ші сұрағын ең жоғары 10 ұпаймен бағалауға қойылатын мынадай талаптар ұсынылады.

Осыған сәйкес бағалау өлшемдері:

- Қазақстан тарихындағы негізгі фактілерді, құбылыстар мен үдерістерді тарихи карта арқылы көрсету;

- тарихи фактілерді, құбылыстар мен үдерістерді тірек-сызбаларға түсіру, хронологиялық тізбек құру;

- тарихи тұлғаның қоғамдық саяси қызметі мен ұлт тарихында алатын орын бағамдау;

- иллюстративті материалдар арқылы оқиға желісін баяндау (22-кесте).

22-кесте – Бағалау өлшемдері

№	Өлшемдер	Балдары
1	Жалпы білім деңгейі	1
2	Нақты проблеманы білу және тарихи дереккөздерін пайдалану	5
3	Логикалық және талдамалық ойлау, құрастыруы және баяндау стилі	2
4	Тарихи материалды ашу жөніндегі дағдылар	1
5	Сындарлы қорытынды жасау және ой қорыту қабілеті	1

Ескерту: Билеттің әрбір 3 сұрағына жауап 10 (он) балмен бағаланады. Жалпы алғанда, 3 сұрақтың ең жоғары жиынтық балы 30 балды құрайды.

Сұрақтарға жауап беру барысында жинақтаған балды бес баллдық бағалау жүйесіне ауыстыру өлшемі (23-кесте).

23-кесте – Есептеу шкаласы

Бағалудың бес балдық жүйесі бойынша баға	«2»	«3»	«4»	«5»
Жалпы бал	0-4	5–16	17–24	25–30

Емтихан жұмысының ұзақтығы сыныптағы оқушы санына (параллелдердегі) байланысты. Мектеп бітірушіге емтихан билетін алғаннан кейін 20 минут уақыт дайындыққа беріледі.

Емтиханда заманауи техникалық құралдар мен құрылғыларды қолдануға тыйым салынады. Барлық қосымша қажетті материалдарды (карталар, сызбалар, кестелер және т.б.) мұғалім дайындайды [21].

Мазмұны

Кіріспе	3
1 Экстернат формасындағы оқытудың нормативтік құқықтық негіздері	6
2 Негізгі және жалпы орта білім беру ұйымдарында экстернаттық оқытудың ерекшеліктері	24
3 Экстернат формасындағы оқытуды ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсыныстар	35
Пайдаланылған әдебиеттер тізімі	41
Қосымша	43

Введение

Одним из основных аспектов в жизни человека является образование. Получение образования и квалификации возможно только в ходе устойчивого развития. Современная школа должна создать возможность обучающимся способствовать осуществлению замыслов для проявления себя в обществе, самовоспитания.

Одним из видов обучения является самообразование или экстернат. Такая форма обучения до настоящего времени являлась менее распространенным и популярным, но в настоящее время имеет широкое распространение.

В соответствии с законом Республики Казахстан «Об образовании» граждане имеют право на выбор формы получения образования. С учетом своих потребностей и возможностей они могут осваивать общеобразовательные программы и в форме экстерната [1].

В настоящее время образовательная деятельность в форме экстерната регламентирована рядом законодательных актов:

– Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 5 октября 2018 года № 540 «Об утверждении Правил обучения в форме экстерната»;

– Перечень необходимых документов согласно приказу Министра образования и науки Республики Казахстан от 8 апреля 2015 года № 179 «Об утверждении стандартов государственных услуг в сфере среднего образования, оказываемых местными исполнительными органами»;

– Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 29 августа 2016 года № 531 «Об утверждении формы документов строгой отчетности, используемых организациями образования в образовательной деятельности»;

– Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 28 января 2015 года №39 «Об утверждении видов и форм документов об образовании государственного образца и Правила их выдачи» с изменениями, внесенными на 27.09.2018 №499;

– Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 21 января 2016 года № 52, «Об утверждении критериев оценки знаний обучающихся» с изменениями, внесенными на 16.05.2018 №210;

– «Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 9 апреля 2015 года № 186 «Об утверждении стандартов государственных услуг, оказываемых в сфере высшего и послевузовского образования» с изменениями, внесенными на 11.01.2018 №11 [2-7].

Экстернат – одна из форм обучения, при которой обучающийся без регулярного посещения занятий самостоятельно изучает учебные дисциплины соответствующей образовательной программы [2].

Обучение в форме экстерната имеет свои преимущества:

– ученик освобождается от посещения уроков или занятий; он может совмещать учебу и другие дополнительные занятия;

- проходит учебную программу за минимальное, возможное время;
- полная самостоятельность;
- индивидуальный режим, т.е. для ученика устанавливается отдельный график обучения и индивидуальный план сдачи экзаменов.

В последние годы экстернат является одним из динамично развивающихся видов получения образования.

По данным полученным из регионов в республике в 2018-2019 учебном году обучение в форме экстерната организовано в 98 школах (Приложение 1, 2).

В 2018-2019 учебном году обучение в форме экстерната обучаются 393 учащихся (Таблица 1).

Таблица 1 – Контингент экстернов по республике

Акмолинская	Актюбинская	Алматинская	Атырауская	ВКО	Жамбылская	ЗКО	Карагандинская	Кызылординская	Костанайская	Мангыстауская	Павлодарская	СКО	Туркестанская	Астана	Алматы	Шымкент
6	22	2	7	2	2	18	2	2	1	1	73	4	2	168	41	10

Из таблицы 1 видим по количеству учащихся на первом месте находится г.Астана, на втором месте – Павлодарская область, на третьем месте – г.Алматы.

Из 393 учащихся 127 обучаются в школах с казахским языком обучения, 266 – в школах с русским языком обучения. Они обучаются с 5 по 11 класс (Таблица 2).

Таблица 2 – Контингент экстернов по классам

5 класс	6 класс	7 класс	8 класс	9 класс	10 класс	11 класс
10	9	14	19	44	67	240

Из таблицы 2 видим, что наибольшее количество учащихся приходится на 11 класс.

117 обучающихся, имеют заключение врачебно-консультационной комиссии о состоянии здоровья; 239 обучающихся это дети граждан Республики Казахстан, временно проживающим за рубежом; 37 обучаются в форме экстерната по другим причинам. Среди них есть учащиеся, которые обучались на «5».

Экстернатная форма как вид получения обучающимися общего образования дает возможность глубже заниматься творчеством найти время заниматься научными исследованиями спортом позволяет мобилизовать силы и подготовиться к поступлению в высшее учебные заведения.

Одной из задач предлагаемых методических рекомендаций является ознакомление учителей школ, руководителей организации образования, специалистов районных и областных управления образования с нормативными правовыми основами обучения в форме экстерната, как одной из форм организации учебного процесса.

Приказом Министра образования и науки Республики Казахстан от 5 октября 2018 года №540 внесены изменения и дополнения в «Правила обучения в форме экстерната», утвержденных Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 22 января 2016 года № 61.

В связи с этим были доработаны «Методические рекомендаций по организации обучения в форме экстерната для организации основного и общего среднего образования», разработанные в 2017 году НАО им. И.Алтынсарина.

1. Нормативные правовые основы обучения в форме экстерната

Право на получение образования – это конституционное право каждого гражданина Республики Казахстан. В соответствии с законами нашей страны, каждый ребенок не только имеет право на получение образования, но и может решить, каким образом он его будет получать. Одним из приоритетных направлений модернизации образования также является формирование новых моделей организации учебной деятельности, учитывающей вариативность и индивидуальность общего образования.

Экстернатное обучение в Республике Казахстан реализуется в соответствии со статьей 27 Закона Республики Казахстан «Об образовании»:

в зависимости от содержания образовательных программ с учетом потребностей и возможностей личности, создания условий доступности получения каждого уровня образования обучение осуществляется в форме очного, вечернего, заочного, экстерната и дистанционной форме обучения для лиц (детей) с особыми образовательными потребностями [1].

Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 5 октября 2018 года № 540 с дополнения и изменения утверждены «Правила обучения в форме экстерната» (далее – Правила), разработанные в соответствии с подпунктом 46-10 статьи 5 Закона Республики Казахстан «Об образовании» от 27 июля 2007 года [2].

Рассмотрим изменения и дополнения, внесенные в Правила в новой редакции.

1. Правила определяют порядок обучения в форме экстерната в организациях основного среднего, общего среднего, высшего и (или) послевузовского образования (далее – организации образования). В предыдущей редакции Правил определялся порядок обучения в форме экстерната в организациях среднего образования.

Следовательно, обучение в форме экстерната будет осуществляются и на уровне высшего и (или) послевузовского образования.

2. Дополнен второй пункт. Это дополнение дано в виде сравнительной таблицы (Таблица 3).

Таблица 3 – Сравнительная таблица понятий

2016 год	2018 год
	консультация – форма работы, определяемая организацией образования с экстернами
экстерн - лицо, не имеющее возможности обучаться в организациях среднего образования по состоянию здоровья и/или временно проживающее за рубежом	экстерн - лицо, не имеющее возможности обучаться в организациях образования по состоянию здоровья и (или) временно проживающее за рубежом, а также самостоятельно освоившее учебные

	дисциплины соответствующей образовательной программы
--	--

Соответственно второму пункту:

- в организациях образования для учащихся обучающихся в форме экстерната организовываются консультации;

- каждый имеет право на получение образования в форме экстерната.

3. Обучение в организациях образования в форме экстерната предусматривает освоение обучающимися соответствующих образовательных программ самостоятельно или с использованием дистанционных технологий обучения. В предыдущей редакции дистанционное обучение предусматривалось для детей граждан Республики Казахстан, временно проживающих за рубежом.

4. В новой редакции Правил расширена категория обучающихся, которые могут обучаться в форме экстерната (Таблица 4).

Таблица 4 – Категории учеников при экстернатной форме обучения

2016 год	2018 год
Обучение в форме экстерната предоставляется следующим категориям: обучающемуся, имеющему заключение врачебно-консультационной комиссии о состоянии здоровья; для детей граждан Республики Казахстан, временно проживающих за рубежом.	Обучение в форме экстерната предоставляется: в организациях основного среднего, общего среднего образования: 1) обучающимся, имеющим заключение врачебно-консультационной комиссии о состоянии здоровья; 2) обучающимся, детям граждан Республики Казахстан, временно проживающим за рубежом; 3) обучающимся, имеющим оценки "4" и "5" по всем изученным предметам на протяжении всего периода обучения; в организациях высшего и (или) послевузовского образования: 1) обучающимся с особыми образовательными потребностями и инвалидам, которые по состоянию здоровья в течение длительного времени не имеют возможности посещать учебные занятия; 2) обучающимся при условии успеваемости за предыдущие

	<p>периоды обучения не ниже, чем на "хорошо" и "отлично" со средним баллом 4,5 и выше;</p> <p>3) обучающимся очной формы обучения, находящимся на обучении за рубежом до одного года, за исключением обладателей международной стипендии "Болашак".</p>
--	---

А именно,

- в форме экстерната могут обучаться учащиеся, имеющим оценки "4" и "5" по всем изученным предметам на протяжении всего периода обучения;

- обучение в форме экстерната предоставляется в организациях основного среднего, общего среднего образования, высшего и (или) послевузовского образования.

5. Правила дополнена новыми (5-7) пунктами (таблица 5).

Таблица 5 – О допуске учащихся и периоде обучения в форме экстерната

2016 год	2018 год
	<p>5. В организациях основного среднего, общего среднего образования освоение общеобразовательных учебных программ основного среднего, общего среднего образования в форме экстерната допускается для:</p> <p>1) обучающихся, указанных в подпунктах 1) и 2) пункта 4 настоящих Правил, за один класс в течение одного учебного года;</p> <p>2) обучающихся, указанных в подпункте 3) пункта 4 настоящих Правил, за один или два класса в течение одного учебного года.</p>
	<p>6. Обучающимся с особыми образовательными потребностями и инвалидам обучение в форме экстерната предоставляется на весь период обучения.</p>
	<p>7. Обучающимся второго и старших курсов, успевающих на "отлично" обучение в организациях высшего и (или) послевузовского образования в форме экстерната предоставляется на один академический период, но не более чем на один учебный год.</p>

Получение образования в форме экстерната осуществляется в пределах общеобразовательных программ основного среднего и общего среднего образования, разработанных в соответствии с Государственным общеобязательным стандартом общего среднего образования, утвержденным приказом Министра образования и науки Республики Казахстан от 31 октября 2018 года № 604 «Об утверждении государственных общеобязательных стандартов образования всех уровней образования» [8].

В соответствии с подпунктом 25-7) пункта 2 статьи 6 Закона Республики Казахстан от 27 июля 2007 года № 319-III «Об образовании» местный исполнительный орган области выдает разрешение на обучение в форме экстерната в организациях основного среднего, общего среднего образования, а также в организациях образования, реализующих специализированные и специальные общеобразовательные учебные программы.

Для своевременного освоения обучающимися учебных программ в организациях основного среднего, общего среднего образования заявление для получения разрешения на обучение в форме экстерната подается:

1) обучающимися, указанными в подпункте 1) пункта 4 настоящих Правил, со дня получения заключения врачебно-консультационной комиссии о состоянии здоровья;

2) обучающимися, указанными в подпункте 2) пункта 4 настоящих Правил, не позднее двадцати календарных дней до наступления дня их выезда;

3) обучающимися, указанными в подпункте 3) пункта 4 настоящих Правил, не позднее двадцати календарных дней до начала текущего учебного года.

Прием заявлений и выдача разрешения на обучение в форме экстерната, перечень необходимых документов оформляется согласно приказу Министра образования и науки Республики Казахстан от 8 апреля 2015 года № 179 «Об утверждении стандартов государственных услуг в сфере среднего образования, оказываемых местными исполнительными органами» [3].

Для обучения в форме экстерната организация основного среднего, общего среднего образования составляет индивидуальную учебную программу и график консультаций в соответствии с рабочим учебным планом на текущий учебный год с учетом состояния здоровья обучающегося и итогов промежуточной, итоговой аттестаций.

Аттестация экстернов проводится в соответствии с Типовыми правилами проведения текущего контроля успеваемости, промежуточной и итоговой аттестации обучающихся, утвержденными приказом Министра образования и науки Республики Казахстан от 18 марта 2008 года № 125 (зарегистрирован в Реестре государственной регистрации нормативных правовых актов под № 5191).

Решение о допуске к промежуточной, итоговой аттестации экстернов организаций основного среднего, общего среднего образования принимается педагогическим советом организации образования. Приказ о допуске к итоговой аттестации экстернов издается не позднее 10 мая текущего учебного

года руководителем организации основного среднего, общего среднего образования.

Форма и сроки промежуточной, итоговой аттестации экстернов устанавливаются руководителем организации образования.

Консультации и промежуточные аттестации проводятся с января по апрель текущего учебного года по графику, утвержденному приказом руководителя организации основного среднего, общего среднего образования.

Экстерны организаций основного среднего, общего среднего образования, не прошедшие промежуточную и (или) итоговую аттестацию, оставляются на повторный год обучения, осуществляемое не в форме экстерната.

Результаты промежуточной и итоговой аттестации экстернов оформляются протоколом с пометкой "Экстернат" и подписываются членами экзаменационной комиссии и утверждаются руководителем организации образования.

К протоколам прилагаются письменные материалы результатов прохождения промежуточной и итоговой аттестации.

Экстернам, прошедшим промежуточную аттестацию, выдается документ установленного образца с итоговыми оценками и пометкой об окончании обучения в форме экстерната по соответствующим образовательным программам.

Экстернам, прошедшим итоговую государственную аттестацию, выдается документ государственного образца об уровне (ступени) образования согласно приказу Министра образования и науки Республики Казахстан от 28 января 2015 года № 39 «Об утверждении видов и форм документов об образовании государственного образца и Правила их выдачи» [5].

В организациях основного среднего, общего среднего образования аттестация по самопознанию, физической культуре, технологии, начальной военной подготовке, музыке, черчению не проводится, а в документе об образовании производится запись "не изучалась" (-ось).

Экстерны организаций основного среднего, общего среднего образования, не прошедшие промежуточную и (или) итоговую аттестацию, оставляются на повторный год обучения, осуществляемое не в форме экстерната.

Выдача разрешения на обучение в форме экстерната в организациях основного среднего, общего среднего образования является государственной услугой. Государственная услуга реализуется в соответствии приказа Министра образования и науки Республики Казахстан от 8 апреля 2015 года № 179 «Об утверждении стандартов государственных услуг в сфере среднего образования, оказываемых местными исполнительными органами» и учебными программами, также данный вид услуги реализуют местные исполнительные органы городов Астана, Алматы и Шымкент, районов и городов областного значения. Прием заявления на обучение в форме

экстерната и выдача результатов оказания государственной услуги выполняются через государственные учреждения «Центр обслуживания населения» (ЦОН).

Перечень документов, необходимых для оказания государственной услуги:

1) заявление родителей или законных представителей обучающегося (Приложение 3);

2) копия свидетельства о рождении или паспорта обучающегося;

3) врачебное профессионально-консультационное заключение, форма № 086/е, утвержденное приказом исполняющего обязанности Министра здравоохранения Республики Казахстан, зарегистрированное в реестре государственной регистрации от 23 ноября 2010 года № 907 «Об утверждении форм первичной медицинской документации организаций здравоохранения»;

4) электронная копия справки о временном проживании за рубежом родителей обучающегося или лиц, их заменяющих, в случае выезда обучающегося с родителями или лиц их заменяющих за рубеж;

5) электронная копия документа на имя услугополучателя, подтверждающий его обучение за рубежом, в случае выезда обучающегося за рубеж без сопровождения родителей или лиц их заменяющих;

6) фотографии размером 3x4 см в количестве 2 шт.;

7) заключение педагого-медико-психологической комиссии (при наличии) [2].

Кроме того, услугополучателю выдается расписка о приеме документов по форме согласно стандарту государственной услуги.

После принятия заявления в определенный период времени местный исполнительный орган выдает выписку из приказа о выдаче разрешения на обучение в форме экстерната в организациях основного среднего, общего среднего образования (Приложение 4) [3].

На основе данного приказа обучающегося должны принять в организацию образования (экстернатной формы) города (района).

В случае отсутствия полного пакета документов, местный исполнительный орган не принимает документы и дает об этом расписку (Приложение 5).

Настоящий государственный общеобязательный стандарт общего среднего образования разработан в соответствии со статьей 56 Закона Республики Казахстан от 27 июля 2007 года «Об образовании» и определяет требования к уровню подготовки, содержанию образования, максимальному объему учебной нагрузки обучающихся и воспитанников.

Стандарт является основой для разработки:

- учебных программ по учебным предметам общего среднего образования;

- учебников и учебно-методических комплексов по учебным предметам;

- критериев для оценивания учебных достижений обучающихся по учебным предметам;

- систем управления, обеспечивающих достижение ожидаемых результатов обучения, и воспитания в организациях образования;
- контрольно-измерительных материалов для выпускных экзаменов в организациях общего среднего образования и для организации приема в высшие учебные заведения [8].

Для экстернов, получающих образование в форме экстерната, обучение ведется в соответствии с учебными программами по учебным предметам основного среднего и общего среднего образования, утвержденными приказом Министра образования и науки Республики Казахстан от 3 апреля 2013 года № 115 «Об утверждении типовых учебных программ по общеобразовательным предметам, курсам по выбору и факультативам для общеобразовательных организаций».

Экстерны в школьной библиотеке пользуются учебными изданиями и учебниками, утвержденными приказом Министра образования и науки Республики Казахстан «О внесении дополнений в приказ и.о. Министра образования и науки Республики Казахстан от 27 сентября 2013 года №400 «Об утверждении перечня учебников, учебно-методических комплексов, пособий и другой дополнительной литературы, в том числе на электронных носителях» №372 от 24 июля 2018 года.

В школе составляется список обучающихся и регистрируют в журнале для регистрации экстернов экстернатной формы обучения по классам и обучающихся делят на группы (Приложение 6).

Составляется план работы экстернатной формы обучения на текущий учебный год, обсуждается на педагогическом совете и утверждается директором школы.

В соответствии с планом работы на год проводятся отдельные педагогические советы по экстернату и заседания методических объединений, которые оформляются протоколами.

В начале ноября экстернов делят на группы, определяют время приезда сдающих промежуточную аттестацию и составляют график консультаций и экзаменов.

Промежуточная и итоговая аттестация экстернов реализуется на основе приложения к приказу Министра образования и науки Республики Казахстан от 16 ноября 2016 года № 660 «Типовые правила проведения текущего контроля успеваемости, промежуточной и итоговой аттестации обучающихся в организациях образования, реализующих общеобразовательные учебные программы начального, основного среднего, общего среднего образования» [9].

Промежуточная аттестация для экстернов 5-8 классов основной средней школы и для экстернов 10 класса общей средней школы проводятся до конца учебного года (апрель-май). Перечень учебных предметов (не более двух), формы и сроки проведения промежуточной аттестации устанавливаются решением педагогического совета школы.

Обучающиеся имеющие неудовлетворительные итоговые оценки по одному или двум предметам, подлежат повторной промежуточной аттестации по этим предметам. На период летних каникул данным обучающимся даются учебные задания по соответствующим предметам

Повторная промежуточная аттестация проводится не ранее 3-х недель после завершения учебного года. В случае получения при повторной аттестации неудовлетворительных итоговых оценок, обучающиеся оставляются на повторное обучение.

Из класса в следующий класс переводятся обучающиеся, имеющие годовые и итоговые оценки «3», «4», «5» по всем учебным предметам.

Экстерны оканчивающие основную среднюю и общую среднюю школы проходят итоговую аттестацию в соответствии 3 раздела «Порядок проведения итоговой аттестации обучающихся» приказа №660 от 16 ноября 2016 года Министра образования и науки Республики Казахстан.

В целях организованного завершения учебного года проводится заседание педагогического совета школы и решения оформляются протоколом.

Приказы об освобождении обучающихся от итоговой аттестации по состоянию здоровья издаются на основании следующих документов:

заклучения врачебно-консультационной комиссии согласно форме № 035-1/е, утвержденной приказом исполняющего обязанности Министра здравоохранения Республики Казахстан от 23 ноября 2010 года № 907 «Об утверждении форм первичной медицинской документации организаций здравоохранения», для категории обучающихся указанных в подпункте 1) и 2) пункта 30 настоящих Правил.

На педагогическом совете школы на основании заключения врачебно-консультационной комиссии принимается решение об освобождении обучающегося от итоговой аттестации и решение оформляется протоколом.

Результаты итоговой аттестации обучающихся оформляются протоколом согласно приложения 1 к приказу Министра образования и науки Республики Казахстан от 16 ноября 2016 года № 660 «Типовые правила проведения текущего контроля успеваемости, промежуточной и итоговой аттестации обучающихся в организациях образования, реализующих общеобразовательные учебные программы начального, основного среднего, общего среднего образования» (Приложение 7). Также перевод баллов за тестовые задания итоговой аттестации экстернов оканчивающих школу реализуется в соответствии приложения 2 настоящих правил.

В целях проверки достоверности и правильности выставленных оценок приказом школы создается комиссия, решения оформляются протоколом.

Организации образования экстернатной формы обучения регистрируют документы строгой отчетности в соответствии с приказом Министра образования и науки от 29 августа 2016 года № 531 «Об утверждении формы документов строгой отчетности, используемых организациями образования в образовательной деятельности». В экстернатной форме нет отдельной книги учета и выдачи документов строгой отчетности, так как регистрируются

в книге выдачи документов строгой отчетности закрепленной школы (Приложение 8) [4].

Примечание: Аналогичный электронный вариант Книги учета и выдачи аттестатов об общем среднем образовании используется наравне с бумажным вариантом [4].

Основанием для выдачи обучающимся, прошедшим итоговую аттестацию, аттестата об основном среднем образовании, аттестата об общем среднем образовании является решение соответствующей (экзаменационной, квалификационной, аттестационной) комиссии. Ниже приводим образцы документов утвержденных Приказом Министра образования и науки Республики Казахстан от 14 марта 2017 года о внесении изменений в приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 28 января 2015 года №39 «Об утверждении видов и форм документов об образовании государственного образца и Правила их выдачи [5] (рисунки 1 и 2) .

<p>Негізгі орта білім туралы АТТЕСТАТ НОБ № _____ Осы аттестат</p> <hr/> <p>(тегі, аты, әкесінің аты) (болған жағдайда) _____бе</p> <p>рiлдi Ол _____ жылы</p> <hr/> <p>_____</p> <hr/> <p>(білім беру ұйымының толық атауы)</p> <hr/> <p>бітірді және негізгі орта білімнің жалпы білім беретін оқу бағдарламасын меңгерді Директор _____ / _____ / Директордың орынбасары _____ / _____ / Сынып жетекшісі _____ / _____ / М.О. _____ жылғы " ____ " _____ берілді Елді мекен _____ Тіркеу нөмірі № _____</p>	<p>АТТЕСТАТ Об основном среднем образовании НОБ № _____ Настоящий аттестат выдан</p> <hr/> <p>_____</p> <p>(фамилия, имя, отчество) (при его наличии) в том, что он (-а) в _____ году</p> <hr/> <p>_____</p> <p>окончил (а)</p> <hr/> <p>_____</p> <p>(полное наименование организации образования)и освоил (-а) _____</p> <p>общеобразовательную учебную программу основного среднего образования Директор _____ / _____ / Заместитель директора _____ / _____ / Классный руководитель _____ / _____ / М.П. Выдан " ____ " _____ года Населенный пункт</p>
--	---

	_____ Регистрационный номер № _____
--	---

Рисунок 1. Аттестат об основном среднем образовании

Жалпы орта білім туралы АТТЕСТАТ ЖОБ № _____ Осы аттестат _____ _____ (тегі, аты, әкесінің аты) (болған жағдайда) _____ _____ берілді. ол _____ жылы _____ _____ (білім беру ұйымының толық атауы) бітірді және жалпы орта білімнің жалпы білім беретін оқу бағдарламасын меңгерді. Директор _____ / _____ / Директордың орынбасары _____ / _____ / Сынып жетекшісі _____ / _____ / М.О. _____ жылғы " ____ " _____ берілді. Елді мекен _____ Тіркеу нөмірі № _____	АТТЕСТАТ об общем среднем образовании ЖОБ № _____ Настоящий аттестат выдан _____ _____ (фамилия, имя, отчество) (при его наличии) _____ в том, что он (-а) в _____ году окончил (-а) _____ _____ (полное наименование организации образования) и освоил (-а) _____ общеобразовательную учебную программу общего среднего образования. Директор _____ / _____ / Заместитель директора _____ / _____ / Классный руководитель _____ / _____ / М.П. Выдан " ____ " _____ года Населенный пункт _____ Регистрационный номер № _____
---	---

Рисунок 2. Аттестат об общем среднем образовании

В случае, когда учащиеся, выезжающие на обучение за рубеж, не имеют возможности (по уважительным причинам) сдавать итоговую аттестацию в сроки, установленные решением педагогического совета школы, родители или

законные представители экстернов пишут заявление на имя руководителя областного, городов управления (городского, районного отдела) образования о переносе сроков сдачи экзаменов.

На основании приказа Управления образования протокольным решением педагогического совета обратившимся с заявлением экстернам предоставляется возможность сдать итоговую аттестацию.

Кроме того, в Казахстане действует несколько видов программы обмена учащимися старших классов, в частности:

- программа международного образования Казахстанско-Американского межправительственного сотрудничества АСПРЯЛ/АКСЕЛС;

- FLEX («The Future Leaders Exchange Program», «Программа обмена будущих лидеров»).

- Программа полностью финансируется правительством США через Государственный департамент США, поэтому, выезжающие на обучение за рубеж по программе обмена учащимися старших классов, согласно приложению 2 приказа Министра образования и науки Республики Казахстан «Об утверждении стандартов государственных услуг, оказываемых местными исполнительными органами в сфере образования» от 8 апреля 2015 года № 179:

если обучающийся без сопровождения родителей или лиц их заменяющих выезжает за границу, то на основании документа получателя услуги, подтверждающего обучение за рубежом, имеет право на получение образования в форме экстерната.

В соответствии с указанным приказом в 2016-2017 учебном году по международной программе АСПРЯЛ/АКСЕЛС несколько обучающихся Северо-Казахстанской области обучаются в экстернатной форме.

Для обучения в экстернатной форме обучающийся по международной программе обмена старшеклассниками на основании справки-приглашения страны обучения родитель или юридическое лицо подает заявление и представляет необходимые документы в центр обслуживания населения.

Выпускники 11 класса, выезжавшие на учебу за рубеж по линии международного обмена обучающимися и окончившие там образовательные учреждения, итоговую аттестацию за 11 класс проходят в школах Республики Казахстан. После прохождения итоговой аттестации им выдается аттестат об общем среднем образовании, утвержденный приказом № 39, с учетом отметок по предметам, изучавшимся за рубежом, годовых и итоговых оценок, полученных в предыдущих классах в школах Республики Казахстан.

Подготовку экзаменационных материалов для выпускников 11 класса, выезжающих на учебу за рубеж по линии международного обмена обучающимися осуществляет школа.

Оплата труда учителей работающих в экстернатной форме обучения реализуется в соответствии с Постановлением Правительства Республики Казахстан от 31 декабря 2015 года № 1139 «О системе оплаты труда гражданских служащих, работников организаций, содержащихся за счет средств государственного бюджета, работников казенных предприятий».

Для стимулирования труда педагогов школы, принимавших экзамены экстернов во время трудового отпуска, готовится служебная записка на имя директора школы с целью предоставления дополнительных выходных.

На основании служебной записки директор издает приказ о предоставлении дополнительных выходных дней учителям-предметникам.

Изучение зарубежного опыта обучения показывает, что экстернат является одной из форм получения образования.

1. Россия

Изменения, которые происходят в связи с интеграцией России в мировое экономическое пространство, обуславливают востребованность современно образованных, нравственных, предприимчивых людей. Экстернат как форма получения общего образования предоставляет обучающимся возможность высвободить время для углубленных занятий творчеством, спортом, научными исследованиями, сосредоточить усилия на подготовке в высшие учебные заведения.

В соответствии с статьей 10 Закона Российской Федерации «Об образовании», «Типовым положением об общеобразовательном учреждении», утвержденным Правительством Российской Федерации от 19 марта 2001 года №196, граждане Российской Федерации имеют право на выбор формы освоения образовательных программ в общеобразовательном учреждении.

Документом, определяющим порядок получения общего образования в форме экстерната, является «Положение о получении общего образования в форме экстерната», утвержденное приказом Министерства образования Российской Федерации от 23 июня 2000 года №1884, и приказ от 17 апреля 2001 года №1728 «О внесении изменений и дополнений в приказ Министерства образования Российской Федерации от 23 июня 2000 года №1884».

Согласно Положению о получении общего образования в форме экстерната, обучающийся самостоятельно осваивает учебные программы, в общеобразовательное учреждение обращается только для прохождения промежуточной и итоговой аттестации по установленному графику. Также экстернат является бесплатной формой обучения [10].

Перейдя на экстернатную форму образования, экстерны каждой параллели распределяются по группам (численность до 25 человек), которые в свою очередь объединены в аттестационные потоки. Для групп экстернов составляется расписание консультаций и экзаменов промежуточной аттестации на первое и второе полугодия. Порядок, форма и сроки промежуточной аттестации устанавливаются самой организацией образования. Промежуточная аттестация может проводиться в форме устных экзаменов, письменных работ, зачетов, защиты рефератов и творческих работ, проектных работ, тестирования [10].

Прием документов от экстернов для прохождения промежуточной аттестации заканчивается 1 марта, за три месяца до начала итоговой аттестации. Экзамены проводятся для учащихся с 1 по 11 класс.

Промежуточная и государственная (итоговая) аттестация организовываются в соответствии с Положением о проведении государственной (итоговой) аттестации (приказ Министерства образования РФ от 23.06.2000 г. № 1884). На промежуточную аттестацию выносятся не более 12 предметов базисного учебного плана. В связи с тем, что выпускники 9 и 11 классов не должны сдавать более 12 экзаменов на промежуточной аттестации, экстерны, пожелавшие окончить за один год 7, 8, 9 классы или 10, 11 классы, аттестовываются за курс 7-8-9 или 10-11 классов [11].

Изучается социальный заказ экстернов и их родителей и промежуточная аттестация в выпускных классах организовывается учитывая их заказ.

Для экстернов 10 - 11 класса промежуточная аттестация продолжается до 30 апреля. Государственная (итоговая) аттестация проводится один раз в год, в сроки, установленные Министерством образования Российской Федерации.

Права экстернов России:

1. Экстерн имеет право на консультации по каждому предмету. Длительность консультации может составлять от 15 минут до 2 часов в год.

2. Экстерн имеет право посещать практические и лабораторные занятия для получения практических навыков.

3. Учащемуся обязаны предоставить справочную и учебную литературу как в школьной библиотеке.

4. Экстерн имеет право принимать участие в олимпиадах и конкурсах. Также для обучения на экстернатной основе будущие экстерны или их законные представители должны учитывать следующее:

- в первую очередь необходимо ознакомиться со списком, в котором перечислены экстернаты Москвы или другого города по выбору;

- обсудить с директором школы возможность обучения экстерном;

- написать заявление по определенной форме;

- предоставить необходимые документы;

- составить и утвердить индивидуальный график обучения;

- получить учебники и учебно-методические пособия, материалы [11].

В Российской Федерации оказываются следующие услуги экстернатной формы:

Школы-экстернаты. Специальные образовательные учреждения, в которых подростки сдают ряд программных предметов за 4 месяца. Например, первые две недели ученики слушают лекции по курсу химии, а затем сразу же сдают зачёт. Оставшиеся полгода старшеклассники лишь числятся в школе и спокойно готовятся к экзаменам. Большинство родителей выпускников считают этот вариант идеальным [12].

Экстернат в собственной школе. Обучающийся должен освоить все предметы самостоятельно, прийти в школу и сдать экзамен в установленное время.

Частичный экстернат. Название говорит само за себя: это тот же самый экстернат, но брать под свою ответственность можно не все предметы. Нельзя изучать самостоятельно те дисциплины, по которым выпускник сдаёт ЕГЭ

(однако если ваш ребёнок отличник и занимается индивидуально с преподавателем, то договориться можно), а также физкультуру. На самом деле введён он не во всех школах, и на каждом педсовете по итогам года администрация решает, будет такая форма обучения в следующем году или нет.

Собственно, и проблемы тех, кто на частичном экстернате, почти те же, что и у тех, кто на полном. Уроки по некоторым предметам ученик посещает, пишет контрольные работы и отвечает домашнее задание наравне со всеми. И в то же время, предоставленного кусочка воли может быть достаточно, чтобы старшеклассник сдавал все экстернатные предметы в конце мая, вместо запланированной середины декабря [12].

Школы экстернаты должны иметь хорошо оснащенные учебные кабинеты и библиотеку с достаточным фондом учебников по всем предметам. Своевременно выявлять и устранять недостатки процесса аттестации учащихся, позволяет система информационно-аналитического обеспечения. Социологи экстерната систематизируют результаты экзаменов, выясняют причины пропусков, что повышает эффективность процесса в целом.

Работу с родителями проводят, директор школы и заместитель директора по экстернату, специалисты экстерната. При поступлении родителей и учащихся инструктируют об особенностях экстернатной формы образования директор школы и заместитель директора по экстернату на приеме и родительских собраниях. Социологи экстерната контролируют выполнение графиков сдачи экзаменов и успеваемость экстернов. Именно они сообщают родителям о неуспевающих и пропустивших экзамены учащихся.

Экстернат осуществляется на основании заявления, заявление подает один из родителей или законный представитель учащегося.

1. Заявление на имя директора школы.

2. Личное дело (табель с итоговыми оценками за предыдущие классы, подписанный родителем, классным руководителем, директором школы и с печатью организации образования; учащиеся, выпущенные из колледжа – академическую справку, документ об основном среднем образовании).

3. Копия свидетельства о рождении или паспорта обучающегося;

4. Фотографии 3х4.

5. Медицинская справка.

Вместе с тем, в системе экстерната существует порядок оформления документов в школах, обучающихся на экстернатной основе:

- делопроизводство по форме экстерната ведется отдельно;
- на протоколах промежуточной и итоговой аттестации ставится отметка «экстернат»;

- если по какой-то причине ученик, обучающийся в общеобразовательной школе, прошел промежуточную аттестацию по предмету в форме экстерната, об этом оформляется отдельный протокол;

- в этом случае справка обучающегося о промежуточной аттестации хранится в личном деле ученика, а на странице классного журнала по предмету

возле его фамилии делается запись, «сдал в виде экстерна» и выставляются экзаменационные и итоговые оценки [12].

2. Украина

В Украине документами, определяющим порядок получения общего образования в форме экстерната, является:

- Закон «Об образовании» (приказ № 369 от 13.03.2017 г.);
- «Положение об экстернате в общеобразовательных учебных заведениях», утвержденное приказом Министерства образования и науки Украины от 19.05.2008 № 43;

- приказ Министерства образования и науки Украины от 18.02.2008 № 94 (в редакции приказа Министерства образования и науки Украины от 21.12.2009 года № 1151) «Об утверждении Положения о государственной итоговой аттестации учащихся (воспитанников) системы общего среднего образования»;

- приказ Министерства образования и науки Украины от 23.11.2010 г. № 1116 «О внесении изменений в раздел VI Положения о государственной итоговой аттестации учащихся (воспитанников) в системе общего среднего образования»;

- приказ Министерства образования и науки Украины от 19.03.2001 года № 127 «Об оплате труда педагогических работников за проведение аттестации у экстернов».

В правилах даны определения терминам «экстернат» и «экстерн» [13].

Получение образования экстерном не ограничивается возрастом.

Возможность пройти годовое оценивание соответствующего класса и аттестацию образовательного уровня соответственно начального, базового и полного общего среднего образования имеют лица, которые:

- по любым уважительным причинам не имеют возможности посещать учебные занятия в учебном заведении;

- ускоренно овладели учебный материал соответствующего класса, ступени обучения;

- не завершили обучение в учебном заведении системы общего среднего образования;

- являются учениками общеобразовательных учебных заведений с дневной формой обучения и по не зависящим от них причинам не могут пройти годовое оценивание и аттестацию не более чем из двух предметов;

- являются выпускниками общеобразовательных учебных заведений предыдущих лет, которые в свое время не имели годового оценивания и (или) не прошли аттестацию любых предметов

Для получения образования в форме экстерната согласно Положению про экстернат необходимо предоставить следующие документы до 1 марта:

- заявление на имя директора (личная - для совершеннолетних, заявление родителей или лиц их заменяющих - для несовершеннолетних

- данные об образовательном уровне;

- копию паспорта с пропиской или свидетельства о рождении;

- согласие на сбор и обработку персональных данных.

С 1 марта текущего года до момента проведения Государственной Итоговой Аттестации (ГИА) проводится обучение выпускников в форме экстерната, по завершению выставляются годовые оценки по предметам инвариативной части учебного плана, по итогам годового оценивания ученик получает допуск к ГИА.

В мае месяце проводится Государственная Итоговая Аттестация.

В мае-июне проводится выдача документов об образовании соответствующего уровня.

В Украине на данный момент есть достаточно много вариантов школьного обучения:

1) Очное – школу посещать в полном объеме.

2) Индивидуальное обучение – в начальной школе – 5 часов в неделю, в основной школе – 8 часов и в 10-11 классах – 14 часов в неделю наедине с учителями, то есть ученику объясняют новую тему, он дома работает над заданиями и во время следующего посещения школы показывает домашнее задание и пишет контрольную работу по предметам.

3) Экстернатное обучение – учащиеся раз в год должны пройти аттестацию по каждому предмету за данный класс. Этот вариант возможен в любой школе [13].

3. Республика Беларусь

В Республике Беларусь аттестация в порядке экстерната проводится в соответствии с Кодексом Республики Беларусь об образовании и Инструкцией об аттестации в порядке экстерната, утвержденной постановлением Министерства образования Республики Беларусь от 25.07.2011 г. №130 [14].

Экстерн – учащийся, который полностью или частично освоил содержание образовательной программы базового образования или образовательной программы среднего образования самостоятельно либо в учреждении образования, не прошедшем государственную аккредитацию, и в целях подтверждения этого при наличии уважительных причин неосвоения указанных программ в учреждении образования допущен к аттестации в порядке экстерната.

Экстернат – процедура итоговой аттестации учащегося, которая выражается в выставлении экзаменационных отметок по учебным предметам типового учебного плана базовой школы при освоении содержания образовательной программы базового образования, типового учебного плана средней школы при освоении содержания образовательной программы среднего образования, по которым экстерн сдает экзамены, в том числе выпускные экзамены, и (или) в выставлении отметок из справки об обучении.

Допуск к аттестации в порядке экстерната. Решение о допуске к аттестации в порядке экстерната принимает управление образования местного исполнительного и распорядительного органа по месту жительства (месту пребывания) лица на основании его заявления (заявления законного представителя несовершеннолетнего).

Частичное усвоение содержания образовательной программы базового образования, образовательной программы среднего образования в учреждении образования при аттестации в порядке экстерната может быть подтверждено справкой об обучении (академическая справка, справка об успеваемости), полное усвоение образовательной программы базового образования – свидетельством об общем базовом образовании.

Формой аттестации в порядке экстерната является экзамен, в том числе выпускной экзамен. Результаты аттестации в порядке экстерната оцениваются отметками в баллах по десятибалльной шкале, в том числе отметкой 0 (ноль) баллов, либо делается запись «не изучал(а)». Положительными являются отметки от 1 (одного) до 10 (десяти) баллов и запись «не изучал(а)».

Итоговая аттестация по учебным предметам «Физическая культура и здоровье», «Трудовое обучение», «Допризывная и медицинская подготовка» проводится по желанию экстерна. Если по этим учебным предметам он не аттестован, то в свидетельстве об общем базовом образовании или аттестате об общем среднем образовании делается запись «не изучал(а)».

Экстерну, который получил по одному, нескольким экзаменам, в том числе выпускным экзаменам, по учебным предметам отметку 0 (ноль) баллов, выдается справка об обучении.

Экстерну, успешно прошедшему аттестацию в порядке экстерната, выдается документ об образовании (свидетельство об общем базовом образовании, аттестат об общем среднем образовании).

Перечень предоставляемых документов для принятия решения о допуске к аттестации в порядке экстерната:

- заявление;
- свидетельство об общем базовом образовании;
- справка об обучении (академическая справка, справка об успеваемости) или личное дело учащегося;
- справка с места жительства;
- копия с.30-32 паспорта, паспорт предъявляется лично;

Срок предоставления документов – до 25 апреля текущего года. После 25 апреля документы к рассмотрению принимаются с согласия Министерства образования Республики Беларусь (для лиц, имеющих уважительные причины).

Экстерн имеет право пользоваться учебниками, учебными пособиями и на получение консультаций по учебным предметам.

Аттестация в порядке экстерната проводится в мае-июне.

Современная школа должна создавать учащимся условия для их самовоспитания, самообучения и самореализации.

Экстернатная форма, как вид получения обучающимся общего образования, дает возможность глубже заниматься творчеством, найти время заниматься научными исследованиями, спортом, позволяет мобилизовать силы и подготовиться к поступлению в высшие учебные заведения.

2 Особенности экстернатного обучения в организациях основного и общего среднего образования

В соответствии с Государственной программой развития образования и науки Республики Казахстан на 2016-2019 годы, утвержденной Указом Правительства Республики Казахстан от 24 июля 2018 года № 460, основными направлениями работы по повышению качества образования являются обеспечение равного доступа всех участников образовательного процесса к лучшим образовательным ресурсам и технологиям; удовлетворение потребности учащихся в получении образования, обеспечивающего успех в быстро меняющемся мире; формирование в общеобразовательных школах интеллектуального, физически и духовно развитого гражданина Республики Казахстан.

Для того, чтобы подготовить школьника для жизни в таких условиях, уже недостаточно академических знаний, функциональных навыков, личностных компетенций и отношений. Необходимы абсолютно новые качества – метапознания, метакомпетенции.

Передовые экономики требуют смены целей образования от «человека знающего» – к «человеку, способному творчески мыслить, действовать, саморазвиваться».

Содержащиеся в экстернате возможности удовлетворения образовательных потребностей школьников не исключают проблем. К наиболее острым относятся проблемы дидактического уровня и, как следствие, качества усвоения знаний. Сегодняшний общеобразовательный экстернат может существовать либо при условии явного или скрытого занижения проверочного эталона, либо за счет системной дидактической поддержки (В.Н.Вершинин, Е.Б.Рыкова). Следовательно, нужны новые подходы к созданию условий, обеспечивающих эффективность обучения в форме экстерната. Наибольшим потенциалом являются условия, относящиеся к субъекту самообразовательной деятельности, так как качество обучения зависит от самого ученика. Таким условием выступает подготовленность школьника к экстернатной форме обучения – учебная компетенция самообразования [15].

Понятие *«учебная компетентность самообразования школьника»* определяется исходя из понятий «компетентность», «учебная компетентность» и основных признаков субъекта – обучающегося в форме экстерната. Обучающегося-экстерна отличают: осознанность информационного запроса, выраженная в понимании смысла и целей обращения к образовательному содержанию и его источникам; ангажированность, предусматривающая добровольное созидательное включение в образовательный процесс; критичность мышления, позволяющая адекватно оценивать и корректировать ход обучения; самостоятельность в достижении позитивных образовательных результатов (И.Р.Шнайдер).

В мировой образовательной практике «компетентность» выступает в качестве центрального понятия, так как: во-первых, объединяет в себе

навыковую и интеллектуальную составляющие образования; во-вторых, в само понятие «компетентность» заложена идеология толкования содержания образования, формируемого «от результата»; в-третьих, компетентность обладает интегративной природой, поскольку она включает ряд близких умений и знаний, релевантных относительно широкой сферы культуры и деятельности [16].

Согласно «Стратегии модернизации содержания общего образования», основными результатами деятельности образовательного учреждения должна стать не система знаний, умений и навыков сама по себе. Речь идет о наборе ключевых компетенций учащихся в интеллектуальной, правовой, информационной и других сферах. В документе указывается на компетентность в сфере самостоятельной познавательной деятельности, основанная на усвоении способов приобретения знаний из различных источников информации, в том числе внешкольных.

Учебная деятельность есть форма существования экстерна как субъекта учения, в ней выражаются, проявляются и формируются все качества личности, ее характеристики. Умение учиться и умение решать задачи в той или иной предметной области – это разные умения. Учебная компетенция самообразования школьника–экстерна концентрирует умения учиться как множество универсальных учебных умений, которые и являются основой интеграции всех предметов, а в конечном итоге непрерывного, развивающего обучения.

Под *учебной компетентностью*, таким образом, понимается определенный уровень умений, способностей, мотивационной составляющей, который позволяет эффективно решать образовательные задачи, приобретать и конструировать новое знание, овладевать новыми способами деятельности.

Самообразование – это система внутренней самоорганизации по усвоению опыта поколений, направленной на собственное развитие. Признаки самообразования: осознанность в выборе содержания, методов и форм; добровольность, самостоятельность познавательной деятельности; положительное отношение к ней; индивидуальность процесса познания.

Принимая во внимание характеристики учебной компетенции, самообразования и признаков экстернов, в диссертации дается определение *учебной компетенции самообразования школьника–экстерна* как интегративного качества личности, обладающей теоретической и практической подготовленностью к самостоятельной учебной деятельности, определяющей способность к приобретению предметных компетенций на основе добровольности, самостоятельности познавательной деятельности и положительного отношения к ней [17].

В целях определения целей формирования рассматриваемых видов учебной компетентности разработано ее структурно-содержательная модель (таблица 6).

Таблица 6. Структурно-содержательная модель учебной компетентности самообразования школьника-экстерна

Компонент компетентности	Содержание компонента
Когнитивный	<i>объем</i> общеобразовательных знаний, используемых в качестве основы, фундамента, а зачастую и метода в самообразовательной познавательной деятельности
Мотивационный	<i>отношение</i> к учебной деятельности, к расширению кругозора, к постоянному пополнению знаний и повышению общекультурного уровня
Деятельностный	<ul style="list-style-type: none"> - <i>умения</i> самостоятельного овладения знаниями и познавательными умениями при использовании различных источников и в разных формах самообразования (чтения, слушания, наблюдения, эксперимента и др.); - <i>умения</i> умственной деятельности (чувственного познания, «техники мышления», в частности видения проблем и выбора путей их решения); - <i>умения</i> самоорганизации познавательной деятельности (выбора источников познания и форм самообразования, планирования, организации рабочего места, самоорганизации деятельности, самоучета, самоконтроля и др.)
Личностный	<i>качества:</i> адекватная самооценка; уверенность в себе; умение управлять конкретными эмоциональными состояниями, действовать разумно и выполнять действия, направленные на достижение сознательно поставленной цели.

Обучение в форме экстерната в организациях среднего образования предусматривает предоставление глубоких знаний, развитие разговорной и письменной речи, системного мышления, правильно говорить и писать. Поэтому для обучающихся в экстернатной форме должна ставиться цель развивать письменную культуру речи и повышение качества системного письма.

В рамках учебного предмета «Русский язык» изучается современный русский литературный язык в его реальном функционировании в условиях полиэтнического Казахстана.

Цель обучения русскому языку – воспитание творчески активной языковой личности путем формирования языковой, речевой, коммуникативной компетенций на основе [18]:

– освоения описательной и функциональной языковой системы, норм употребления средств разных уровней, активизации последних в продуктивной речевой деятельности, обогащения словарного запаса и синтаксического строя речи;

– овладения законами построения связного высказывания, общей культурой общения, механизмами совершенствования речи и творческого использования языка.

Следует усилить работу с текстом как источником информации, направить ее на развитие скорочтения, умений выделять главную и второстепенную, явную и скрытую, текстовую и внетекстовую информацию, лаконично представлять информацию и выступать перед публикой, излагать собственную точку зрения, аргументировать ее в устной и письменной (эссе) формах.

Необходимо развивать такие читательские умения, как нахождение информации, заданной в явном виде; формулирование выводов; интерпретация и обобщение информации; анализ и оценка содержания, языковых особенностей и структуры текста.

Посредством предмета «Русская литература» осуществляется приобщение к чтению, формируется устойчивый интерес к чтению.

Учебный предмет нацелен на развитие образованной, культурной, функционально грамотной личности путем знакомства с нравственными образцами, выработанными человечеством в целом и народом своей страны.

Изучение русской литературы в школе основано, в первую очередь, на анализе произведения: идейно-художественном, сюжетно-композиционном, стилевом. Особое внимание уделяется изучению творческой истории произведения, рассмотрению произведения в сравнительном контексте русской литературы и казахской литературы, русской литературы Казахстана [18].

Объектами учебного предмета «Иностранный язык» является языковая система (фонетика, лексика, грамматика), виды речевой деятельности (аудирование, говорение, чтение, письмо), межкультурные функции изучаемого языка. Развития навыков говорения (диалогической и монологической речи) используются репродуктивные и репродуктивно-продуктивные упражнения: для диалогической речи могут быть использованы упражнения в воспроизведении диалогов-образцов, фраз, клише, идиоматических выражений, речевых структур (грамматика), лексических единиц (лексика). Упражнения могут носить творческий характер. Развитие навыков монологической речи осуществляется на репродуктивном и репродуктивно-продуктивном уровнях. Для лучшего усвоения необходимого материала можно рекомендовать выполнение упражнений сначала письменно, а затем устно.

Основные правила итоговой аттестации учащихся по английскому языку:

– выпускники 9-х классов, выбравшие пятым предметом иностранный язык, проходят итоговую аттестацию в виде экзамена;

– экзамен предусматривает итоговый контроль полученных знаний умений и навыков по иностранному языку.

Экзамен состоит из трех этапов: лексико-грамматический тест, говорение на одну из выбранных тем и пересказ текста.

Лексико-грамматический тест состоит из 25 вопросов, из них 11 вопросов касаются изученной лексики, 11 вопросов по грамматике и 3 вопроса – по страноведению, истории изучаемого языка. На выполнение лексико-грамматического теста дается 25-30 минут.

Темы для этапа «Говорение» выбираются из тематики учебной программы. Количество тем зависит от количества учащихся, выбравших предмет «Иностранный язык», т.е. один учащийся – одна тема. При низком количестве экзаменуемых выбирается не меньше 10 тем, при большом количестве учащихся – не больше 25 тем. Экзаменуемый должен уметь употреблять идиоматические выражения, пословицы и поговорки, правильно произносит слова, свободно отвечает на вопросы экзаменатора, употребляет сложноподчиненные или сложносочиненные предложения.

Этап «Пересказ». Тексты на пересказ выбираются из дополнительных источников, они в полном объеме должны охватывать изучаемую тематику. Объем текста не должен превышать 500-700 слов. Текстами для пересказа могут быть: литературный отрывок (рассказ), исторические факты, статья, биография и т.д. На подготовку дается 10 минут. Экзаменуемый, прочитав текст как минимум 2 раза, должен воспроизвести его [18].

При изучении предмета «Математика» с целью формирования и развития математической грамотности рекомендуется научить учащихся:

- ориентироваться в справочных материалах, осуществлять поиск определений, формул и других утверждений в учебной и справочной литературе;
- пользоваться математическими формулами, самостоятельно составлять формулы зависимостей между величинами на основе обобщения частных случаев;
- решать практико-ориентированные задания с использованием приобретенных математических знаний, умений, вычислительных, измерительных и графических навыков;
- аргументировать свою точку зрения, участвовать в обсуждении и делать логически обоснованные выводы;
- работать с математическим текстом (анализировать, извлекать необходимую информацию), ясно и точно выражать свои мысли в устной и письменной речи с применением математической терминологии и символики.

Обучение математике – это в первую очередь *решение задач*. Имеющийся массив математических вопросов, упражнений и заданий разнообразен по своей тематике, сложности и педагогической направленности. Поэтому задачи выступают как главное средство индивидуализации обучения математике [19].

Развитие мышления и способности к математической деятельности осуществляется в ходе самостоятельных размышлений учащихся над задачами. Умение решать задачи – критерий успешности обучения математике. Диалог учителя и ученика строится в ходе обсуждения задач и их решений.

Самостоятельная деятельность учащихся по решению задач занимает главное место в обучении математике, что существенно ограничивает сферу информационно-разъяснительных, пассивных методов и форм.

Контрольная работа – это метод исследования или проверки. Контрольные работы проводятся по специальному плану. В плане контрольных работ должны правильно указываться цель и задачи, методы проведения работы. Виды контрольных работ: контрольная работа по теме, контрольная работа по разделу, итоговая контрольная работа, также контрольную работу проводимую во время переводных экзаменов можно назвать итоговой контрольной работой.

Итоговая контрольная работа проводится в конце учебного года. Здесь учитываются результаты контрольных работ проведенных по темам и разделам предмета. Определяются уровень теоретических и практических знаний обучающихся за учебный год. Основой итогового контроля является экзамен и оценивание годовой успеваемости обучающихся.

В учебном процессе применяются общие, групповые и индивидуальные формы контрольных работ. В общей контрольной работе для всех обучающихся задаются задания или вопросы одинаковые по содержанию. Индивидуальная форма контроля дает возможность определить знания, умения и навыки обучающегося.

В состав образовательной области входит естественнонаучный цикл предметов: «Естествознание», «География», «Физика», «Химия» и «Биология».

Особенности обучения учебного предмета «Естествознание» в 5 классе: ориентация учебной деятельности на формирование функциональной грамотности личности учащегося. Одним из ее важнейших компонентов является естественнонаучная грамотность.

Учащимся должны быть созданы условия для развития:

- умений описывать, объяснять и прогнозировать естественнонаучные процессы и явления;
- умений интерпретировать аргументацию и выводы;
- понимания методов исследований, выявления вопросов и проблем, которые могут быть решены с помощью научных методов [18].

Особенностями обучения предметам образовательной области «Естествознание» являются:

- осознание учащимися влияния естественных наук на окружающую среду, экономическую, технологическую, социальную и этическую сферы деятельности человека;
- создание мотивации обучающихся к саморазвитию;
- приобретение обучающимися знаний о применении естественнонаучных законов и закономерностей в повседневной деятельности человека.

Рекомендуется активно использовать задачи, задания и упражнения, развивающие умения применять знания по географии, физике, химии и биологии в жизненных ситуациях [18].

Важным компонентом в обучении предметам образовательной области «Естествознание» является ориентация учебной деятельности на формирование функциональной грамотности обучающегося. Одним из ее важнейших компонентов является естественнонаучная грамотность.

Рекомендуется активно использовать задачи, задания и упражнения, развивающие умения применять знания по географии, физике, химии и биологии в различных жизненных ситуациях.

Например, задание из области «Физики» продвинутого уровня: «У Балжан есть два магнита (А и В) и два одинаковых металлических гвоздика. Она двигала магнит А вдоль стола до тех пор, пока гвоздик не притянулся к магниту. Она двигала магнит В вдоль стола до тех пор, пока гвоздик не притянулся к магниту. Балжан обнаружила, что магнит А притянул гвоздик с расстояния 15 см, а магнит В притянул гвоздик с расстояния 10 см. Сырым сказал, что оба магнита одинаково сильные. Согласен ли ты с Сырымом?».

Этот вопрос требует от учащихся умения применить свои знания, рассуждать и делать выводы. Задание проверяет умение анализировать результаты опыта, находить ошибку в формулировке вывода на основе опыта и обосновывать свой ответ. Для успешного выполнения этого задания учащимся необходимо понять, что сила магнита в описанном опыте определяется по расстоянию, с которого он начинает притягивать гвоздик [20].

Химия. Задание 1. Развитие компетентности: умение развернуто обосновывать суждения об объектах, явлениях и процессах живой и неживой природы, давать определения, приводить доказательства. Химический завод. Представьте себе, что вы живете возле большого химического завода, производящего удобрения для сельского хозяйства. В последние годы у жителей этого района было выявлено несколько случаев хронических заболеваний органов дыхания. Многие местные жители считают, что эти заболевания вызваны выбросами токсичных газов расположенным поблизости химическим заводом. Было проведено открытое заседание, чтобы обсудить потенциальную опасность химического завода для местных жителей. На этой встрече ученые работающие на компанию, сделали следующие заявления. «Мы изучили токсичность почвы в районе завода. Мы не обнаружили следов токсичных химических соединений во взятых образцах». Заявление ученых, приглашенных обеспокоенными местными жителями: «Мы проверили число случаев хронических заболеваний органов дыхания в данной местности и сравнили его с числом случаев в районах, удаленных от химического завода. Число такого рода заболеваний вблизи химического завода больше». Владелец химического завода сослался на заявление ученых, работающих на химическую компанию, чтобы доказать, что «выбросы газов заводом не представляют угрозу для здоровья местных жителей».

1. Приведите одну причину (отличную от заявления ученых, приглашенных обеспокоенным местным населением), по которой возникает сомнение в том, что утверждают ученые, работающие на химическую компанию.

2. Ученые, приглашенные обеспокоенными местными жителями, сравнили число случаев хронических заболеваний органов дыхания у людей, живущих вблизи завода, с числом таких случаев в районе, удаленном от этого завода. Назовите одно из возможных различий между этими двумя районами, которое привело бы вас к мысли о том, что проведенное сравнение не является убедительным доказательством.

География. Задание 1. Чем больше высота над уровнем моря, тем медленнее вращаются лопасти ветряных мельниц при одинаковой скорости ветра. «Какое из следующих утверждений лучше всего использовать для объяснения, почему лопасти ветряных мельниц, расположенных на большей высоте над уровнем моря, вращаются медленнее при одинаковой скорости ветра?»

- A. Чем выше над уровнем моря, тем меньше плотность воздуха.
- B. Чем выше над уровнем моря, тем ниже температура.
- C. Чем выше над уровнем моря, тем меньше сила тяжести.
- D. Чем выше над уровнем моря, тем чаще идет дождь.

Биология. Задание. Потенциал покоя одной клетки 60 мВт, амплитуда при возбуждении порядка 120 мВ. Напряжение, которое может создавать электрический угорь 800 – 900 В, нильская щука 200 – 350 В. Это происходит благодаря последовательному соединению многих клеток.

Вопрос 1. *Какое число клеток необходимо электрическому угрю для создания напряжения 800-900В?*

- A. 5000 клеток.
- B. 7500 клеток.
- C. 3000 клеток.

Ответ:

Вопрос 2. *Какое число клеток необходимо нильской щуке для создания напряжения 200-350В?*

- A. 3440 клеток.
- B. 5520 клеток.
- C. 2920 клеток.

Ответ

Ресурсы рекомендуемые для использования в самообразовании по учебным предметам «Естествознание», «География», «Биология», «Физика», «Химия» для обучающихся в экстернатной форме обучения:

1. АО «НАК «Казатомпром»: <http://www.kazatomprom.kz/>
2. Министерство Энергетики Республики Казахстан: <http://energo.gov.kz/>
3. Национальная компания «Қазақстан Ғарыш Сапары»: <http://gharysh.kz/news/>
4. «Эврика» – инновационная образовательная сеть экспериментальных площадок, которая объединяет более 650 школьных коллективов, реализующих на базе образовательных учреждений авторские экспериментальные программы: <http://www.eurekanet.ru>
5. Bookz.ru – книги, справочники, журналы и словари в электронном виде.

Для удобства навигации, кроме алфавитного каталога авторов, доступен также и алфавитный каталог произведений, т.е. можно искать книги по алфавитным спискам: www.bookz.ru.

6. EOLSS (Encyclopedia of Life Support Systems) – Энциклопедии систем жизнеобеспечения. В отличие от большинства энциклопедий, содержание которых организовано в алфавитном порядке, массив знаний EOLSS организован тематически. Среди предметов – науки о Земле и атмосфере, математика, физика, энергетика, охрана природы; экология, науки о продуктах питания и сельском хозяйстве, о человеческих ресурсах, управлении и др., язык – английский: <http://www.eolss.net/>.

7. Библиотека «Мир энциклопедий»: <http://www.encyclopedia.ru/>

8. Britannica School – богатое содержание и широкий спектр информации, в который входят тысячи статей, изображений, видео, первоисточники, электронные книги, рекомендуемые веб-сайты, тезаурус и атлас мира. Весь контент основан на методологии обучения системы STEM. Во время работы обучающиеся читают, пишут, проводят исследования и улучшают словарный запас в области естественных наук. Преимуществом данного онлайн- ресурса является встроенный «План урока для учителей», в котором можно создавать свой «План» или воспользоваться уже имеющимся «Планом», созданным другими преподавателями по аналогичному уроку или предмету. Также можно использовать данный ресурс как в классном режиме, так и для выполнения домашнего задания, готовить научные проекты для участия в олимпиадах (<http://school.eb.co.uk>).

9. «Страны мира в цифрах и картах». В интерактивных справочниках представлена статистическая информация и ключевые показатели, характеризующие развитие ведущих стран мира: <http://www.sci.aha.ru>

10. Рубрикон. Крупнейший энциклопедический портал. Представлены наиболее известные энциклопедии, словари и справочники, иллюстрации и карты: <http://www.rubricon.com>

11. Обучающиеся в процессе освоения учебной программы развивают навыки применения ИКТ. Предлагаются следующие веб-ресурсы [18]:

www.earthquakes.usgs.gov	www.geo.historic.ru	www.mygeog.ru ;
www.rgo.ru ;	www.www.geografia.ru/ ;	www.e-cis.info ;
www.geo2000.nm.ru ;	www.geographic.org ;	www.geography.about.com ;
www.hobitus.com ;	www.imf.org ;	www.kisi.kz ;
www.meteosputnik.ru ;	www.mfa.gov.kz ;	www.oecd.org ;
www.stat.gov.kz ;	www.theodora.com ;	www.un.kz ;
www.un.org ;	www.undp.kz ;	www.unesco.kz ;
www.unesco.org ;	www.unmultimedia.org ;	http://www.volcanodiscovery .
www.worldbank.org .		

Историческое сознание, связывающее сегодняшнее общество и прошлое, на сегодняшний день играет важную роль в формировании у подрастающего поколения понятия о значении событий современного общества. Историческое

сознание – это знание истории, понимание исторического опыта и его уроков, социальный прогноз, чтобы понять историческую ответственность за свои действия.

Одной из основных целей предметов «История Казахстана» и «Всемирная история» является формирование и развитие у обучающихся навыков исторического мышления.

Важную роль для самообразования экстернов играют правильно сформулированные вопросы по предметам «История Казахстана» и «Всемирная история». Учителям рекомендуется использовать метод «ступенчатых вопросов», когда вопросы к источнику или к иллюстрации ставятся от простого к сложному.

На уроках истории широко распространено определение причинно-следственных связей. Задания должны быть составлены так, чтобы учащиеся не просто определяли причины и последствия тех или иных событий, а умели классифицировать их по заданному признаку (по содержанию, по времени и роли), находить связи между различными причинами и ранжировать их по степени относительности (значимости).

Тестовые задания по предметам «История Казахстана» и «Всемирная история» для текущего контроля знаний экстернов

9 класс Истории Казахстана. Вариант 1

1. Из Жетысу мимо озера Алаколь в Монголию в XIII в. проследовал

- А) Н.М.Пржевальский. В) В.Рубрук. С) А.Дженкинсон.
D) А.Перемышльский. E) Ибн Баттута.

2. От рождения основателю Монгольской империи Чингисхану было дано имя

А) Джучи. В) Джебе. С) Чагатай. D) Тулуй. E) Темучин.

3. Прекращение войн казахов с Шайбанидами в середине XVI века

А) укрепило Казахское ханство.

В) ослабило Казахское ханство.

С) привело к экспансии узбекских государств на север.

D) отодвинуло казахов от Великого Шелкового пути.

E) толкнуло казахов к сближению с Сибирским ханством.

4. Центром сосредоточения переселенцев в Семиреченском крае было укрепление

А) Пресногорьевское. В) Новоишимское. С) Яицкое. D) Верное.

E) Ямышенское.

5. В ходе освободительного движения 1916 года сардарбеком в Тургайском центре был избран

А) Е.Курев. В) Т.Бокин. С) А.Иманов. D) Кейки батыр. E) Б.Ашекеев.

6. Массовое экологическое движение «Невада-Семипалатинск» было создано

А) 1987 г. В) 1992 г. С) 1989г. D) 1991 г. E) 1990 г.

7. Курганные могильники, которые названы курганы с «усами» характерны для Центрального Казахстана периода

А) раннего железа. В) палеолита. С) неолита. D) энеолита. Е) бронзы.

8. Одним из первых феодальных государств, существовавших в раннем средневековье на территории Казахстана, является

А) Тюркский каганат. В) Караханидское государство. С) Хазарское государство. D) Могулистан. Е) Ак Орда.

9. Наряду с тюркским письмом в VI-IX вв. широкое распространение на территории Казахстана получило

А) согдийское письмо. В) арабское письмо. С) греческое письмо. D) персидское письмо. Е) китайское письмо.

10. В сентябре 1756 г. Оренбургская администрация официально запретила перекочевку на правобережье Урала

А) участникам восстания. В) казахам Младшего жуза. С) казахам Старшего жуза. D) калмыкам. Е) башкирам.

11. Требование хана Нуралы в 1742 г. снять ограничения на выпас скота вдоль берега р.Яик правительство России

А) не получило. В) отказалось удовлетворить. С) удовлетворило. D) проигнорировало. Е) отложило рассмотрение.

12. Отмена крепостного права в России совпала со временем проведения в Казахстане реформ

А) 1892 г. В) 1822 г. С) 1824 г. D) 1893-1897 гг. Е) 1867-1868 гг.

13. Благоприятные условия для начала переселения русских крестьян в Казахстан были созданы в связи с

А) отменой крепостного права в России.

В) подавлением восстания Кенесары Касымулы.

С) подавлением восстания Исатая Тайманулы.

D) подписанием Петербургского договора.

Е) разгромом Джунгарии.

14. В 1833 г. А.С.Пушкин в городе Уральске записал казахскую поэму

А) «Алпамыс батыр». В) «Ер Таргын». С) «Козы Корпеш-Баян Сулу». D) «Кобыланды батыр». Е) «Кыз Жибек».

15. В сборе, систематизации материалов и в написании многотомного исследования «Материалы по киргизскому землепользованию» участвовал казахский ученый

А) Ш.Кудайбердиев. В) А.Бокейханов. С) Ш.Уалиханов. D) А.Кунанбаев. Е) Ы.Алтышсарин.

16. В 1912 г., в период нового подъема демократического движения в Казахстане, забастовка рабочих на Эмбенском производстве закончилась

А) массовым увольнением. В) реформированием системы управления. С) призывом в армию. D) частичным удовлетворением требований. Е) введением жесткой судебной системы.

17. Урало-Эмбинский нефтяной район с Центральной Россией должна была соединить железнодорожная линия

А) Транссибирская. В) Оренбурго-Ташкентская. С) Петропавловск-Кокчетав. Д) Александров Гай-Эмба. Е) Турксиб.

18. Декретом «О натуральном мясном налоге» от 14 июня 1921 г. казахское крестьянство

А) платили налог деньгами. В) платили двойной мясной налог. С) снабжались мясом. Д) платили половину мясного налога. Е) освобождалось от мясного налога.

19. Сталинская администрация использовала метод тотального уничтожения народов, хрущёвско-брежневский аппарат решил сформировать

А) новую общность людей - советский народ. В) новый этнос. С) многонациональное общество. Д) конгломерат народов. Е) интернациональное общество.

20. Историческим следствием создания Казахского ханства стала этническая централизация единой казахской народности

А) в начале XVI в. В) в начале XV в. С) В середине XV в. Д) в середине XVI в. Е) на рубеже XIV-XV в.в.

21. Основные события истории Казахского ханства в конце XV - начале XVI вв. происходили в регионе

А) Алтай. В) Центрального Казахстана. С) Сары-Арка. Д) Западного Казахстана. Е) Сырдарии.

22. Проводя политику продвижения на восток, Россия на территории Казахского ханства в 1718 году построила крепость

А) Железинская. В) Гурьев. С) Бухтарма. Д) Омск. Е) Семипалатинск.

23. А.Байтурсыновым и М.Сералиным была всесторонне доказана необходимость включения в состав КазАССР

А) Кустанайского региона. В) Сырдарьинского региона. С) Кокчетавской области. Д) Верненекого уезда. Е) Мангышлака.

24. В годы Великой Отечественной войны первыми, кто совершил таран и обрушил свой горящий самолёт на врага, был экипаж А.Маслова и в его составе - казахстанец

А) С.Джилкишев. В) Б.Бейсекбаев. С) С.Баймагамбетов. Д) Д.Шыныбеков. Е) Г.Гохтаров.

25. Постановлением ЦК КП (б) 1947 года «О грубых политических ошибках в работе Института языка и литературы Академии наук Казахской сср» запрещалось изучение

А) наследия казахского народа в период до октября 1917 года.

В) иностранных языков.

С) культуры народов, проживающих на территории Казахстана.

Д) произведений современных казахских авторов.

Е) культуры Казахстана в современный период.

Рекомендуемые сайты для самообразования обучающимся по предметам «История Казахстана» и «Всемирная история»: <http://www.tarih-begalinka.kz>; <http://www.e-history.kz>; <http://bilimsite.kz/tarih/>; <http://testcenter.kz/entrants/for-ent/>.

<http://www.world-history.ru>; <http://historic.ru>; <http://historyatlas.narod.ru>; <http://testcenter.kz/entrants/for-ent/> [18].

Согласно Типовым правилам проведения текущего контроля успеваемости, промежуточной и итоговой аттестации обучающихся в организациях образования, реализующих общеобразовательные учебные программы начального, основного среднего, общего среднего образования (16.11.2016 г.) обучающиеся 11 класса, освоившие общеобразовательные учебные программы общего среднего образования, сдают итоговую аттестацию в виде пяти экзаменов, один из которых – по выбору.

Экстернат – это особая форма обучения в школе. Обучающийся занимается по школьной программе. Имеет доступ к учебникам и школьной библиотеке. Обучение экстерном дает большую свободу, но это и огромная ответственность, которая ложится на плечи родителей и учеников. Обучающемуся нужно научиться работать над материалом самостоятельно. Поэтому родителям первое время нужно взять на себя роль учителя, и помогать ребенку заниматься. Ученик, желающий обучаться экстерном, должен быть мотивированным на результат. Понимать, для чего и зачем ему это нужно, быть самостоятельным и целеустремленным.

3 Методические рекомендации по организации обучения в форме экстерната

Правила обучения в форме экстерната определяют порядок обучения в форме экстерната в организациях основного среднего и общего среднего образования. Как и любая другая форма обучения, экстернат имеет свои особенности, с учетом которых разработаны следующие рекомендации по организации обучения в форме экстерната.

1. Обучение в форме экстерната рекомендуется организовывать отдельно в каждой общеобразовательной школе.

Как показал проведенный мониторинг, из 7338 школ республики только 98 имеют обучение в форме экстерната. В основном, такое обучение организовано в школах, которых ученики обучались ранее. А в г.Астане, несмотря на наличие 104 школ, обучение в форме экстерната осуществляется только в одной школе, т.е. все экстерны относятся к одной школе.

2. Рекомендуется зачислять экстерна в школу соответственно категориям, указанным в Правилах. Несмотря на отсутствие каких-либо ограничений, получить образование с помощью экстерната могут не все обучающиеся (см. Правила). В первую очередь, это связано со спецификой данной формы обучения.

Так, по данным, полученным из регионов, экстернами являются не только учащиеся, не имеющие возможности обучаться в организациях образования по состоянию здоровья и (или) временно проживающие за рубежом, но также ученики, которые в свое время по определенным причинам не окончили общеобразовательную школу (старше 30 лет, сидят дома по уходу за ребенком и т.д.). Рекомендуется этих учеников обучать в вечерней школе.

3. В каждой общеобразовательной школе, реализующей данную форму обучения, должен быть составлен план индивидуальной работы с экстерном.

Для учеников данной формы обучения должны быть составлены графики индивидуальных консультаций. Экстерн обязан приходить на консультации с учителем, так как во время консультации экстерн не только получает рекомендации по изучению той или иной дисциплины, но и задает учителю интересующие его вопросы.

4. Согласно Правилам обучение в форме экстерната предоставляется также обучающимся, имеющим оценки "4" и "5" по всем изученным предметам на протяжении всего периода обучения. Этим учащимся допускается освоение образовательной программы за один или два класса в течение одного учебного года. Поэтому при составлении плана работы с этими учащимися рекомендуется учитывать причины перехода каждого из них на обучение в форме экстерната.

5. Экстерн не имеет контроля со стороны учителя, качество его знаний проверяется лишь во время промежуточной и итоговой аттестации, поэтому рекомендуется проводить контроль, при котором проверяется знание всех тем, предусмотренных учебной программой.

6. Рекомендуется проведение в большем объеме индивидуальных консультаций, чтобы экстерн мог получить полноценную помощь учителя.

7. В ходе самостоятельного обучения экстерн может не получить в необходимом объеме практические навыки. Поэтому рекомендуется давать возможность экстерну посещать практические и лабораторные занятия для получения практических навыков, медиа-кабинеты школы.

Далее остановимся на рекомендациях по оцениванию учебных достижений при экстернатном обучении.

Требование современности – воспитание самостоятельно творчески работающей, конкурентоспособной в меняющихся условиях жизни, всесторонне развитой, компетентной личности. В связи с этим, критериальное оценивание как новая форма оценки заключается в оценивании навыков коллективного взаимодействия, понимания друг друга, организации самостоятельной совместной деятельности обучающихся.

Процедура оценивания учебных достижений при экстернатном обучении

Правила промежуточной и итоговой аттестации обучающихся в форме экстерната, утвержденные приказом Министра образования и науки Республики Казахстан от 05 октября 2018 года № 540, приведены в главе 1 данных методических рекомендации.

Процедура оценивания результатов учебной деятельности учащихся-экстернов, осваивающих образовательные программы в индивидуальном режиме, включает в себя следующие стадии:

- 1) оценивание в рамках промежуточной аттестации;
- 2) оценивание в рамках итоговой аттестации.

Оценивание в рамках промежуточной аттестации

Промежуточная аттестация обучающихся - процедура, проводимая с целью оценки качества освоения обучающимися содержания части или всего объема одной учебной дисциплины после завершения ее изучения.

Освоение общеобразовательных программ в форме экстернатного образования предполагает самостоятельное или с помощью педагогов, или с помощью родителей (законных представителей) несовершеннолетнего учащегося с последующим прохождением промежуточной аттестации. Классный руководитель информируют учащихся-экстернов об индивидуальных заданиях, расписании экзаменов и графике проведения консультаций и обеспечивают письменное подтверждение о получении ими данной информации.

В помощь обучающимся экстернатной формы обучения школой №9 «Зерде» разработана памятка для индивидуальных занятий по всем предметам.

ПАМЯТКА

Об индивидуальных заданиях по всем предметам ____ класса
для учащегося экстернатной формы обучения

Задание которое ты должен(-а) выполнить по каждому предмету представлено двумя вариантами тестов. Каждый вариант включает в себя весь материал по предмету за учебный год. Один вариант тренировочный, один контрольный. По каждому учебному предмету следует разобрать весь материал по учебнику, выучить определения, формулы, понятия. Порядок изучения учебных предметов выбираете сами. Для получения оценки по учебному предмету достаточно выполнить и выслать один любой вариант тестов не позднее 01.05.2017 года. Верные ответы теста либо выделить, либо отметить каким нибудь знаком.

По самопознанию высылается одно творческое задание.

Не забудьте подписать тест.

Родителям учащихся-экстернов направляется информационное письмо, которое содержит сообщение или напоминание о правилах проведения промежуточной аттестации.

Промежуточная аттестация проводится после освоения экстерном программ по отдельным учебным предметам или по всем учебным предметам рабочего учебного плана за данный класс. При оценивании результатов учебной деятельности обучающихся-экстернов в рамках промежуточной аттестации, экстерн получает отметку по результатам оценивания за тесты.

Тестовые задания промежуточной аттестации составляются в 5-6 вариантах, из них обязательным для выполнения являются 2 варианта. Количество вопросов в тестовых заданиях может быть до 25-30.

После проведения зачета данные заносятся в «Ведомость зачета обучающихся в форме экстерната», из практики школы №9 «Зерде» города Астана (Таблица 7).

«Школа № » Государственное учреждение
Ведомость зачета обучающихся в форме экстерната

_____ учебный год ____класс

По дисциплине _____

Принимающая зачет _____

Таблица 7 – Ведомость зачета

№	Фамилия и имя ученика	Оценка зачета	Подпись преподавателя
---	-----------------------	---------------	-----------------------

«__» _____ дата проведения зачетов

Письменно _____ начало _____ конец

Устно _____ начало _____ конец

Время, затраченное на проведение зачет _____ час _____ мин

Подпись приемника зачет _____

Подпись заведующего учебной обучения в форме экстерната

Результаты промежуточной аттестации экстернов отражаются в протоколах с пометкой «Экстернат», которые подписываются всеми членами экзаменационной комиссии и утверждаются руководителем организации среднего образования. К протоколам прилагаются письменные материалы результатов прохождения промежуточной аттестации. В главе 1 данных методических рекомендации приведены примеры протоколов.

В конце учебного года экстернам успешно сдавшим промежуточную аттестацию ведомость оценок промежуточной аттестации за курс общей средней школы обучающегося и табель с итоговыми оценками и пометкой об окончании обучения в форме экстерната по соответствующим учебным программам.

Экзаменационные работы оцениваются по пятибалльной системе.

Сроки проведения промежуточной аттестации определяются образовательным учреждением, в контингенте которого числится учащийся-экстерн.

Оценивание в рамках итоговой аттестации

Родителям учащихся-экстернов выпускных классов направляется информационное письмо, в котором содержится сообщение или напоминание о правилах проведения итоговой аттестации.

В пункте 20 утвержденных правил промежуточной и итоговой аттестации обучающихся в форме экстерната приводится: «Экстернам, прошедшим итоговую аттестацию, выдается документ государственного образца об уровне (ступени) образования согласно приказу Министра образования и науки Республики Казахстан от 28 января 2015 года № 39 «Об утверждении видов и форм документов об образовании государственного образца и Правила их выдачи», зарегистрированному в Реестре государственной регистрации нормативных правовых актов за № 10348».

Государственная итоговая аттестация экстернов проводится руководствуясь методическими рекомендациями по организации и подготовке к

итоговой аттестации выпускников школ, разработанным Национальной академией образования имени И.Алтынсарина МОН РК [21].

Организация итоговой аттестации выпускников школ

Государственной программой развития образования и науки Республики Казахстан на 2016-2019 годы определено, что «в целях совершенствования действующего формата ЕНТ будут предусмотрены разделение процедуры ЕНТ на итоговую аттестацию в школе и вступительные экзамены в вуз, а также расширение использования тестов, ориентированных на определение способностей к дальнейшему обучению, уровня логического мышления, владение английским языком, а также базовых компетенций (функциональная грамотность).

Таким образом, с 2016-2017 учебного года для выпускников школ вводится новый формат Единого национального тестирования (далее – ЕНТ), является вступительным экзаменом в высшие учебные заведения.

Итоговая аттестация – это государственные выпускные экзамены для обучающихся 11(12) классов, проводимые в организациях среднего образования.

Закон Республики Казахстан «Об образовании» определяет итоговую аттестацию обучающихся следующим образом: это «процедура, проводимая с целью определения степени освоения ими объема учебных дисциплин, предусмотренных государственным общеобязательным стандартом соответствующего уровня образования».

Согласно Типовым правилам проведения текущего контроля успеваемости, промежуточной и итоговой аттестации обучающихся в организациях образования, реализующих общеобразовательные учебные программы начального, основного среднего, общего среднего образования (16.11.2016 г.) (далее – Типовые правила) обучающиеся 11(12) класса, освоившие общеобразовательные учебные программы общего среднего образования, сдают итоговую аттестацию в виде пяти экзаменов, один из которых – по выбору.

Итоговая аттестация для обучающихся 11(12) класса проводится в следующих формах:

- 1) письменного экзамена по родному языку и литературе (язык обучения) в форме эссе;
- 2) письменного экзамена по алгебре и началам анализа;
- 3) устного экзамена по истории Казахстана;
- 4) тестирования по казахскому языку в школах с русским, узбекским, уйгурским и таджикским языками обучения и тестирования по русскому языку в школах с казахским языком обучения;
- 5) тестирования по предметам по выбору (физика, химия, биология, география, геометрия, всемирная история, литература, иностранный язык (английский, французский, немецкий), информатика).

Требования к содержанию итоговой аттестации выпускников школ, критерии оценивания (Приложение 9).

Таким образом, на современном этапе развития школы, когда приоритетной целью обучения является развитие обучающегося, оценка представляет собой меру влияния, изменения, обучения и развития. Оценивание выполняет развивающую и мотивирующую функции, а также способно формировать адекватную и позитивную самооценку обучающегося.

В системе оценивания в рамках промежуточной аттестации экстернатного образования существуют свои позиции к оцениванию качества и результативности деятельности обучающихся, которые выражены в виде оценивания тестовых заданий. Педагогам, работающим с экстернами, необходимо стремиться находить критерии, методики и формы оценивания, наиболее отвечающие специфике и задачам экстернатного образования.

В целях интенсификации обучения необходимо уделять особое внимание использованию информационных технологий. Образовательные ресурсы Интернета, работа с электронными учебными пособиями, использование элементов дистанционного обучения позволяют не только повышать результативность и экономить время, но и создавать положительную учебную мотивацию учащихся. Комплексное решение учебно-методических, организационных и психолого-педагогических проблем позволят учреждению создать необходимые условия для обучения учащихся-экстернов и своевременно оказать им профессиональную помощь.

То, что для человека, желающего получить общее среднее образование, но по разным причинам не имеющим возможности обучаться в общеобразовательной школе, экстернатная форма образования является необходимостью - неоспоримый факт.

Задачей, которую при комплексном предоставлении услуг ставит перед собой школа, должно являться оказание помощи в самообразовании и получении в будущем непрерывного образования для освоения основной компетенции лицам, желающим получить образование в форме экстерната.

Список использованной литературы

1. Закон «Об образовании» Республики Казахстан от 27 июля 2007 года №319-III с изменениями, внесенными на 21.02.2019 №227-VI.
2. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 5 октября 2018 года № 540 «Об утверждении Правил обучения в форме экстерната».
3. Перечень необходимых документов согласно приказу Министра образования и науки Республики Казахстан от 8 апреля 2015 года № 179 «Об утверждении стандартов государственных услуг в сфере среднего образования, оказываемых местными исполнительными органами», зарегистрированному в Реестре государственной регистрации нормативных правовых актов за № 11057.
4. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 29 августа 2016 года № 531 «Об утверждении формы документов строгой отчетности, используемых организациями образования в образовательной деятельности» с изменениями, внесенными на 04.02.2019 №56.
5. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 28 января 2015 года №39 «Об утверждении видов и форм документов об образовании государственного образца и Правила их выдачи» с изменениями, внесенными на 27.09.2018 №499.
6. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 21 января 2016 года № 52, «Об утверждении критериев оценки знаний обучающихся» с изменениями, внесенными на 16.05.2018 №210.
7. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 9 апреля 2015 года № 186 «Об утверждении стандартов государственных услуг, оказываемых в сфере высшего и послевузовского образования» с изменениями, внесенными на 11.01.2018 №11.
8. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 31 октября 2018 года № 604 «Об утверждении государственных общеобязательных стандартов образования всех уровней образования».
9. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 16 ноября 2016 года № 660 О внесении изменения в приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 18 марта 2008 года № 125 «Об утверждении Типовых правил проведения текущего контроля успеваемости, промежуточной и итоговой аттестации обучающихся»
10. Положение о получении общего образования в форме экстерната, утвержденное Приказом Минобразования России от 23.06.2000 N 1884 (зарегистрирован Минюстом России 04.07.2000, N 2300)
11. Приказ «О внесении изменений и дополнений в Приказ Министерства образования Российской Федерации от 23.06.2000 N 1884» от 17.04.2001 N 1728 (зарегистрирован Минюстом России 17.05.2001 N 2709)
12. <http://fb.ru/article/256596/obrazovanie-v-forme-eksternata-eksternat---eto>

13. http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=34913071#pos=0;0 Закон Об образовании Министерства образования и науки Украины №369 от 13 марта 2017 г. Положения об экстернате в общеобразовательных учебных заведениях
14. <http://rudocs.exdat.com/docs/index-402390.html> Инструкции об аттестации в порядке экстерната, утвержденной постановлением Министерства образования Республики Беларусь от 25.07.2011 г. №130.
15. Вершинин В. Н. Вершинин В. Н. Экстернат — экзаменовать или учить?: [Групповое обучение экстернов в период подготовки к экзаменам в центре обучения взрослых № 1 г. Ульяновска] // Открытая шк. 1997. № 3. С. 17-19.
16. Лопанова, Е.В. Компетентностный подход в обучении: технологии реализации: Учебно-методическое пособие / Е.В. Лопанова, Т.Б. Рабочих. – Омск: Изд-во ОмГТУ, 2007. – 120 с.
17. Самсонова Н.Н., Морозова В.В. Экстернатная форма обучения: состояние и перспективы /Вестник РГУ им.И. Канта. Вып. 15. Калининград: Изд-во РГУ им.И.Канта, 2010. – С. 3 – 7.
18. Об особенностях организации образовательного процесса в общеобразовательных школах Республики Казахстан в 2018-2019 учебном году: Инструктивно-методическое письмо. – Астана: Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, 2018. – 388 с.
19. Математическое образование в школе: состояние и пути совершенствование качества обучения. Аналитический сборник. – Астана: НАО имени И. Алтынсарина, 2015. – 501 с.
20. Развитие естественнонаучной грамотности школьников в контексте международных исследований PISA, TIMSS. Учебно-методическое пособие. – Астана: НАО имени И.Алтынсарина, 2014. – 40 с.
21. Методические рекомендации по организации и подготовке к итоговой аттестации выпускников школ.– Астана: НАО имени И. Алтынсарина, 2016. – 46 с.

область/город	Количество школ	
	Всего	Из них школы, в которых имеются обучение в форме экстерната
Акмолинская	576	6
Актюбинская	412	14
Алматинская	781	2
Атырауская	202	7
Восточно-Казахстанская	682	15
Жамбылская	459	2
Западно-Казахстанская	390	2
Карагандинская	539	2
Кызылординская	307	1
Костанайская	522	1
Мангыстауская	159	1
Павлодарская	371	7
Северо-Казахстанская	494	3
Туркестанская	917	2
Астана	105	1
Алматы	271	24
Шымкент	151	8
Итого	7338	98

Приложение 2

область/город	Класс							Всего в форме экстерната	Из них		Категории			Примечание (указать причины других категорий)
	5	6	7	8	9	10	11		с каз. яз. обучения	с рус. яз. обучения	Имеющие заключение о состоянии здоровья	Временно прож за рубежом	Другие	
Акмолинская	-	-	-	-	2	1	3	6		6	3	2	1	по уходу за реб..
Актюбинская	-	-	-	1	-	4	17	22	11	11	-	22	-	
Алматинская	-	-	-	-	-	1	1	2	1	1	1	1	-	
Атырауская	-	-	-	-	1	-	6	7	3	4	1	6	-	
Восточно-Казахстанская	-	-	-	-	3	10	19	32	9	23	14	1	17	Не имеют сред.образов. (отчисл из колл., после армии)
Жамбылская	-	-	-	-	-	-	2	2	-	2	2			
Западно-Казахстанская	-	-	-	-	3	-	15	18	5	13	1	1	16	Старше 30 лет
Карагандинская	-	1	-	1	-	-	-	2	-	2	2	-	-	-
Кызылординская	-	-	-	-	1	1	-	-	2	-	-	2	-	-
Костанайская	-	-	-	-	-	1	-	1		1			1	Обуч.за рубеж.
Мангыстауская	-	-	-	-	-	1	-	1	1			1		
Павлодарская	-	-	-	-	11	-	62	73	16	57	72	1	-	
Северо-Казахстанская	-	-	-	-	-	1	3	4	1	3	-	4	-	
Туркестанская	-	-	-	1	-	-	1	2	2	-	1	1	-	
Астана	10	8	14	16	19	7	94	168	60	108	1	167		
Алматы	-	-	-	-	4	36	1	41	12	29	19	20	2	отличники
Шымкент	-	-	-	-	-	4	6	10	4	6	-	10		
Итого	10	9	14	19	44	67	240	352	127	265	117	239	37	

Приложение 3

*Образец заявления
Руководителю*

наименование местного исполнительного органа

Ф.И.О. (при наличии) полностью/

Заявление

Прошу зачислить моего сына/дочь

(Ф.И.О. ребенка)

для обучения в _____ классе _____

(полное наименование организации образования)

Проживающего по адресу _____

(наименование населенного пункта, района, города и области)

Согласен на использования сведений, составляющих охраняемую законом тайну, содержащихся в информационных системах.

«___» _____ 20__ г.

(подпись)

Приложение 4

О выдаче разрешения на обучение в форме экстерната

Согласно Закона Республики Казахстан от 15 апреля 2013 года «О государственных услугах» и приказа утвержденного Министра образования и науки Республики Казахстан от 8 апреля 2015 года стандартов оказания государственных услуг «Об утверждении стандартов государственных услуг в сфере среднего образования, оказываемых местными исполнительными органами» ПРИКАЗЫВАЮ:

1. Дать разрешение на обучение в форме экстерната за курс общего среднего образования учащемуся 10-класса гимназии № _____ коммунального государственного учреждения Управления образования г. Алматы

2. Контроль за исполнением настоящего приказа возложить на исполняющего обязанности заместителя руководителя Управления образования _____

Руководитель

Источник: данные Управления образования г.Алматы

(подпись)

Руководствуясь подпунктом 2 статьи 20 Закона Республики Казахстан от 15 апреля 2013 года «О государственных услугах», отдел № _____ филиала Государственной корпорации «Правительство для граждан» (указать адрес) отказывает в приеме документов на оказание государственной услуги _____ (указать наименование государственной услуги в соответствии со стандартом государственной услуги) ввиду представления Вами неполного пакета документов согласно перечню, предусмотренному стандартом государственной услуги, а именно:

Наименование отсутствующих документов:

- 1) _____;
- 2) _____;
- 3) _____

Настоящая расписка составлена в 2-х экземплярах по одному для каждой стороны.

Ф. И. О. (при его наличии) работника Государственной корпорации)

(подпись) Исполнитель: Ф. И. О. (при наличии отчества)

Телефон _____

Получил: Ф.И.О. (при его наличии) / подпись услугополучателя.

«__» _____ 20__ года [9].

Список обучающихся зарегистрированных в форме экстерната в школу № _____ учебный год

Таблица 1 – Список экстернов по классам

№ п/п	ФИО экстерна	Дата рождения	Школа обучения	Какой класс окончил	Время подачи заявления	Адрес	№ телефона	Электронная почта	Электронная почта родителей
1									
2									

Источник: Сведения управления образования Актюбинской области

Протокол
экзамена (тестирования) и итоговых оценок за курс обучения
на уровнях основного среднего и общего среднего образования

по _____ в _____
(наименование учебного предмета) (наименование школы)

_____ (наименование города (села))

_____ (наименование района)

_____ области Республики Казахстан.

В состав экзаменационной комиссии входят:

_____ Ф. И. О. (при его наличии) председателя экзаменационной комиссии

_____ Ф. И. О. (при его наличии) экзаменатора

_____ Ф. И. О. (при наличии) ассистентов

Пакет с экзаменационными материалами, присланный из управления образования (Министерства) вскрыт в _____ час _____ мин.

Экзаменационный (тестовый) материал, присланный в пакете, прилагается к настоящему протоколу.

На экзамен (тестирование) явились:

_____ (Ф.И.О. (при его наличии) обучающихся)

На экзамен (тестирование) не явились:

_____ (Ф.И.О. (при его наличии) обучающихся)

Экзамен(тестирование) начался в _____ час. _____ мин.

Экзамен (тестирование) закончился в _____ час. _____ мин.

По результатам экзамена (тестирования) выставлены следующие оценки:

№	Фамилия, имя, отчество (при его наличии) экзаменуемого	Тема и вариант письменной работы, № билета	Экзаменационная оценка (прописью)	Годовая оценка (прописью)	Итоговая оценка (прописью)

Особые мнения членов экзаменационной комиссии об оценках ответов отдельных обучающихся:

Дата проведения экзамена (тестирования) «__» _____ 20__ г.

Дата внесения в протокол оценок «__» _____ 20__ г.

Председатель Комиссии _____
Ф.И.О. (при его наличии) _____ подпись

Экзаменующий учитель _____
Ф.И.О. (при его наличии) _____ подпись

Ассистенты _____
Ф.И.О. (при его наличии) _____ подпись

Примечание: аналогичный электронный вариант Протокола используется наравне с бумажным вариантом.

Министерство образования и науки Республики Казахстан
Книга учета и выдачи аттестатов об окончании основной средней школы

(наименование организации среднего образования)

(города района, села)

(область, город республиканского значения и столица)

Книга начата в _____ году

Книга окончена в _____ году

2 часть. Учет выдачи аттестатов об окончании организации основного среднего образования

Внутренняя сторона книги (левая сторона)

№	Серия и номер аттестата	Ф.И.О. (при наличии) окончившегося 9 коассов	Число, месяц и год рождения	Год поступления в данную организацию среднего образования	Оценка знаний по предметам
1	2	3	4	5	6

до конца страницы (правая сторона)

Награждение	Год, месяц, число решения педсовета об окончании организации основного среднего образования	Расписка в получении аттестата об окончании основной средней школы

Последняя страница книги

В настоящей книге, пронумерованной, прошнурованной и скрепленной печатью _____ страниц (прописью)

Директор организации среднего образования (подпись)

Место печати

«_____» _____ года

Министерство образования и науки Республики Казахстан
Книга учета и выдачи аттестатов об общем среднем образовании

2 часть. Учет выдачи аттестатов об общем среднем образовании
Внутренняя сторона книги (левая сторона книги)

№	Серия и номер аттестата об общем среднем образовании	Ф.И.О. (при наличии) окончившего среднюю школу	Число, месяц и год рождения	Год поступления в данную организацию среднего образования	Оценка знаний по предметам
1	2	3	4	5	6

До конца страницы (правая сторона)

Награждение	Год, месяц, число решения педсовета об окончании средней школы	Расписка в получении аттестата об общем среднем образовании

Последняя страница книги

В настоящей книге, пронумерованной, прошнурованной и скрепленной печатью _____ страниц (прописью)

Директор организации среднего образования _____
(подпись)

Место печати

«_____» _____ года

Требования к содержанию итоговой аттестации выпускников школ, критерии оценивания

Экзаменационные материалы к государственным выпускным экзаменам по предметам «Родной язык и литература» (язык обучения), «Алгебра и начала анализа» и «История Казахстана» разрабатываются Национальным центром тестирования МОН РК.

Государственный экзамен по родному языку и литературе (язык обучения) представлен в форме эссе, включающий десять тем разной проблематики, сгруппированных в соответствии с определенной структурой: пять литературных тем, пять тем являются свободными.

В случае выбора литературной темы эссе рекомендуется опираться на авторскую позицию и формулировать свою точку зрения. Необходимо аргументировать свои тезисы, опираясь на литературные произведения.

В случае выбора свободной темы эссе можно аргументировать свою позицию с опорой как на содержание художественных произведений, так и на свой жизненный опыт (личные впечатления, собственные размышления, знания и др.).

Также прилагаются краткие инструкции для обучающихся.

Структура и содержание экзаменационной работы.

Литературные темы связаны с анализом художественных произведений, изученных в рамках курса «Литература». Они подобраны таким образом, чтобы в экзаменационном материале были представлены произведения двух литературных эпох: литературы XIX в. и XX в. При этом разнообразно представлены литературные роды и жанры художественных произведений.

Темы эссе, связанные с поэзией, должны раскрываться выпускником на примере не менее двух стихотворений. Темы эссе, связанные с произведениями малой эпической формы, раскрываются на примере одного-двух произведений (их количество может быть увеличено по усмотрению выпускника).

Свободные темы предполагают написание эссе по философской или этико-нравственной проблематике. При написании эссе-рассуждения на одну из этих тем выпускником могут быть приведены аргументы с опорой как на содержание художественных произведений, так и на жизненный опыт обучающегося (личные впечатления, собственные размышления на тему и т.п.).

Темы эссе, сформулированные в форме цитаты, представляющей собой высказывание одного из представителей культуры, нацеливают на свободное рассуждение, которое может содержать как аргументы, подтверждающие справедливость суждения, так и контраргументы, доказывающие право на существование иной точки зрения.

Необходимо выбрать только одну из предложенных тем, а затем написать эссе на эту тему в объеме 250-300 слов. Необходимо тщательно продумать композицию эссе.

Эссе необходимо писать четко и разборчиво, с соблюдением норм речи.

Участникам экзамена разрешается пользоваться орфографическими и толковыми словарями, сборниками афоризмов [30].

Продолжительность экзаменационной работы.

На выполнение экзаменационной работы по родному языку и литературе отводится 3 астрономических часа. В продолжительность выполнения экзаменационной работы по учебным предметам не включается время, выделенное на подготовительные мероприятия (инструктаж обучающихся, выдачу экзаменационных материалов, заполнение экзаменационных работ).

Оценивание результатов экзамена по русскому языку (письменная форма).

Для оценки экзаменационной работы используется комплекс критериев оценивания, соответствующий определенному типу заданий: эссе на литературную тему, эссе на свободную тему.

При проверке эссе оценивается уровень сформированности следующих умений:

- создавать текст в соответствии с заданной темой;
- логично излагать мысли, выстраивая тезисно-доказательную часть эссе-рассуждения;
- подбирать убедительные аргументы, создавая аргументированное высказывание; выявлять отношение автора к поставленным проблемам, сопоставлять свою позицию с другой точкой зрения;
- осуществлять выбор языковых средств в соответствии с родом, жанром и темой эссе; оформлять текст в соответствии с нормами литературного языка.

Рекомендованы следующие подходы к оценке экзаменационных работ по языку обучения:

- экзаменационная работа оценивается путем сложения баллов по указанным критериям и их перевода в пятибалльную систему оценивания;
- эссе на литературную тему, эссе на свободную тему оцениваются по критериям, указанным в представленной ниже таблице.

Результатирующие баллы за экзаменационную работу определяются, исходя из следующих положений:

- если баллы, выставленные двумя экзаменаторами, совпали, то эти баллы являются окончательными;
- если установлено несущественное расхождение в баллах, выставленных двумя экзаменаторами, то окончательные баллы определяются как среднее арифметическое баллов двух экзаменаторов с округлением в соответствии с правилами округления чисел;
- если установлено существенное расхождение в баллах, выставленных двумя экзаменаторами, то назначается дополнительная (третья) проверка.

Существенным расхождением в баллах, выставленных двумя

экзаменаторами, является расхождение в 8 и более баллов.

Содержание эссе оценивается по критериям, представленным в следующих таблицах.

Среди критериев, по которым оценивается эссе, первый критерий (глубина раскрытия темы эссе и убедительность суждений) является основным. Если по первому критерию эссе оценивается в 0 баллов, задание считается невыполненным и по другим критериям не оценивается (таблицы 15, 16, 17).

Таблица 15 – Критерии оценивания содержания эссе на литературную тему

Критерии оценивания	Баллы
Глубина раскрытия темы эссе и убедительность суждений	
Экзаменуемый раскрывает тему эссе, формулирует свою точку зрения, убедительно обосновывает свои тезисы	4
Экзаменуемый раскрывает тему эссе, формулирует свою точку зрения, но тезисы обосновывает недостаточно убедительно	2
Экзаменуемый раскрывает тему эссе поверхностно и/или не обосновывает свои тезисы	1
Экзаменуемый не раскрывает тему эссе	0
Аргументация экзаменуемым собственного мнения по теме эссе	
Экзаменуемый выразил свое мнение по проблеме, соответствующей теме эссе, и привел не менее двух аргументов в подтверждение этого мнения	3
Экзаменуемый выразил свое мнение по проблеме, соответствующей теме эссе, и привел только один аргумент в подтверждение этого мнения	2
Экзаменуемый выразил свое мнение по проблеме, соответствующей теме эссе, но не привел аргументов, или мнение экзаменуемого вообще не отражено в работе, или экзаменуемый выразил свое мнение по проблеме, не соответствующей теме эссе	1
Композиционная цельность и логичность эссе	
Эссе характеризуется композиционной цельностью, части высказывания логически связаны, мысль последовательно развивается, нет необоснованных повторов и нарушений логической последовательности	3
Части эссе логически связаны между собой, но имеются нарушения композиционной цельности: мысль повторяется, и/или есть нарушения в последовательности изложения (в том числе внутри смысловых частей высказывания), и/или есть отступления от темы эссе	1
В эссе не прослеживается композиционного замысла, и/или допущены грубые нарушения в последовательности изложения, и/или нет связи между частями и внутри частей эссе	0
Максимальное количество баллов за эссе на литературную тему	10

Таблица 16 – Критерии оценки содержания эссе на свободную тему

Критерии оценивания	Баллы
Глубина раскрытия темы эссе и убедительность суждений	
Экзаменуемый раскрывает тему эссе, формулирует свою точку зрения, убедительно обосновывает свои тезисы, приводятся примеры из текстов произведений.	3
Экзаменуемый раскрывает тему эссе, но тезисы обосновывает недостаточно убедительно, примеры из текстов приводятся вне прямой связи с выдвинутым тезисом	2
Экзаменуемый не раскрывает тему эссе, примеры из текстов произведений не приводятся, суждения текстом не обосновываются	0
Аргументация экзаменуемым собственного мнения по теме эссе	
Экзаменуемый выразил свое мнение по проблеме, соответствующей теме эссе, и привел не менее двух аргументов в подтверждение этого мнения	3
Экзаменуемый выразил свое мнение по проблеме, соответствующей теме эссе, и привел только один аргумент в подтверждение этого мнения	2
Экзаменуемый выразил свое мнение по проблеме, соответствующей теме эссе, но не привел аргументов, или мнение экзаменуемого вообще не отражено в работе, или экзаменуемый выразил свое мнение по проблеме, не соответствующей теме эссе	1
Композиционная цельность и логичность эссе	
Эссе характеризуется композиционной цельностью, части высказывания логически связаны, мысль последовательно развивается, нет необоснованных повторов и нарушений логической последовательности	3
Части эссе логически связаны между собой, но имеются нарушения композиционной цельности: мысль повторяется, и/или есть нарушения в последовательности изложения (в том числе внутри смысловых частей высказывания), и/или есть отступления от темы эссе	1
В эссе не прослеживается композиционный замысел, и/или допущены грубые нарушения в последовательности изложения, и/или нет связи между частями и внутри частей эссе	0
Максимальное количество баллов за эссе на свободную тему по критериям	9

Грамотность и фактическая точность речи в эссе и на литературную тему и на свободную тему оцениваются по критериям, представленным в следующей таблице.

Таблица 17 – Критерии оценивания грамотности и фактической точности речи

Критерии оценки грамотности и фактической точности речи экзаменуемых	Баллы
Соблюдение орфографических норм	
Орфографических ошибок нет, или допущено не более одной ошибки	2
Допущено две-три ошибки	1
Допущено четыре (ОГН) /пять (ЕМН) и более ошибки	0
Соблюдение пунктуационных норм	
Пунктуационных ошибок нет, или допущено не более двух ошибок	2
Допущено три-четыре ошибки	1
Допущено пять и более ошибок	0
Соблюдение грамматических норм	
Грамматических ошибок нет, или допущена одна ошибка	2
Допущено две ошибки	1
Допущено три и более ошибки	0
Соблюдение речевых норм	
Речевых ошибок нет, или допущено не более двух ошибок	2
Допущено три-четыре ошибки	1
Допущено пять и более ошибок	0
Максимальное количество баллов за эссе по критериям	8

Ниже представлены шкалы пересчета баллов за эссе в отметку по пятибалльной системе (таблицы 19, 20).

Таблица 19 – Шкала пересчета балла за эссе на литературную тему в отметку по пятибалльной системе

Отметка по пятибалльной системе оценивания	«2»	«3»	«4»	«5»
Содержание	0-3	4-6	7-8	9-10
Грамотность	0-2	3-4	5-6	7-8

Таблица 20 – Шкала пересчета балла за эссе на свободную тему в отметку по пятибалльной шкале

Отметка по пятибалльной системе оценивания	«2»	«3»	«4»	«5»
Содержание	0-3	4-5	6-7	8-9
Грамотность	0-2	3-4	5-6	7-8

Образцы экзаменационных материалов (письменная форма) приведены по русскому языку и литературе:

1. Как образы помещиков соотносятся с названием поэмы Н.В.Гоголя «Мертвые души»?
2. Драма любви в пьесе А.Н. Островского «Гроза».
3. «Кто истинно свободен? Тот, кто не раболепствует собственным страстям и чужим прихотям» (Ф.Н.Глинка).
4. Размышление о важности внимания к ближнему.
5. Как следует относиться к собственному таланту?

Предмет «Алгебра и начала анализа»

При проведении любого письменного экзамена особое внимание должно быть уделено направлению обучения, содержанию экзаменационных заданий, оформлению и оцениванию письменной работы.

О содержании экзаменационных заданий по алгебре и началам анализа

I. Обучение в 10-11 классах общеобразовательных школ проводится по направлениям, кроме этого, отдельные школы (классы) углубленно изучают математику. Соответственно экзаменационные задания должны быть составлены согласно направлению обучения (естественно-математического направление, общественно-гуманитарное направление, углубленное изучение математики).

II. Содержание экзаменационных заданий должно охватить все главы учебной программы для 10-11 классов по алгебре и началам анализа соответственно направлению обучения (таблица 21) [30].

Таблица 21 – Главы учебной программы по предмету «Алгебра и начала анализа»

Общественно-гуманитарное направление	Естественно-математическое направление	Углубленное изучение математики
10 класс		
Функция, ее свойства и график	Функция, ее свойства и график	Функция, ее свойства и график
Тригонометрические функции	Тригонометрические функции	Тригонометрические функции
Тригонометрические уравнения и неравенства	Тригонометрические уравнения и неравенства	Тригонометрические уравнения и неравенства
Производная	Производная	Производная
Применение производной	Применение производной	Применение производной
11 класс		
Первообразная и интеграл	Первообразная и интеграл	Первообразная и интеграл

Степени и корни. Степенная функция	Степени и корни. Степенная функция	Степени и корни. Степенная функция
Показательная и логарифмическая функции	Показательная и логарифмическая функции	Показательная и логарифмическая функции
Показательные логарифмические уравнения и неравенства	Показательные логарифмические уравнения и неравенства	Показательные логарифмические уравнения и неравенства
	Уравнения и неравенства, системы уравнений и неравенств	Уравнения и неравенства, системы уравнений и неравенств

III. С учетом указанных глав рекомендуется экзаменационные задания контрольной работы составить по разделам «Вычисления», «Тождественные преобразования», «Уравнения и их системы», «Неравенства и их системы», «Функция и ее график», «Текстовые задачи». Текстовые задачи включают задачи на нахождение площади плоских фигур и объема тел, нахождение наибольшего и наименьшего значения и др. Все задания делятся на уровни А, В, С:

– для выполнения заданий уровня А учащиеся должны владеть базовыми знаниями и навыками несложных вычислений и преобразований, стандартными приемами решения изданий т.д.;

– уровень В – задания среднего уровня сложности;

– для выполнения заданий уровня С учащиеся должны владеть глубокими и прочными теоретическими знаниями в объеме, предусмотренном учебной программой.

Учитывая направление обучения, предлагаем распределение экзаменационных заданий в контрольной работе:

1) для классов общественно-гуманитарного направления предлагается 5 заданий: три задания из уровня А, два – из уровня В (3А + 2В);

2) для классов естественно-математического направления предлагается 6 заданий: три задания из уровня А, два – из уровня В и одно задание уровня С (3А + 2В + С);

3) для школ (классов) с углубленным изучением математики 6 заданий: по два задания из каждого уровня (2А + 2В + 2С).

Оценивание экзаменационной работы по алгебре и началам анализа

При выставлении оценок по математике можно выделить существенные и несущественные ошибки (таблица 22).

Таблица 22 – Виды ошибок

Существенные	Несущественные
ошибки, которые показывают незнание учащимися формул, правил, основных свойств, теорем и неумение их применять	неточность формулировок, определений, понятий, теорий, вызванная неполнотой охвата основных признаков определяемого понятия
незнание приемов решения задач, рассматриваемых в учебниках	неточность графика
неумение строить и читать графики функций	нерациональное решение
вычислительные ошибки, если они не являются опиской	недостаточность или отсутствие пояснений, обоснований в решениях
логические ошибки	небрежное выполнение записей, чертежей или графиков.
потеря корня или сохранение в ответе постороннего корня	запись ответа в виде сократимой дроби, иррациональность в знаменателе

При оценивании экзаменационных работ учитывается характер существенных и несущественных ошибок. Важно уметь отличать существенные от несущественного при записи выполнении задания. Надо обосновывать все то, что не является очевидным по ходу выполнения задания, и объяснять дополнительные построения, если они производились. Например, нет необходимости пояснять, что обе части уравнения возводятся в квадрат, записывать в общем виде формулы корней квадратного уравнения, тригонометрические тождества и т.д. Однако должны быть обоснованы посторонние корни, отсутствие корней, построение дополнительных линий при выполнении задания на нахождение площади плоской фигуры или объема тела и т.д.

При выставлении оценки за письменную работу по алгебре и началам анализа предлагаются следующие рекомендации (таблица 23).

Таблица 23 – Оценивание письменной работы

Отметка «5»	Отметка «4»	Отметка «3»	Отметка «2»
Работа выполнена полностью: 5 (ОГН), 6(ЕМН, углубленное изучение) заданий	В работе выполнено правильно 4 (ОГН), 4 или 5 (ЕМН, углубленное изучение) заданий (вне зависимости	В работе выполнено правильно не менее 3 заданий (вне зависимости от уровня сложности)	Не выполнено больше половины заданий

	от уровня сложности)		
В решении нет математических ошибок	Допущена одна ошибка или два-три недочета в преобразованиях и вычислениях, рисунках, чертежах или графиках	Допущены две-три ошибки или три-четыре недочета в выкладках, чертежах или графиках, но учащийся владеет обязательными знаниями и умениями	Допущено более трех ошибок, показывающих, что учащийся не владеет обязательными знаниями и умениями по данной теме в полной мере
Логичность и полнота изложения материала	Отдельные неточности в изложении материала	Отдельные нарушения логики изложения материала, неполнота раскрытия материала	Нарушена логика изложения материала

Оформление экзаменационной работы по алгебре и началам анализа

При оформлении экзаменационной работы необходимо соблюдать следующие требования к решению экзаменационных заданий:

- правильность решения;
- обоснованность решения;
- полнота решения;
- рациональность решения;
- соблюдение правил правописания.

Рисунки, графики, таблицы и пр. выполняются карандашом.

Устный экзамен по истории Казахстана проводится по экзаменационным билетам. Количество составляемых билетов – 25; каждый билет включает 3 вопроса, из них 2 вопроса по теоретическому материалу по всем основным разделам и темам курса «История Казахстана» с древности до нашего времени.

Рассмотрим структуру и содержание экзаменационного билета:

1-й вопрос содержит материал курса истории древнего и средневекового Казахстана.

2-й вопрос – по курсу новой и новейшей истории Казахстана.

3-й вопрос – задания практического характера (работа с исторической картой, терминологией, характеристика исторической личности (таблица 24).

Таблица 24 – Структура и содержание экзаменационного билета

	Кол-во вопросов	Макс. балл по вопросам	Форма ответов
1-й вопрос по истории древнего или средневекового Казахстана	1	10	Устно
2-й вопрос по новой или новейшей истории Казахстана	1	10	Устно
3-й вопрос практического характера	1	10	Устно, письменно
Итого	3	30	

Требования к оцениванию 1-го и 2-го вопросов, каждый из которых оценивается максимально в 10 баллов:

- базовый уровень ответа – 1-6 баллов;
- повышенный уровень ответа – 7-10 баллов.

Базовый уровень:

– знание основных фактов, процессов и явлений, событий истории Казахстана, периодизации истории Казахстана.

Повышенный уровень:

– умение анализировать, систематизировать, устанавливать причинно-следственные связи событий, характеризовать общественно-политическую ситуацию на основе дополнительных исторических, картографических, хронологических источников;

– обобщать, делать выводы и умозаключения.

Рекомендуются следующие требования к максимальному оцениванию 3-го вопроса билета в 10 баллов при работе с исторической картой, терминологией и при характеристике исторической личности.

При этом критериями оценивания выступают:

- локализация объектов и событий на исторической карте;
- умение отображать исторические факты и события в схемах и составление хронологических таблиц;
- историческая характеристика личности и оценка его роли;
- умение рассказывать об историческом событии, опираясь на иллюстративный материал (таблица 25).

Таблица 25 – Критерии оценок

№	Критерии	Баллы
1	Общий уровень знаний	1 балл
2	Знание конкретной проблемы и использование исторических источников	5 баллов
3	Логическое и аналитическое мышление, стройность и стиль изложения	2 балла
4	Навыки по раскрытию исторического материала	1 балл
5	Способность к конструктивным выводам и умозаключениям	1 балл

Примечание: Ответы на каждый из 3-х вопросов билета оцениваются в 10 (десять) баллов. В целом максимальный суммарный балл за 3 вопроса составляет 30 баллов.

Шкала пересчета балла за выполнение экзаменационной работы в отметку по пятибалльной шкале представлена ниже (таблица 26).

Таблица 26 – Шкала пересчета

Отметка по пятибалльной шкале	«2»	«3»	«4»	«5»
Общий балл	0–4	5–16	17–24	25–30

Продолжительность экзамена зависит от количества учащихся в классе (параллели). Выпускнику отводится 20 минут на подготовку ответа по билету.

Использование на экзамене современных технических средств и приспособлений запрещается. Все необходимые дополнительные материалы (карты, схемы, таблицы и т.д.) готовит учитель [21].

Содержание

Введение	65
1 Нормативные правовые основы обучения в форме экстерната	68
2 Особенности экстернатного обучения в организациях основного и общего среднего образования	85
3 Методические рекомендации по организации обучения в форме экстерната	98
Список использованной литературы	104
Приложение	106

**Экстернат формасындағы оқытуды ұйымдастыру бойынша
әдістемелік ұсынымдар**

**Методические рекомендаций
по организации обучения в форме экстерната**

Басуға 14.03.2019. ж. қол қойылды. Пішімі 60×84 1/16.
Қағазы офсеттік. Офсеттік басылыс.
Қаріп түрі «Times New Roman». Шартты баспа табағы 8.

Подписано в печать 14.03.2019. Формат 60×84 1/16.
Бумага офсетная. Печать офсетная.
Шрифт Times New Roman. Усл. п.л. 8.

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
«БІ. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы» РМҚК
010000, Астана қ., Мәңгілік ел даңғылы, 8, «Алтын Орда» БО, 15-қабат

Министерство образования и науки Республики Казахстан
Национальная академия образования им. И. Алтынсарина
010000, г. Астана, пр. Мәңгілік ел, 8, БЦ «Алтын Орда», 15 этаж